

dergi

DIE ZEITSCHRIFT

2 AYLIK EDEBİYAT-KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI: 3,-DM

OCAK/ŞUBAT 1987. SAYI: 5

dergi'den

Sevgili Okurlarımız, 5. Sayımızla birlikte bir yılı daha geride bıraktık. Yeni Yıl'ın tüm okurlarımıza, yaşamını Yabanel'de sürdüren tüm emekçilere mutluluk getirmesini dilerken, gezegenimizde "Barış içinde nice yıllara" özlemimizi bir kere daha yinelemek istiyoruz.

"Dergi" bu sayısında kültür ve edebiyata ilişkin sorunlara ağırlık verdi. Arkadaşımız Mevlüt Asar'ın "Göç ve Kültür Çatışmaları" başlığını taşıyan yazısı ve "Göçte Perspektifler" kimi kültürel sorunlara başka bir pencereden bakışı içeriyor.

Yurtdışında yaşayan değerli şair ve yazarımız Aras Ören'in son kitabı "Gündoğduların Yükselişi"ne ilişkin iki değerlendirme Akman Yüzbaşıoğlu ve Saliha Güner tarafından kaleme alındı.

Geçen sayımızda başlayan "Göçmenlikte Çocuk Edebiyatı" adlı soruşturmamıza bu sayıda Klaus Liebe-Harkort'la devam ediyoruz.

Aralık ayında yitirdiğimiz yazar ve şair Fahri Erdinç'in anısına, Fakir Baykurt'un Erdinç üzerine bir yazısı ve yazarın bir öyküsü ile katıldık. Yine bundan on yıl önce yitirdiğimiz Sevgi Soysal üzerine bir yazı "On Yıl Geçti Aradan" ve Soysal'dan bir öykü.

Ölümünün 30. yılında çağdaş tiyatronun en büyük kuramcı-deneyci yazarı Bertolt Brecht üzerine bir deneme, Serkan Acar imzasını taşıyor.

Yine bu sayımızda Paris'te yaşayan iki ünlü edebiyatçımızla yaptığımız söyleşiye yer verdik. Bunlardan biri ünlü şair Ataul Behramoğlu diğeri yazar Nedim Gürsel.

Yüksel Selek arkadaşımızın "Barışı Öğrenmek" ve Barış Yılı dolayısıyla ülkemizde bu yıl içinde yayımlanan barış kitapları üzerine toplu bir değerlendirmesi, aynı zamanda "Dergi"nin barış mücadelesine bakışını içeriyor.

Aralık ayı içinde ölen ünlü Alman yazarı Ingeborg Drewitz'in anısına, Berlin'de yaşayan yazar Özdemir Başargan bir yazı ile katıldı.

"Dergi" yazı kurulu olarak okurlarımızdan bir isteğimizi burada yinelemek istiyoruz. Elimizdeki tüm olanakları değerlendirerek yurtdışında yaşayan Türkiyelilere daha güzel, daha yararlı bir dergi ulaştırma çabamızda bizleri yalnız bırakmayın. Sanat, edebiyat, kültüre ilişkin yazılarınızla bizleri destekleyin. "Dergi"nin daha çok okuyucuya ulaşması konusunda çaba sarfedin. Bu bizi yüreklendirecektir.

IMPRESSUM

"DERGİ" - 2 aylık Edebiyat Kültür Dergisi. Sahibi: "Dergi" Girişimi Duisburg. Yazı Kurulu: M.Asar, S.Ceylan, F.Hendek, Y.Selek, K.Sinanoğlu, W.Angerhausen, A.Yeşilyurt (V.I.S.d.P.)

Adres: "Dergi" Hansastr. 86, 41 Duisburg-1, Tel: (0203)331795/343197. Hesap No: Deutsche Bank, Duisburg 623 18 64 (BLZ: 350 700 30)

Dizgi-Grafik: Verlag DAYANIŞMA, Duisburg-1, Tel: 342833, Baskı: Offset Druckei, Bockamp Tel.664949,

Kapak fotoğrafı: "Alfabe" Selçuk Demirel,

Fiyatı: 3,00,-DM

Yıllık abone tutarı: F.Almanya için 15,-DM, diğer ülkeler için 20,-DM. (Türkiye aboneleri abone tutarı karşılığında kitap gönderebilirler).

"DERGİ" kültür ve edebiyat yaşamıyla ilgili ilanlarımızı bekliyor.

tam sayfa:

arka kapak DM 600,00
arka kapak içi DM 500,00
iç sayfalar DM 400,00

1/2 sayfa:

arka kapak DM 400,00
arka kapak içi DM 350,00
iç sayfalar DM 300,00

1/4 sayfa:

arka kapak DM 250,00
arka kapak içi DM 200,00
iç sayfalar DM 175,00

1 sütun:

sadece iç sayfalarda her 1 cm. için DM 8,00

İçindekiler/Inhalt

Mevlüt Asar	
Göç ve Kültür Çatışması.....	3
Bir Panel: "Göçte Perspektifler".	4
Akman Yüzbaşıoğlu	
...Velakin Henüz Yükselen Yok .	5
Saliha Güner	
Gündoğduların Yükselişi	6
Klaus Liebe-Harkort	
Love Freunde von Dergi.	7
Fahri Erdinç	
On Kağıt	8
Fakir Baykurt	
Fahri Erdinç'in Ardından	9
Şiir/Fahri ERDİNÇ	9
Ataul Behramoğlu ile söyleşi	10
Özdemir Başargan	
Ingeburg Drewitz'in Anısına	12
Sami Sülük	
Köy Yeri	13
Şiir/Hakkı Çimen	14
De Angeli	
Ich traume nie mehr wieder, Euer Ehren.	15
Şiir/B.Karakurt.	16
Yazın Yarışması	16
Bedri Konak	
Ah'la Oh	17
Çağdaş Tiyatronun En Büyük Kuramcı-Deneyci Yazarı: Bertolt Brecht.	18
Sevgi Soysal	
Cellat Fuchs Kent Halkına Nasıl Karıştı	20
Aydın Yeşilyurt	
On Yıl Geçti Aradan	21
Ahmet Sel Resmo	
Nedim Gürsel ile "Kadınlar Kitabı" Üzerine Bir Konuşma ya da Mektup	22
Şiir/Tayfun Demir.	23
Yüksel Selek	
Barışı Öğrenmek	24
Anadilimizde Barış Kitaplığımız Büyüyor.	24
Herten Şehri Edebiyat Ödülü Bahattin Gemici'ye verildi.	26
Şiir/Bahattin Gemici	26
Tayfun Demir	
Üç Arkadaş	26
Bir Mektup.	27
Kısa Haberler	27

Göç ve Kültür Çatışması

Mevlüt ASAR

F.Almanya'daki yabancı işçilerin "konuk"luktan çıkıp "yerleşme" sürecine girmesiyle gündeme gelen "entegrasyon" tartışmaları yakın zamanlara kadar daha çok sosyal ve politik alanlarla sınırlanmıştı. Son zamanlarda ise göçmenlerin kültürel sorunları ve "çokkültürlü toplum" tartışmaları gündeme geldi. Bu konuda gerek Alman tarafında gerekse göçmen azınlıklar arasında çok farklı görüş ve düşüncelere rastlanmakla birlikte şu genel saptamaları* yapmak olanaklı:

1. Göçmen azınlıkların, "kültürel eşitliği" onların sosyal ve yapısal eşitliğinden bağımsız düşünülemez

2. Bununla birlikte, göçmenlerin kültürel eşitliği (emanzipsasyonu) nin sağlanması, diğer alanlardaki eşitliğinin sağlanmasından oldukça önemlidir

3. Yabancıların, göç sürecinde karşılaştıkları kültürel sorun bizzat kendi içlerinde ve yerli çoğunlukla aralarında çatışmalara yol açmaktadır.

4. Kültürel eşitliğin sağlanması için bugüne kadar resmi, yarı resmi kurumların ve bizzat yabancıların gösterdiği etkinliklerin büyük bölümü yetersizdir.

Yukardaki birinci ve ikinci saptamanın tartışma götürmeyeceği açık. Ancak 3. ve 4. saptamaları biraz açmakta yarar var. Önce son saptamayı somutlaştıralım:

F. Almanya'daki resmi ve yarı resmi kurumların yabancılarla yerlileri "kültürel" bağlamda kaynaştırmayı amaçlayan, "Türkiye Gecesi", "Yabancılar Haftası", "Yabancılar Günü" vb. etkinlikler kültürel bir "Diyalogun" oluşmasına katkıda bulunmak bir yana mevcut "önyargı" ve çatışmaları da "katılaştırma" işlevi görüyorlar.

Şayet, bu tür etkinliklere hâlâ yabancılar katılıyorsa ya olayın bilincine varamadıklarından ya da başka seçenek bulamadıklarından. Bu tür etkinliklerde yabancılar Almanların beklentilerine uymaya itiliyor, kültürümüzün pazarlanabilir, ekzotik yanlarını sergilemeye zorlanıyoruz.

Öte yandan bizzat yabancılar, özellikle onlar arasında kültürel bakımdan en aktif olan biz Türkiyelilerin ortaya koyduğu (ister kültürel diyalog oluşturmaya, ister bizzat kendi kültürel gereksinimlerimizi doyurmaya yönelik olsun) kültürel etkinliklerin boyutu ve niteliği de genelde kendilerinden beklenen işlevi görmekten uzuk düşüyor. Bu bağlamda yine kültürün egzotik yönü öne çıkarılıyor ve son sıralarda sık sık eleştirildiği gibi sadece "rakı, döner kebab ve dört telli saza" indirgeniyor.

Bu türden kültürel etkinlik ve yaklaşımlar ne "çok kültürlü" bir topluma ulaşmanın modelleri ne de "kültürel eşitliği" savunularının "ciddi" katkıları olarak alınmazlar.

F. Almanya'nın fiilen bir göçmen ülkesi konumuna girmesinin ve resmi politikasının ise yabancıları hâlâ "geçici" olarak görmesinden kaynaklanan sorunlardan biri olan kültür sorununun, çeşitli a-

lanlardaki çatışmalarda kendini gösteriyor. Konu Türkiyeliler açısından ele alındığında yalnız (en azından kaynakları ve gelişimi oldukça) farklı iki kültürün karşı karşıya gelmesi değil, aynı zamanda iki ayrı kültür anlayışının ve değerinin karşı karşıya gelmesi ve bundan doğan "çatışmalar" da söz konusu oluyor.

Genellikle Türkiyelilerde kültür, henüz "bireyselleşmemiş" bağlayıcı normlar ve bir yaşam biçimi olarak kendini gösterirken, siyasi iktidarların—özellikle din bağlamında— ideolojik etki alanını oluştururken, Batı'da kültürün bu işlevi büyük ölçüde kırılmış ve kültür "subjektif" değerler ve "kitlesel etkinlikler" biçimine dönüşmüştür. Bu fark, kültürel iletişim için ortak bir dil oluşturulmasını engellemektedir. Ancak burada—Almanların pek görmedikleri ya da görmek istemedikleri— bir ayrıma gitmek gerekiyor. Türkiyeliler ne kültürel ne de ulusal kimlik bakımından homojen bir "azınlık" değil. Örneğin Türkiye'de "Batılılaştırılmış" eğitim süzgecinden geçmiş ve belli ölçüde Batılılaşmış yani "asimilasyon sürecini" Türkiye'de tamamlamış olan Türkiyeli göçmenler için Alman Kültürü ile bir çatışma değil olsa olsa bir sosyal statü ve rol çatışması söz konusu olabilir.

Öte yandan kırsal kökenli Türkiyeli göçmenlerin durumu ise çok farklı. Türkiye'deki "Batılılaşma" sürecini oldukça yüzeysel ve biçimsel olarak yaşamış ve kültürel hâlâ bağlayıcı "değer yargıları" olarak algılayan bu kesim, Alman Kültürünü de aynı bağlamda—özellikle günlük yaşamda—algılıyor ve (kadın erkek ilişkilerinde olduğu gibi) "anlaşılma" durumlarına düşüyorlar.

"Anadolulular"ın kültürel çatışmalara düşmesi sadece Alman toplumundan daha farklı kültürel yargı ve normlara sahip olmalarından değil, Alman Kültüründe bunların izdüşümlerini bulamalarından da doğuyor. (Böylece Almanları, düşük ahlaklı, aile kavramı olmayan, inançsız, maddeci bir "kitle" olarak görüyorlar.)

Diğer taraftan, Almanların "Avrupa merkezli" düşünceden kaynaklanan "üstünlük" inancı ve orta sınıfların perspektifiyle belirlenen "kültür ölçüsü" ile "işgüçleri"nden başka sergileyecek bir şeyi olmayan ve yaşadıkları ülkede "en alt" statüleri almaya zorlanan Anadoluluların algılaması, onlara kolayca "geri" damgasının vurulmasını getiriyor. Ayrıca, kapitalist endüstri toplumunda geleneksel kültürel değerlere bağlılık "geri" bir eğitimin ve entellektüel düzeyin işareti sayılıyor.

Yukarda değinilen çatışmaya karşı hem çoğunluğun yani Almanların, hem de iki ayrı Türkiyeli kesimin yaklaşımı ve tavrı oldukça farklılıklar gösteriyor. Bunlara kısaca değinmek gerekirse;

Almanlar kendinden menkul "üstünlük"leri ile, Anadolu ve "Batılılaşmış" Türkiyeliler arasında bir ayrımla yapmadan (ya da "siz hiç de Türk'e ben-

zemiyorsunuz! diye onları baştan ayırarak), bizi, ya hor görüyorlar, istemiyorlar ya da "acımacak" kitleler olarak görerek, bu kez misyoner bir anlayışla onları "direnmekten" vazgeçerek Batı Kültürüne entegre olmaya, (bazılarının tanımlamasıyla "şehirleşme"ye) davet ediyorlar.

Anadolulular, ise Almanların yukarıda belirtilen aynı kaynaklı fakat farklı iki "sosyal tavrına" (aşağılama veya acıma) sessizce karşı çıkarak, kendi kabuklarına (Gettolara) çekiliyorlar ve kaybolmaya, eskimeye yüz tutmuş kültürel değerleri, özellikle dinsel olanları güncelleştirerek "savunma" mekanizmaları oluşturuyorlar. "Çokkültürlü toplum" istemlerini henüz gündemlerine almak gereğini duymuyorlar.

Türkiye'den buraya "batılı kimliği" ile gelmiş olanlar arasında da bir ayrımla yapmak gerekiyor. Yükselme oryantasyonlu meslek sahibi, işletmeciler vb. lerin oluşturduğu grup için kültürel çatışma—istisnai durumlar dışında— söz konusu olmadığı gibi, adlarını değiştirecek ya da Türkçe konuşmayı "kusur" sayacak kadar asimilasyona açılmak söz konusu.

Bu kesime giren ikinci grup ise çok farklı bir konuma ve işleve sahip. Akademikerleri, sanatçıları, yazarları ve ilerici kapsayan bu grup Türkiyeli göçmenlerin "Kültürel dinamiğini" temsil ediyor. Bu konuları ve işlevleri ile de hem kendi hemşerileri hem de Almanlarla anlaşmazlıklara ve iletişim güçlüklerine düşüyorlar.

Bunlar arasında kültürel çatışmayı Almanlarla aynı biçimde algılayarak, kırsal kökenli Türkiyeli göçmenleri "geri koşulların ürünü" olarak görenler ve onların Alman Kültürüne entegre olmakta (bir başka görüşe göre şehirleşmekte söyleyenler olduğu gibi, tam tersi bir yaklaşıma "gettolaşma"ya ödün verenler "milliyetçi" eğilimlere düşenler var.

Yine bu kesim Almanlarla da anlaşmazlıklara düşebiliyor. Bu genelde iki nedenle olabilir. Birinci neden, çoğu kez mesleklerinin gereği, kendi yurttaşlarını (Türkiyelileri) "entegre" etmek ve "eğitmek" için en az Almanlar kadar çalışmalarına karşın kendilerinin 2. sınıf işleme tabi tutulmalarına ya da "sırtlarından" kariyer yapılmasına gösterdikleri sesli ya da sessiz tepki. İkinci neden ise, kendilerinin Türkiye'de kazandıkları "Batılı" kimliğinin burada geçerli sayılmamasından duydukları kızgınlıkla Almanları "mahkum" etmeleri.

Sonuç: Yukarıda sıralanan sorunlar, "kültürel eşitliğin" bir başka deyişle "çokkültürlü" bir topluma giden yolun üzerinde duran engeller olarak gözükmektedir. İlk aşamada özellikle göçmen azınlıkların kendi aralarında (kültürel ilişkin görüş ve algılamada farklılıkları giderilirse bile) ortak bir dil bulmaya çalışması ve çoğunlukla diyaloga girmesi önem taşıyor.

*) Michael Fehr, Kultur im Migrationsprozess, Ararat Verlag, Berlin, 1982

Bir Panel: "Göçte Perspektifler"

Bremen Türk Alman Diyalog Birliği ile Köln Türkiye Öğretmenler Derneği'nin ortaklaşa düzenledikleri "göçte perspektifler" paneli 13 Aralık 1986'da Bremen'de yapıldı.

Açış konuşmasında, Ali ERİŞ panelin amacını, "... Pratik çalışmada yeni yol ve yöntemlere ulaşmak için göç politikası içerisinde yeni görüş ve alternatifler bulup geliştirmeyi amaçlıyoruz..." biçiminde özetledi.

Panelin ilk konuşmacısı olan, Prof. Dr. Petra Kappert (Hamburg), Hamburg'daki okullarda 1982'den beri verilmekte olan İslam-din derslerinin bir analizini yaparak, karşılaşılan güçlükleri anlattı.

İkinci konuşmacı Mevlüt KOCA (Köln), ilkin göç olayında anadilin önemine ilişkin görüşlerini açıkladı. Göçmen azınlıkların dillerini koruyamazlarsa asimile olacaklarını vurgulayan Mevlüt Koca, çözümün göçmen çocuklarına anadillerini öğrenme olanağı sağlanmasından ve çokkültürlü bir toplum yapısından geçtiğini söyledi. Daha sonra dış göç olayının Türk Şiiri'ne yansımaları örnekler vererek anlattı.

Daha sonra söz alan Prof. Dr. Klaus-Liebe Harkort (Bremen) ise, anadil derslerinin göçmen çocuklar açısından önemini açıkladı. Prof. Harkort, anadilin işlevinin üç alanda; a) öğrenim psikolojisi (çocuk), b) sosyalizasyon (aile) ve c) toplumsal-politik ve kültürel (çokkültürlülük) açısından ele alınabileceğini belirterek, konuşmasında üçüncü alana ağırlık vererek özetle şöyle dedi: "Dilin iletişim, kültür ve toplumsal yaşam bağlamındaki işlevi vazgeçilmez önemdedir. İnsan olmak ile dil arasında kopmaz bir bağ vardır. Dili olmayan insanların güdümlenmesi kolaylaşır... Ayrıca dilin, günlük yaşamdan kültürün çekirdek alanlarına değin uzanan bir taşıyıcılık işlevi de vardır. Bu anlamda dilin ölmesi, kültürün kaybolması demektir..."

Çokkültürlülük (Multikultur), kültürlerin zenginleşmesi anlamına gelir. Tek kültür (monokultur) ise hegemonyayı ifade eder. Çokkültürlülük kavramı entegrasyona karşı olmayıp etnik gruplarla çoğunluğun barış içinde yaşamasının tek ve yaratıcı yoludur. Bu konuda güçlükleri olan Alman toplumdur...

Anadil öğrenimini sadece bir dil öğrenimi olarak algılamak gerekir. Anadil derslerinin kültürel kişiliğin oluşmasına katkısı yadsınmaz. Göçmen çocuklarının dilsiz yetişmesi, onların kültürsüz kişilikli yetişmesine ve desoriente olmalarına yol açmaktadır. Alman okulları bu görevi üstlenmezlerse, yabancı çocukların buradaki yaşama hazırlanması da söz konusu değildir..."

Panelin dördüncü konuşmacısı olan, Dr. Yüksel PAZARKAYA, göçte kültürel perspektiflere ilişkin görüşlerini açıkladı. Dr. Pazarkaya, 25-30 yıllık göç sürecinin homojen bir gelişme göstermedi-

ğini, değişik aşamaların değişik kültürel çerçeveler oluşturduğunu belirterek özetle şu açıklamalarda bulundu:

"Göç süreci içinde, burada doğup büyüyen genç kuşaklar ortaya çıktı. Onların Alman toplumundan ve kültüründen etkilenmeleri, anababalarla çatışmalara yol açtı. Bu çatışmalar yalnız dilde değil, davranış ve düşünce biçimlerinde de kendini duyurdu.

Almanlar bu çocuklara da bize (1. kuşağa) baktıkları gibi bakıyorlar ve onların şansları da 1. kuşağınki kadar az... Bunu yaşayan çocuklar, gençler kendilerini bir 'boşluk'ta hissediyorlar. Bu boşluğun bilincine varmaları, onları anababalarının kültürüyle ilgilenmeye itiyor. Böylece iki kültürü de içeren bir temele sahip oluyorlar. Bunun sürdürülebilmesi için, Alman Okul Sistemi içinde anadil ve din derslerinin verilmesi gerekir..."

TÜRKISCH-DEUTSCHER GESPRÄCHSKREIS
TÜRK-ALMAN DİYALOG BİRLİĞİ

TÜRKISCHEN LEHRERVEREIN
TÜRKİYE ÖĞRETMENLER DERNEĞİ
5000 Köln 1, Eifelstr. 35 Tel. 31 66 70

Dr. Pazarkaya konuşmasının ikinci kısmında ise ileriye yönelik gelişmelerle ilgili olarak şu görüşleri getirdi:

"İleriye yönelik gelişme iki biçimde kendini gösteriyor. Birinci gelişme, gettolaşma yönünde, Tutucu bir çevrede kalıp değer yargılarını dinsel olarak kalıplaştırma eğilimi ki, bu dinci gruplar -Millî Görüş ve Süleymanlılar- tarafından teşvik ediliyor... Bu tavır, Türkiyeli solun, sosyal gelişme ve evre bakımından eskimiş bir taşrallığın (Bu edebiyatta da 'köy edebiyatı' olarak yansıyor) Türkiye'den buraya taşınması ve kalıplaştırılması biçimindeki tutucu-ideolojik tavır ile de kesiliyor. Bunu solun Millî Görüşçülerle işbirliği yapmasında da görüyoruz..."

İkinci gelişme ise, Alman toplumu-na mutlak bir açılma biçiminde kendini gösteriyor. Fakat bu da asimilasyonla sonuçlanıyor. Bunun önlenmesi için, dil ve din eğitiminin kurumsallaştırılması ve kültürel çabaların Almanlarca desteklenip teşvik edilmesi ve her şeyden önce Alman toplumunun onları kabullenmesi gerekir..."

Ayrıca, göçmenlerin içinde bulunduğu siyasi ve hukuki çerçeveyi gözden uzak tutmamak gerekir. Bu alanlardaki eşitliğin sağlanması çok önemli..."

Panelin son konuşmacısı olan, yazar Ömer POLAT göçte eğitim sorunlarını irdeledi. Konuyla ilgili olan tarafların çok farklı hatta birbiri ile çelişen görüşleri olduğunu belirten Ö. Polat, F. Almanya'nın göçmenleri insan olarak değil, "işgücü" olarak görmesinin eğitime de yansıtıldığını, göçmen çocuklarının "çocuk" olarak değil, "konuk işçi çocuğu" olarak görüldüklerini vurguladı. Devamla, "F. Almanya'nın yabancılar politikasını değiştirmemesi toplumsal bir tehlike oluşturmaktadır. Göçmen çocukları dilsiz ve kültürsüz bir 'kitle' olmaya zorlanıyor... Sorunlar evden başlayarak, sokağa doğru taşmaktadır..." diyen Polat, gençlerin yaşadıkları sorunlara somut örnekler verdi ve ne Alman ne de Türk tarafının sorunun çözümü için hiç çaba harcamadıklarını, sorunun sürekli ertelediklerini belirtti.

Ömer Polat, daha sonra, bu boşluk-tan dinci ve faşist grupların yararlanmaya çalıştıklarını vurgulayarak, "göçmenlerin politik ve sosyal haklarının genişletilerek, bizzat kendilerinin bu konuda inisiyatif alamadıkları sürece soruna kalıcı çözümler getirilmesi zordur..." dedi.

Çok kalın çizgilerle aktarmaya çalıştığımız bildiri/konuşmaların (ki bunların bir kitapta toplanması düşünülmüyor) herbiri ayrı bir "hafta sonu paneli" oluşturacak önem ve ağırlıktaydı. Tüm bu konuşmaların 5-6 saatlik bir zaman kesitine sığdırılmaya (üstelik iki dilde) çalışılması panelin verimliliğini düşürdü ve arzulanan tartışmalar gerçekleşemedi.

Aras Ören'in "Gündoğduların Yükselişi" Kitabı Üzerine İki Değerlendirme

... Velakin Henüz Yükselen Yok

Akman YÜZBAŞIOĞLU

Eleştiri eleştirene "zor" geliyorsa, ortada ya sorumluluk vardır, ya yetkin bir "ürün" vardır, ya da her ikisi birden vardır. F. Almanya'da üreten Türkiyeli yazarların yarattıkları vasatın oldukça ilerisine çıkmış bir yazar olan Aras Ören'e eleştiri yoluyla yardımcı olmak, belli bir sorumluluk duygusunu da beraberinde getiriyor.

Son "ürünü" Gündoğduların Yükselişi Aras Ören'in, eğer kendi perspektifini kendi eliyle kapatmasa, daha yetkin bir yere gelmesinin mümkün olacağını kesin kanaatini değil ama, ipuçlarını veriyor. Ama bu eleştiri, o ipuçlarına değil, romanın düzeyine, daha doğrusu "derinliğine" bakmak amacını taşıyor.

Roman kendine "kök" arıyor; kökünü Türkiye'de arıyor. Üstelik güncel somutta değil, ayağını daha sağlam basmak için tarihsel somutta arıyor. Biçimsel olarak buluyor da. Buluyor ama, zaten klasikleşmiş bir düzlemde, Osmanlı Payitaht yaşamının "elit feodal" kültürünün, Kemalist burjuva fırtınası önünde dağılışının yarattığı, çok kısa süren ve yapay kalan dramı içinde buluyor.

Kökünü burada bulup bulamadığı, balsa bile, bunu, F. Almanya'daki —ya da Berlin'deki— Türkiyeli azınlık topluluğunun bugünkü dramına başarıyla ve mantıksal bir tutarlılıkla bağlayıp bağlayamadığı, gerek roman tekniği açısından, gerekse kültürel süreklilik yönünden ayrıca tartışılabilir; ama asıl önem verilmesi gereken, Türkiye toplumunun —ve halklarının— biçimsel bir "çıkış noktasına" da kaynaklık edebilecek yığın sosyal dramını, yazarın yakaladığı düzlemden çok sonra yaşadığı, halen yaşamakta olduğu ve işte *bireyi* de bu dramdan henüz çıkarabilmekte bulunduğu. Bir kanadına yazarın da burada, F. Almanya'da tanık olup yaşadığı bu gelişmenin yarattığı temel kültürel Türkiye'de, son kırk yılın içinde fazlasıyla vardır. "Albümdeki resimler" ve bu resimlerle bütünleşen kişilikler, bana göre daha tanıdık olmalıydı, böyle olabilmesi için de, tanıdık yakın tarihten olmalıydı.

Bu bir seçimdir veya biçimdir deyiş, yazarın kendine seçtiği açığa bakmaya çalışalım.

Kolay ve erken yakalanmış bir "olgunluk" açısıdır bu. "Eskiden olsa çok kızardı..." ; "İçinden aylar, uğurluk görmemişler, derdi..." ; "Şimdi hiç kızmadı..." (sf. 135)

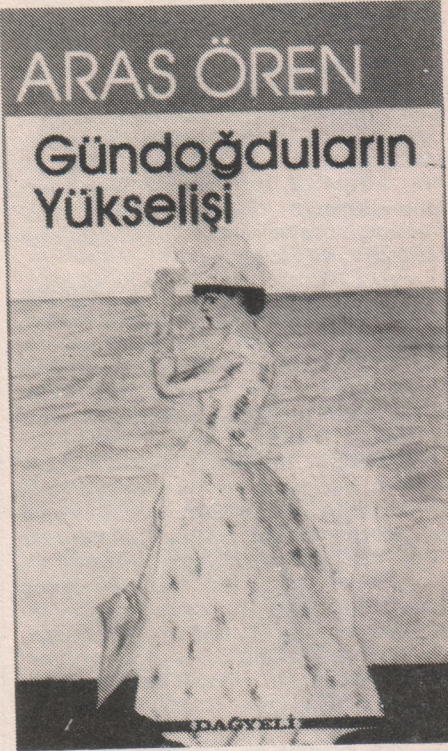
Kızmadıkları, çatal kullanmasını, davete çiçek götürmeyi, telefonla konuşmayı, başkalarının hakkına saygı duymayı, (sf. 135-136'dan) bilmeyenlerdir. Bunlar aynı zamanda banal çıkarlarının arkasında yürümek ya da koşmaktan, —yazar anlatmamış ama besbel-

li— kudurganca bir küçük mülkiyet hırslını, başka her şeyi ayaklar altına alacak ölçüde yaşamaktan, dini, ahlâki, estetik ileri insan değerlerine yabancıca bir düşmanlıktan gayri "canlılık belirtisi" göstermeyen bir sosyal düzeye tekabül etmektedir. F. Almanya'da 20-30 yıldır "parçalanmadan" yaşamayı başaran bu geri niteliği yazar, sonunda onlar gibi olmadığı ve onlardan "koptuğu" için affetmektedir. Halbuki, yine onlardan koparak, ama onlardan kopmayı başara bildiği için, yazarın öfkesi daha da derinleşmeliydi. Affetmek, "bu sayfayı", dolayısıyla kendi perspektifini kapatmakla da sonuçlanabilir.

Tabii bu benim "kişisel" saptamamdır. Nitekim yazar da kendisi için böyle bir saptama yapmış. Sözlüğün 't' bölümünde, gariptir hatta, bölümün "tehc..." sayfasında perspektifini bulmuş. "Tehcir: Göç ettirme, göç etmesi ne neden olma. Etmek, bir yerden göç ettirmek, sürmek..." diye okumuş. Ve "kendi cümlesini" kurmuş: "Biz anadilimizden tehcir edilmişiz." (sf. 202) Peki sonuç? Yazar bunu da tam bir alçakgönüllülük bulmuş: "Eğer 'biz anadilimizden tehcir edilmemiş' olsaydık, olmadık ruh çözümlemelerini kolaylıkla ifade edebilir, hatta bunları yazıya bile geçirebilirdik..." (sf. 202)

Berlin'deki yüzelli bin Türkiyelinin "gerçeği", orada olmalarının sebebi, sözlüğün o sayfasından çıkmaz. "İ" harfinin "İşgü..." sayfasına bakmak gerekir; "İşgücü" maddesi okunarak bulunur. O takdirde görülür ki; kimsenin kimseyi, 'tehcir ettiği' falan yoktur. 'Anadilinden tehcir edilen' de yoktur. "Olmadık ruh çözümlemelerini kolayca ifade edebilir, bunları yazıya geçirebilir" olamamak, dilinden tehcir edilmiş olmaktan değil, kendini böyle kavramış olmaktan başka, seçimini bu yönde yapmış olmaktan kaynaklanır. Nitekim Aras Ören, alçakgönüllülüğüne uygun düşen bir dil düzeyini romanında tutturabilmiş, anadilinden 'tehcir edilmiş' olmasının sıkıntısını okurun sırtına yüklemiştir.

Bunun kaçınılmaz sonucu olarak romana yansımıştır ki; *bireyler* daha birey bile değildiler; yapay iç ve dış dünyalarında, cebire gerek kalmaksızın, dört işlemle kavranabilecek basitliktedirler. Yan yana ve üst üste dizilmiş bu insanlardan "sosyal" derinliği olan bir yaşam çıkarılamaz. Gerçeğin genel görüntüsü de bunu vermektedir ama yazar, bir düğünde, borç aldığı kira bedelini geline takmak zorunda kalan roman kahramanının o anki ruhsal çözümlemesini yaparken ulaştığı yetkinliği (sf. 226-227) 'ana dilinden sağlamıştır. Eğer noksan sa kendindedir. Yazarın Almanca yazsın veya yazmasın, kendisinin Alman edebiyatının bir unsuru olarak kabul edilme-

sini istediğini biliyoruz. Buna, şu veya bu dilden değil, yetkinlikten geçerek varabileceğini, bu yetkinliği kazanmaya aday olan "göçmen yazarlardan" biri olduğunu da biliyoruz. Bu nedenden dolayı yazarın, en başarılı romanı olan son romanına, yaklaşmak çabasında olduğu gerçeğin temel boyutlarına ne kadar denk düşebildiği açısından da bakmak gerekir.

Daha önce söyledik, yapay insan, tek boyutlu insandan derinlik çıkarmak, olağanüstü zordur. 'Ana dil' yetmez, başka dil bilmek de yetmez, insanın dilini kavramış olmak gerekir. Yapay insanda —veya toplumda— bu dil geniş bir tarih olabilir; kendini ortaya koymakta geciken bir tarih... Berlin'deki azınlık Türkiyeliler, henüz parçalanmamış, ileri teknik toplumun koşullarında yeniden kurulmamış, derin Avrupa kültürünün kıyasına bile yaklaşmamış bugünkü durumlarıyla, kapsamlı analizlere küçük gelebilirler. Kesin tarif edilmiş *birey* bu azınlıkta yeterince olmayabilir. Ama sonuçta iddialı bir yazar —sanatçı— için bütün bunlar aynı zamanda düzeysizliğin de gerekçesi olabilirler. Sanatta "zorlama" varsa bunun için vardır; eşyanın sunduğunda, onun görünen yüzünde olmayan, ama yine de onda varolduğu kesin olan şey, politikacıdan nasıl sabırlı bir mücadele, bilim adamından nasıl ömre bedel çabalar istiyorsa, sanatçıdan da öyle, "zorlama" ister. Tek bir eğitim, tek bir birey ya da bazan bir enstantane bile bu şeyi yakalayıp sanatın mesajı olarak yükseltmeye kafi gelebilir. Berlin'de bunca Türkiyeli yaşıyor ve bu insanların geleceği olacak tek şey, bugün gizil olsa bile, onlarla birlikte yaşıyor.

Nedir bu şey? Ağız tadına uygun

olmadığı besbellidir. Kendini çirkinlik olarak öne sürdüğü de bellidir. Ama durağan olmadığı, kendini daha ileri bir uygarlığa karşı savunurken nasıl saldırırsa, kendine dönük olarak da aynı ölçüde saldırgan olduğu da bellidir. Kendi dramını yaratmak için kendi kalıplarını zorlayan bu şey her şeye rağmen hep İNSAN kılığındadır. Üçkâğıtçıdır, kâtildir, despottur, intihardır, fuhuştur, kıskançlıktır, dindir, vatan özlemidir, palabıyktır ama İNSAN'dır. Dahası da var; Afrika'ya verilmiş bir Nobel'den daha çağdaştır. Bunun üstüne Tolstoy olunmaz elbette, ama "Gündoğduların Yükselişi" de yetmez.

O halde Aras Ören, 'anadilinden tehcir olmuş' olması durumunu hızla aşmak, yazarkenki dilini (Almanca olsun Türkçe olsun) doğru, tam ve insan dünyasının en derin boyutta ifade edilebileceği yetkinlikte kullanmak zorundadır. Sonra ve asıl zor olana, nesnesi içinde geleceğin ipuçlarını aramaya başlamalıdır. Sosyal nesnesi ona birey bazında dilediğini vermiyorsa, bu nasıl zorlanır, nerede ve nasıl bulunur; bulunmazsa nasıl yaratılır; buna eğilmek zorundadır.

Bütünü tutabilmek için neresinden yakalamalı? Hiç mi çözülmemiş, hiç mi parçalanmamış bu insan onu aramalı. Mümkün mü? Yirmi yıl, otuz yıl, son derece dinamik ve evrensel hemen bütün değerleri bağında yoğunlaştıran bir dünyevi ortamın sarsıyacağı hangi ilkel yapı olabilir ki. Hiç mi insan yıkılmadı, ezilip un ufak olmadı Berlin'de. Yokolurken bile direnen, her şeyin bitip tükendiğinin sanıldığı bir noktada kendini "kurtarmasını" bilen, el yordamıyla da olsa kendini inkâr etmeyi başarmış olan elbette vardır. Neden olmasın ki. Sürekli vaktinde kalkan tren, hergün aynı saatte basılan kart, takır-tukur makina, sağında-solunda dijital sistemler, elektronik aygıtlar, kompüterler, güncel yaşamayı kuşatan kapitalist sosyal disiplin, kesintisiz su elektrik, robotlar, resim galerileri, bilmem kaç kanal TV yayınları, vs. vs... Böyle bir sürekli bombardmana karşı, Muhammedin hadisleri, ya da Kemal Sunal filmleri ne kadar koruyucu olabilirler ki? Mutlaka aşınmaktadır, yer değiştirmektedir, yenilenmektedir, olsun belki yozlaşmış çürümektedir ama, çürümektedir ve çürümek bile kendi içinde bir sonsuz harekettir ya. İşte bu "evrim" girebilmeli artık "göçmen" diye tanımlanmak istenen yazarların edebiyatına. Şimdiye kadar bu yazarlar en iyi ihtimalle, nesnelarının fotoğraflarını çekmekle yetindiler. Çoğu amatörce ve alaca karanlıkta çekilmiş bu fotoğraflarla bile artık belli bir birikim sağlanmış, bu birikimi, hiç değilse edebiyatta, bir yukarı düzeye sıçratmanın imkanları oluşmuş(mu)dur. Artık resim yapmalı ama öyle ucuzundan değil, çıplak gözle görünmeyeni de bize gösterecek, derinliği olan resimler yapmalı.

En yapay insan bile, eğer yaşama iradesi gösteriyorsa, sonsuz bir sanat hazinesidir. İnsanı hiç affetmemeli, onda olanı acımasızca sömürüp somut bilgi ve estetik haz düzeyine yükseltmelidir. Başkaları ne der bilinmez ama, Aras Ören bence artık bundan sonra eleştirilmeye hak kazanmıştır.

Bu da bizim çapımızı aşan, erbabının alanına giren bir sorundur. ●

Gündoğduların Yükselişi

Saliha GÜNER

Aras Ören'in, Romanın sonuna eklediği "Yazarın Notu" nun son paragrafından: "İstedim ki, kitabın bütünü okuyan okuyucuda anlatılan olaylar, olaycıklar, olay örgüleri, betimlemeler, sorular, yanıtlar, sözler, sözcükler ve hatta sayı, şekil ve seslerle bir toplu plastik imge ve imgeler dizisi oluşsun, tarihsel bilince ve yaşanan toplumsal olana aykırı düşmeden. Okuyucu uzak yakın bütün çağrışımlara açık kalsın, imgeyi ya da imgeler dizisini o tamamlasın. Çünkü yazmak kadar okumak da bir serüvendir." satırlarını okuduğumda şöyle dedim, kendi kendime: "Kutlarım Aras Ören, bunu başarmışsın. Bana da bir okuma serüveni yaşattın. Hem de sanatsal haz alma duygusunun düzeyi düşmeden yaşanan yoğun bir zihinsel serüvendi..."

Romanın ana izleği (teması), Türkiye'nin büyük kentlerini varoşlarından kuşatarak onları kasabalaştıran ve sonra yeni bir akınla köylülüğü Avrupa'nın metropollerine taşıyan milyonların öyküsünden bir kesit. Gündoğduların "yükselişi", Gündoğdulara yabancı ve kendine yabancılaşmış bir aydının, bu yabancılaşmayı aşma serüveniyle iç içe örülerek simgeselliği ağır basan bir anlatımla yansıtıyor. Paşa torunu —Osmanlı soyusu— bir aydının merceğinden ve değişik roman teknikleri kullanılarak, alışılmışın dışında bir biçimle kurulmuş, değişik bir roman, *Gündoğduların Yükselişi*. Böylece, Almanya maceramız, şematik tahlillere dayandırılmadan, bilinlenir roman formu içinde tatsız bir yinelenmesi olmadan ve insan gerçeğinin karmaşıklığına, çok yönlülüğüne uygun düşen bir biçim (uslup) yaratmayı başarmış yazar.

Bu biçem, yaratıcısı için olduğu kadar okuyucusu için de kolay bir biçem değil.

Gündoğduların Yükselişi'ni belli bir roman anlayışına oturtmak gerekli değil belki, ama ben klasik roman anlayışının dışına çıkabilmiş bu romanın izlenimci (empressionist) roman anlayışına yakın olduğu algısını edindiğimi belirtmek istiyorum. ("Dergi" okuru için ilgi çekici olur düşüncesiyle).*

Ne ki, Aras Ören roman için vazgeçilmez olan 'bireysel' ile tarihsel ve toplumsal olanın iç dengesini de özgün tekniklerle kurarak toplumsal gerçeklikten de uzağa düşmemiş. Hatta ona biçim ve biçem bakımından yeni olanı katmayı denemiş olabilir.

Yazar için, değişimi içinde "zaman ve mekân" önemli. Yaşamakta olanı çağrışımlarla ve zengin imgelerle geçmişe bağlayarak adeta değişimin resmini çiziyor. Bunu yapabilmek için kimi zaman eski fotoğraflara, gazete, dergi kopyalarına, hatta bilimsel metinlerden alıntılara bile yer veriyor, didaktik olmamayı başararak.

Olaylara zaman boyutunu, en aklagelmedik durumların, zihin ve ruh halle-

rinin, en ayrıntı gibi görünen nesneların, seslerin, kokuların uyandırdığı çağrışımlarla geri dönüşler halinde kazandırıyor. Zamanla yitip giden şeyler okuyucuya ozanca bir uslupla, duyumsatma yoluyla veriliyor.

Mekân betimlemeleri (tasvirleri) ise çoğunlukla simgesel. Tarihsel-toplumsal değişimi yansıtmaya düzlemde başvurduğu bu betimlemeler ve bireysel-psikolojik durumların yansıtılması bağlamında çevre izlenimleri —kimi günün belirli anlarındaki izlenimler biçiminde— şiirsel bir dille, ama şairaneliği düşmeden, gelişkin ve güzel bir Türkçeyle, gerektiği kadar uzunlukta, gerektiği yerde yapılmış. Şiirle haşır neşir olmuş bir dil emekçisinin, bir ozanın duyumsuyorsunuz. Ama yine de bu gelişkinlikte yadrganan, gözden kaçmış bazı dil yanlışlarına rastlanmıyor değil.

Romancının olaylara, insanlara, kendisine yaklaşımı mesafeli, hatta soğuk çoğunlukla. Nesnel olma çabası ağır basıyor, ama nesnel gerçekçilikle ilgisi yok bunun. Kuşkusuz yanlı bir gerçekçilik Aras Ören'inki. Mesafeli yaklaşımına uygun düşen ve yapının sanatsal niteliğini yükselten mizahi anlatımı kimi bölümlerde kara mizah düzeyine ulaşıyor. Zekice, sarsıcı, tedirgin edici bölümler bunlar. Almanya'ya gelişteki karışılma, iletişim sorunlarımız, yerlilerin bize, kültürümüze yaklaşımı, yabancılaşmanın kişilik bölünmesinin eşine vardığı anlar fantastik gerçekçiliğe yaklaşarak çarpıcı bölümler halinde bellege yerleşiyor. Büyük sinema ustası Fellini'nin "Amarcord"undaki cinsel kaynaklı fantezileri anmsatan plastik imgeler canlanıyor kimi sayfalarında. Çağrışımların kanatlarında düşün gerçeğe iç içe. Gerçekle gerçeküstü, imgeler halinde sarmaşarak gerçekliğin sanatsal anlatım araçları oluyorlar.

Aras Ören romanını üç ana bölümde kurmuş. Birinci bölümün ilk ayırımı "Yabancılaşmış Bir Karşılaşma" başlığını taşıyor. "Merhaba. Beni tanıdın mı?" sorusuyla başlayan roman. Daha bu ilk cümle simgesel bir sorudur. Bu karşılaşma, bu soru üzerine romanın anlatıcısı paşa torunu aydının, belleğinde üst üste "tikıştırılmış" anılarını gelişigüzel karıştırarak karşısındakine bir kimlik aramaya başlamasıyla serüven de başlıyor. Çocukluk yıllarına, paşa konağına, o kuralları belirlenmiş, durağan yaşamın "huzur dolu" günlerine dönüş... Eski fotoğraflar, dönemi simgeleyen sayısız nesne, dönemin ağdalı kibar osmanlıcası, ilk Türk romanlarından "Sermet" ten alınmış bölüm ve onun kahramanlarıyla renklendirilmiş bir nostaljiyi yaşıyoruz bu sayfalarda. Bu çocukluk günleri roman boyunca bilinçaltında, anılarından süzülüp arka planda bir izlek olarak yer yer karşımıza çıkıyor. Ama hayır "Beni tanıdın mı?" diyen kişiye o dokunulmaz anılar dünyasında yer yoktur.

O'nu tam da tanımaya ve rahatlamaya başladığı anda ikinci bir soruyla karşılaşır: "Eee, neler yaptın bakalım?" Şimdi artık kendisiyle hesaplaşması başlamıştır. Gündoğdulari yerli yerine oturtmak, tarih bilincine oturtmak için kendisiyle de hesaplaşmak zorundadır çünkü. "Yazınsal bilincim ile bu göç bilinci, karşılıklı olarak bir etkileşim içindedir. İşte bu açık. Göçün bizde oluşturduğu bilinç, eski benliklerin yırtılışı, ikiye bölünüşü, yeni özdeşlikler arayışı."** diyen Aras Ören'in hesaplaşmasıdır bu bir bakıma.

"Tren" başlıklı ayırında İstanbul-Sirkeci'den Almanya'ya işçilerimizi götüren trenin kalkışı, kompartmandaki tipler, iki gün süren yolculuk, roman kahramanının üç yıl önce Erzurum'a yine trenle yaptığı bir yolculuğun anılarıyla iç içe örülür. Bu Erzurum yolculuğu aydın kahramanımızın bozkırla, bozkır insanıyla yakından ilk tanışmasıdır. Bu geriye dönüşle tanımak zorunda olduğu Gündoğdulari tarihsel, sınıfsal konumuna oturtmaya başlar. Kompartmandakiler, Seracı Muharrem, Overlokçu Nilgün, kasaba eşrafından Tefvik bey, lümpen Cavit ve nihayet İbrahim Gündoğdu... her biri Almanya'ya gelen kesimlerden tiplerdir. Tren yolculuğu imgeleyen simgelem oyunları, Nilgün üzerine fanteziler, ayrıntılı durum betimlemeleri, psikolojik tahliller, diyalogla kurgulanmış toplumsal değinmelerle sürüp gider.

"Avrupa'nın Ortasında Geçen Yıllar" başlığını taşıyan ikinci bölümde geçmiş yıllar "tüm çözümlü ayrılmışlığın karşı", algılanmalardan bunca zaman sonra yeniden bir sıraya dizilmeye, bir mantığa oturtulmaya çalışılır. Kahramanımız, "Acaba kendime bir tarih mi arıyordum?" diye sorar. "Anımsanan anın yeniden ürettiğim gerçeğiyle, şimdi'nin arasındaydım..". der.

Geçmiş algılayıp sorgularken, yeniden düzenlemeye çalışırken geçmişin yanlışlıklarından, çelişkilerinden kurtulmak istemektedir. Ama, "Nerede, geçti o günler, geçti çoktan. Bütün varlığımla yeniden örgütlenmişim, düşüncecm eskisi değildi ki..."

İşçi Heim'larından, fabrikalardan, ilk Türk, Alman arkadaşlardan anımsananlar, geriye kalanlar... değişerek hem de. Gelişmiş sanayi toplumunun numaralanmış insanları, sayılarla ifade edilen duyguları, duyarlılıkları, davranışları. Sınıf kavgasına sırt çevirmiş Alman işçiler, Alman sevgililer, Hitler faşizminin günahını yüreğinde taşıyan yabancı dostu Almanlar, bu yakınlaşmayla ruhunu kurtaracağını sananlar. Yabancı düşmanlığı ise nesnel bir uzaklıktan, bir yan motif olarak yer almakta.

Buraya kadarki olaylar, romanın ilk sayfasındaki karşılaşma sırasında kahramanın gitmekte olduğu eve kadar yağmur altındaki yürüyüşü süresince geri dönüşler, bilinç akışı, düşümler, fanteziler imgelem oyunları vb. teknikler aracılığıyla anlatılıyor. 173. sayfada, "Değişim" başlıklı bölümde, koltuğunun altında yazdığı oyunla aradığı evin kapısını ulaştır. "Yabancı" adlı oyununu Alman tiyatro yönetmeni arkadaşına getirmiştir. Daha önceki başarısız denemelerinden sonra girdiği ciddi çalışmalar sonucunda kendisine güveni artan oyun

yazarı kararlıdır. "Artık Avrupa kaçıyor, ben onu peşinden kovalıyordum. Onu nasıl olsa bir gün yakalayacaktım." der. Oyunu heyecan ve ilgiyle okuyan Alman kadın yönetmen göz yaşları içinde onu kucaklar. "Yabancı" gerçekten de romana gömülmüş küçük, epik bir oyundur. Soyutlama bu oyunla en üst düzeye çıkar bu romanda.

"Düğün" adlı son bölüm, kendine yabancılaşmanın fantastik bir anlatımıyla başlar. İbrahim Gündoğdu'nun kızı Nilgün'ün düğünü ile sürer. Yıllar süren bu uykudan uyanır gibi, düğün salonunun simgelediği toplumsal gerçekliği kabullenişini sağlayan gözlemler ve varlıklarla oradan ayrılır. Çıktığında "Kendime yeni bir dünya, evet yeni bir dünya eski güzel insanların veda edip çoktan gitmiş oldukları bir dünya kurmaya başlamıştım bile... Çünkü yaşamak istiyorum. Kendimi çoktan yendim. Yaşadığım zamanı da." diyebilmektedir. "Ar-

tık her şeyi bir polis dedektifi akılcılığıyla, serinkanlı, yeniden düşünmeliyim."

Aras Ören, "Kitapta bir çok sorular soruluyor, hepsinin yanıtları da, ya da yanıt anahtarları, yine kitabın içindedir." diyor, bitirirken. Ama ben bir okuru olarak onun, bizim geçğimiz üzerine, insan gerçeği üzerine daha çok soru soracağından ve bunları yeni yapıtlara dönüştüreceğinden kuşku duymuyorum. ●

*) Psikolojik romana yönelmelerine karşın, cinsellik vb. belli bir noktaya takılıp kalmadan, bireyin günlük yaşamını, bilinç akışı ile birlikte ve olduğu gibi, tüm karışıklığı ile yapıtlarına yansıtmayı amaçlayan, biçime ve biçime özen gösteren bir modern roman anlayışı. Başta gelen temsilcileri, James Joyce ve Virginia Woolf.

***) Bilim ve Sanat Dergisi —Nisan 1985

Liebe Freunde von Dergi

Ich werde Euch mit diesem Brief zufriedenstellen müssen, denn ich bin mit anderen Arbeiten so beladen, daß sie mir kaum Zeit lassen. Ich hoffe, Euch nicht ganz versetzt zu haben, da ich in diesem Brief auf das Thema »Kinderliteratur in der Migration« eingehen möchte. Allerdings ist dieses Thema so wichtig, daß man alles andere liegenlassen müßte, um sich ihm zuzuwenden.

»Was für eine Welt werden wir den Kindern hinterlassen?«, war das Thema einer Tagung vor ein paar Wochen, und wollte nicht Nazim Hikmet den Kindern diese Erde übergeben, nur für einen Tag vielleicht, damit sie, die Welt, die Freundschaft kennenlernen sollten. Aber mit Krieg und Elend haben Menschen Menschen heimgesucht. Und was im großen mit der Welt geschieht, hat eine Widerspiegelung im kleinen, im Leben also von den Kindern, bei uns, den Reichen, bei den Kindern in armen Ländern und bei den Kindern der Migration allemal.

Die Kriege auf der Welt, Armut und Unterdrückung, könnten dann nicht sein, wenn alle, alle Kinder lesen dürften. Denn wie könnten Menschen Haß und Feindschaft säen und von Unterdrückung, Ausbeutung und Leid der andern leben, wenn sie in ihrer Kindheit schöne Bücher hätten lesen können.

Wenn die Kinder auch von Migranten Bücher hätten, wenn man ihnen alle guten Bücher nahebrächte, vorläse oder lesen ließe, wenn sich ihnen spielerisch und ernsthaft, mühsam und hoffnungsfroh in diesen Büchern die objektive Welt auf täte, wenn sie diese Welt durchdringen könnten, die ganze große Menschheitszeit, mit ihrer eigenen Liebe zu den Menschen, wenn sich so ein starker Geist entwickeln könnte, so würden mit den Kindern auch die Kampfbereitschaft mit dem Bösen, die Kraft für das Gute wachsen. Die heranwachsende zweite Migrantengeneration braucht viel von beidem.

»Zu Kindern muß man ehrlich sein«, sagt Gorki. »Man muß imstande sein, ihnen zu sagen: Wir, die Väter, wissen manches noch nicht, aber ihr, die Kinder, seid in die Welt gekommen, um alles zu wissen.« Das müßten die Bücher den Kindern bieten. »Alles sollen sie wissen, alles. Lesen, ganz viel lesen müssen sie dafür.« Günther Wallraff sagte so: »Man hat ihre Seelen genommen, als man ihnen ihre Sprache raubte.« Die Sprache macht den Menschen zu Menschen. Und Bücher helfen, die Sprache entfalten. Wer nicht liest, bleibt sprachlos; wer sprachlos bleibt, kann nicht verstehen und mitreden; wer das nicht kann, dem kann der Sprachgewaltige übel mitspielen. Die Medien zum Beispiel und die Politiker und die Geschäftsleute und die Kriegstreiber, nichts wären sie, wenn alle Kinder dieser Welt genügend Bücher hätten, die besten und so viele, daß der Lesestoff niemals zur Neige ginge.

Freunde, nagelt die Kinder der Migranten nicht auf »ihren Alltag« fest. Laßt sie alles lesen, was es in allen Ländern dieser Welt an guten Büchern gibt. Mit der Friedenstorte ist es nicht getan. Wenn das Thema Migration geeignet ist für Kinderbücher, dann für alle Kinder, nicht nur die »kleinen Gastarbeiter«. Mehr noch als für alle andern ist ein hohes Maß an guter Sprache und an gutem Stil, an Spannung und an Tiefsinn und an Lebensweisheit wie auch an der Menschenliebe für Kinder und ganz besonders für Migrantenkinder nötig; denn diese haben zu Hause und auch draußen ein schweres Kinderleben.

Freunde, das beste vom Besten ist für die ärmsten der armen gerade gut genug. Und wenn die zweite Generation unter der Bedingung der Halbsprachigkeit in zwei Sprachen aufwächst, dann können nur besonders gute Bücher helfen.

Ich grüße Euch

Klaus LIEBE-HARKORT

Bir Öykü

On Kağıt

Fahri ERDİNÇ

BAŞIM "EVE EVE" DEDİKÇE, ayaklarım "Meyhaneye!" dediler. Ne dertliydim, ne de sevinçli. Galiba meyhaneye birisini görmek için gitmiştim. Ben aradığımı göremedim, fakat, aramadığım bir arkadaş beni gördü, oturduk. Zaten ilk kadehi pahalı oluyor bu mübareğin... Sözün kısası, doyusuya içtik.

Serin bir Mayıs akşamı idi. Şapkamı gelişi güzel başıma takıp meyhaneden çıktım. Önce derin bir nefes alarak gökyüzüne baktım. Boyum uzamış veya yıldızlar daha yakınlarımış gibiydi. Dudaklarımın etrafı karıncalanıyor, başımda henüz ustura ile tıraş olmuşum gibi bir serinlik hissediyordum. Elimi yüzümden geçirdiğim zaman, burnumun irileştigiğine inanasım geldi. Bulvara saparken saate bakacak oldum ya, benim gözüm kesmedi, ya da o tek ayaklı meydan saati, ceza durumunda yorulmuş ahmak çocuklar gibi sallanıyordu.

Yürüdüm... Yürüdükçe canım konuşmak, bir şeyler söylemek istiyordu. "Ateşinizi müsaade eder misiniz?" dedim kendi kendime ve atmak üzere olduğum sigara ile bir tane daha yaktım. Hatırladığıma göre yürüdükçe o gün aldığım mektubun bazı satırlarını tekrarlıyordum: "Oğlumuz pek cici oldu. Artık onu sokağa çıkaramaz oldum; oyuncakçının önünde yatıveriyor yerlere... Ayırabilirsen aşkolsun... Ne zaman iş bulacaksın, bizi ne zaman oraya alıracaksın? Merak-tayım. Hele küçük o kadar özledi ki seni, gazetede hangi adamın resmini görse, babam diye öpüyor..."

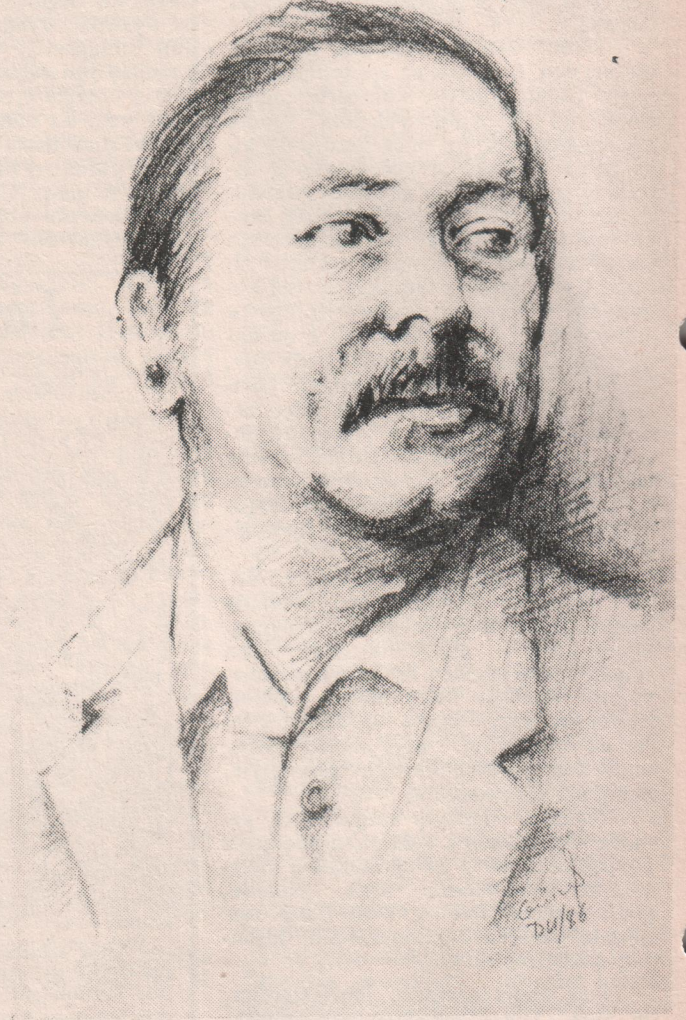
Bir aralık yanımdan geçenlerin büyük altından güldüklerini ve dönüp dönüp bana baktıklarını hissettim. Kim demiş "Sarhoş ne yaptığını bilmez diye?" Pekâla deli gibi konuşuyordum, hatta o satırlara cevap veriyordum.. "Yakındır iki gözüm yakın. Kemal bey bir arsa aldı, yapacağı evin bir gözünü bize verecek. Daha sabırlı olmaya çalış."

Ben o kadar sessiz suskun bekliyorum ki, hani o derviş sağ olsaydı sabretmeyi benden öğrenebilirdi. Diplomamın sureti için acele etme, şimdilik lazım değil. Senin anlayacağım, bugünkü aklım olsaydı, mektepten çıkarken diploma yerine tavsiye mektubu isterdim. Ne ise... Oğlum için yazdıklarının okurken şuram cız dedi. Hüsnü ustaya söyle de ona bir araba yapıversin. Yanılmıyorsam, tavşanın kulaklarını koparmıştı, bari onu elinden geldiği kadar tamir et, belki biraz daha avunur... Hele iş bulayım, siz de buraya gelin, bak ondan sonra ben oğluma ne oyuncaklar, neler neler alacağım?..."

Bu "neler alacağım" yalanını, iğnesi takılmış bir plak gibi tekrarlayıp dururken, kendimi rengarenk bir oyuncakçı vitrini önünde buldum. Ben bile hayran oldum buradaki oyuncaklara. Yalnız vitrinin ortasında acayip giydirilmiş soy-tarı bir manken vardı. İşte ona sinirlendim. Sanki onu habire gıdıklıyorlarmış gibi durmadan kahkahalar savuruyor, hani elleri de çalışa işememek için kasıklarını tutacak. Başını iki tarafa devire devire öyle soğuk soğuk gidiyordu ki, adeta benimle eğleniyormuş gibi gücüm gitti ve derhal gözlerimi ondan ayırdım... O nurlu bebekler dostça gülümsüyorlar, o minicik köpekler sanki ha desen hemen kuyruk sallayacaklar. Ya şu küçücük eşek? Nasılda benzetmişler? Hıh demiş de eşeğin burnundan düşmüş. Ona, her biri saat cebim kadar iki gözülü bir heybe de yapmışlar. Kıbrıs cinsi mi, Marsuvan mı, yoksa bizim eşeklerden mi, orası belli değil ama fiyatı beş lira... Derhal bizim çiftçi Mehmet Ali'nin eşeğini hatırladım. O tarihte Trakyalılar Anadolu'ya göçüyorlardı. Zavallı, eşeğini beş liraya verimkâr olduğu halde müşteri bulamamış, iskele üzerinde yüzünden gözünden öptükten sonra ipini üstüne bırakıvermişti. Hiç unutmam, "Bartın" vapuru o gün kağıtlar, pulluklar, çuvallar, ev eşyaları ve mahsüllerini tarlalarında bırakmış köylülerle iskeleden ayrılmıştı.

İşin tuhafı, ben bu vitrinin önünden ayrılmıyordum. Beni uzaktan görenler, bu koskocaman camın üzerine, kolleksiyonluk bir kurbağa gibi iğnelendiğimi zannedebilirlerdi.

Bu sırada, ne taraftan geldiğini kestiremediğim bir kadın, bana birşeyler söylemek üzere yaklaşır gibiydi. Güzel giyinmişti, hem de çok güzeldi galiba. Göz göze gelince ben ir-

Desen: Sait Günel

kıldım, o irkildi, karşımda hani o meydan saati gibi sallandı... O da vitrindeki oyuncakları seyretmeye başladı. "Belki, dedim. Onun da çok uzaklarda bir çocuğu var, yahut yakınlarda çocuğu ölmüştür, belki de doğuracaktır..."

Fakat hayır, hiç de doğuracağına benzemiyordu. Acaba göz ucu ile beni mi süzüyordu, hem neden böyle ürkekti, gecenin bu saatinde, ikimizi yan yana gören ne düşünürdü acaba? Herkes ne düşünürse düşünsün, ben dedim ki içimden: "İşte bir anne ki, mutlaka aklının ucunda çocuğu var. Hasret gözünde yaş, burnunda sızı, yüreğinde ateştir. Ne garip rastlantı Yarabbi? İki ayrı insanı aynı yer aynı duygular birleştiriyor."

Artık kuşku kalmamıştı. O da sanki benim gibi düşündüğünü anlatmak istercesine yüzüme baktı... Ne yalan söyleyeyim, gözlerim doluksadı, dudaklarım burkuldu, dayanamadım.

— Sizininki de uzakta mı? dedim. O da gazetelerdeki kadın resimlerini anne diye mi öpüyor?

Kadın, yüzü vitrine dönük olduğu halde omuzuma değecek kadar bana yaklaştı..

— Enayice lafı bırak da, on kağıdın var mı, ondan haber ver, dedi.

Vitrindeki soyтары artık gülmüyordu.

Fahri Erdinç'in Ardından

Fakir BAYKURT

Onun ölümünü Köln radyosundan duyunca üzüldüm. 11 Kasım 86 günü yürek durmasından gitmiş. 69 yıllık yaşamının 32'si Türkiye'de, 37'si Bulgaristan'da geçti. Öğretmenlik, radyo oyunculuğu yaptı. Uzun süre Bulgaristan'da yaşadığı halde Bulgarca yazmadığını biliyorum.

İlk kitabı "Sen Olsan Halep Şehri" delikanlılık şiirlerinden oluşuyordu. Öykü ve roman türlerinde on beş kadar basılı kitap bıraktı. Atasözleri üzerine çalışmaları olduğunu duydum. Son dönemde dışardaki dergilerde yeniden şiirler yayımlıyordu. Fethi Savaşçı'yla, Talat Sait Halman'la mektuplaşmalarını ortaklaşa kitap yapacakları söyleniyordu.

Fahri Erdinç yanlı bir yazardı. Politik angajmanı olan sanatçıların çoğunun yaşadığı çileyi o da yaşadı. Nazım Hikmet başta, bir çok şairin, yazarın, oyuncunun cezaevlerine kapatılması, Sabahattin Ali'nin gizlerle dolu biçimde öldürülmesi, daha doğrusu barbarca kıymı, yapılıp duran tutuklamalar, onun yurtdışını seçmesine etken oldu.

Bir sosyalist ülkede yaşamının kendisine getirdikleri olmuştur, ama yurttan ayrılmanın götürdüğü de vardır.

Sanırım 1947'deydi. Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde ilk öykülerini okudum zaman çarpılmışım. Köylü, kasabalı, halktan yalın insanların yaşamlarını konu olarak seçmesi, bir yandan da binbir güzellikte deyimler, atasözleri ve benzetmelerle örülü, taşı tam gediğine oturtan zeki anlatımıyla beni büyülemişti. Çok isterdim yüzcek de tanışmayı. Ne yazık ki bu hiç bir zaman olmadı. Şadırvan dergisinde de birkaç öyküsünü gördüğümü anımsıyorum. Bunlar 1976'da İstanbul'da "Türkiye Hikâyeleri" adıyla basıldı.

Son yıllarında Türkiye'de geçen olaylara dayalı, bu yurdun insanlarını içeren öyküler, romanlar yazdı. Bunların aynısı özellik taşıyanlarında bile, yurttan ve insanlarından sürekli ayrı kalmanın yarattığı boşluklar vardı. Bu nokta, şimdilerde sürüp giden sanatçı göçmenlikleri nedeniyle çok tartışılıyor. Berlin'de çıkan küçük, güzel "Parantez" dergisinde Remzi İnanç arkadaşımız da yazdı. Olumsuz etkilerinden söz ediyor yana yakıla.

Göçmenlikte yaşamış pek çok yazar vardır. Viktor Hugo'dan Pablo Neruda'ya, Nazım Hikmet'e kadar ünlü ünlü pek çok sanatçı bu acıyı tatmıştır. Remzi İnanç yazısını Soljenistin örneğiyle destekleyerek, nerdeyse göçmenlikteki yazarları suçlarcasına açıklıyor görüşlerini. Nasıl olur? Kimse durup durduğu yerde, hele sanatçılar, yurdunu, insanlarını bırakıp gitmez. Cengiz Dağcı, İvan Bunin, Milan Kundera örnekleri üstünde de dursaydı bari!

Öyle de, böyle de, görüşlerinden, inançlarından ötürü, kendisine dayatılan koşullara teslim olmayan sanatçılar vardır. Hepsinin kurduğu, o önemli kopuktan ötürü sığılaştığı genellenemez. Saptamayı, getirdikleri, götürdükleri diye koymak daha uygun olur.

Bu durum Fahri Erdinç'te daha bellidir. Şimdi ayrıntılara giremem. Yusuf Ziya Bahadın'ın çabasıyla yayımına

başlanan "Bütün Yapıtlar" dizisi ne yazık sonuçlanmadı. Romanlarını, öykülerini okuyunca, uzaktan görülen duyulan, duyumsanan Türkiye ile yaşayan, her an kıpır kıpır, kimi zaman duragan, kimi zaman devingen Türkiye gerçeğinin birini tutmadığını görürsünüz.

Tam burada, başka bir genellemenin sakıncalarını da görmek gerekir. Yurttan ne olursa olsun ayrılmayanların da hepsi öyle diri taze yapıtlar üretmezler ortamlar özgürlük ortamı olmayınca. Onların da hepsinin değil ama bir bölümünün tıkandıklarını, solunum yetmezliği nedeniyle solgunlaştıklarını bir kaç sayfa okumada görürsünüz. Suda balık neyse toplumda sanatçı odur. Başka sular da, hele de kirletilmiş, bulandırılmış sular da sağlıklı yaşayıp üretmeyi sürdüren sanatçı örneği ne yazık ki azdır. Bu olumsuzlukları ancak büyük sanatçılar atlatabilmiştir, atlatabilirler. Kolay değildir.

Fahri Erdinç, yapıtlarını bu olumlu, olumsuz koşulların yazarı olarak üretti. Hangi koşullarda olursa olsun yaratma-

yı, üretmeyi ama aksatmadı. Geride kitaplaşmamış yapıtlarının da bulunabileceğini düşünüyorum. Bütün bunlar, anılarından mektuplarına kadar, bir gün yayımlanacaktır. Bunları yayıma hazırlayıp gün ışığına çıkarmak, yaşayan dostları için görevdir. Bu uzun erimli çaba gerçekleşene kadar yapılacak bir iş, onun gittikçe özleşen ve güzelleşen şiirlerini toplayıp yayımlamak olmalıdır. O şiirlerden oluşacak bir kitaba "Sen Olsan Dünya" adı çok yakışır. Bu kitap bugünkü, yarıncı okurlara güzel bir armağan olur.

Fahri Erdinç bir sosyalist, bir enternasyonalist, her iyi sosyalist ve enternasyonalist gibi ciddi bir yurtseverdi. Bunun şaşmaz kanıtı yapıtlarıdır. O Türkiye'nin, Türkçenin çocuğudur aynı zamanda, öyle de kalacaktır. Onu Türkçenin yazın sözlüklerinde, öykü ve roman güldestelerinde sürekli göreceğiz. Zor koşullarda hasta bir yürekle 69 yıl yaşadı. Kitaplardaki yaşamının sonsuz olmasını dilerim.

Duisburg, 15.12.1986

Babama Ödül

Babam öğretmenlikte kırk yıllık yaşam ölümü rastlamış 1951 Haziranına ve götürüp Süleyman Dede mezarlığına gömmüşler onu da ağabeyimin ve dedemin yanına.

56'da bir okul yapılmış oralarda mezarlığı da kesip almış koca avlu ne mezarı ne taşı kalmış Hallefendi'nin söz götürmez ama artık bir okul avlusunda yatmakta olduğu.

İşte o yıldan beri devam ediyor bir bakıma meslek yaşamı her ders zilinde sanırım bir belinler uyanır kırk yıl bıkmadı ya çocuk seslerinden böyle de daha kırk yıl dayanır

ve artık bomba falan düşmez o okul avlusuna.

Fahri ERDİNÇ

Ataol Behramoğlu'yla Söyleşi

Geçtiğimiz Aralık ayında Fransa'da yayımlanmaya başlayan ANKA dergisi yurt dışındaki Türkiye'li aydınların yeni bir edebiyat çabasını oluşturuyor. Derginin Fransızca olması, bu alanda yapılan ilk girişim niteliğinde.

ANKA'yı okurlarımıza tanıtmak amacıyla, derginin kurucularından Ataol Behramoğlu ile yaptığımız söyleşiyi aşağıda bulacaksınız.

ANKA'yı yayımlamak fikri neden doğdu? Dergiye ANKA adını koymanızın nedenini ve derginin, ANKA'nın amaçlarını anlatır mısınız?

ANKA yayına yeni başlayan bir dergi. Fransa'da yayına yeni başlayan bir sanat-kültür dergisi. Başlığı şöyle. Fransızcasını Türkçeye çevirerek söylüyorum. Üç ayda bir yayınlanan Türkiye yazın ve sanat dergisi. Demek ki üç ayda bir yayınlanacak, edebiyat ve sanat üzerine ürünler bu dergide yer alacak. En önemli özelliği derginin bence Fransızca yayınlanmakta oluşu ve Fransızca yayınlanacak oluşu. Yurtdışında yayımlanan Türkiye edebiyat dergileri yahut Türk edebiyatı dergileri diyelim benim bildiğim kadariyle genel olarak Türkçe yayınlanıyor. Çünkü hitap ettiği okur Türkiye'li okur. Yazarları da genellikle yurtdışında yaşayan Türkiye'li yazarlar. Zaman zaman da Türkiye'den bazı alıntılar yapılıyor bu dergilerde. ANKA'nın amacı değişik. ANKA'nın amacı, benim derginin yönetmeni olarak giriş yazısında da belirttiğim gibi Türkiye edebiyatının atan nabzını günü gününe, sıcağı sıcağına bir bakıma, yani üç aylık derginin olanakları içinde Fransız kamuoyuna, Fransız aydınlarına, Fransa'da yaşayan, Fransızca konuşanlara Fransızca yoluyla da daha geniş bir kamuoyuna duyurmak. Yazılır ise Türkiye'de ve Türkiye dışında yayımlanan sanat-kültür ve edebiyat dergilerinden seçtiğimiz, bize göre, bana göre en iyi ürünler. Bu ürünleri seçerken elbette bazı ölçüler söz konusu. Belli bir estetik kalite, belli bir estetik düzey, en önemlisi ve tabii derginin genel niteliği de demokrat çizgide bir dergi olması. Yani aslında söylemek istediğimiz ülkemiz edebiyatının kalite ürünlerini bu dergide yansıtmak, amacımız bu. Dolayısıyla çeviri dergisi bir bakıma. Edebiyatımızdan Fransızcaya çeviriler dergisi. Bu seçimleri yaparken, tekrar ediyorum, elbette bazı ölçülerimiz var. Yani seçtiklerimizin hümanist olması, demokrat olması, belli bir estetik değeri taşıması kısacası, amaçlarımızın değerli ürünlerini yabancı bir ülkede, yabancı okura sunmak. Bunun yanı sıra tabii başka bazı özellikler de var. Şiirleri Türkçe orijinalleriyle birlikte yayınlıyoruz. Bir bakıma iki dil iki kültür arasında bağlantı amacı da güdüyoruz. Burada Türkçe öğrenmeye merak salan Fransızlar için bir olanak, ya da ana dilini unutmuş olan bir gençlik için

belki Fransızcadan kendi ana diline gitmesine bir olanak sağlamak gibi bir amaç. Bunlar tabii başlangıç halinde tasarılar.

Edebiyatımızı Fransa'da tanıtmak çabalarını bu dergiyle geliştirmek düşüncesi nereden aklıma geldi, ya da derginin adı niye ANKA oldu? Bu ANKA ne demek sorusunu da şöyle cevaplandırayım. Şu üç yıla yaklaşan, isterseniz göçmenlik diyelim, isterseniz gurbet diyelim, isterseniz sürgün diyelim, belki en doğrusu üçüncüsü; yaşamımda şunu gördüm ki, yaşadığımız Batı ülkelerinde en demokrat, en ilerici çevrelerde bile Türkiye hakkında büyük bir bilgisizlik var. Türkiye'yi tanımıyor Batılı insan. Ülkemizi anlatmamız, tanıtmamız lazım. Sadece ülkedeki antidemokratik baskılardan söz etmek yetmiyor Türkiye'yi tanıtmak için. Ve diyebilirim ki hatta Batılı insanın bilinç altında Türkiye'ye ve Türkiye'liye karşı önyargılar var, sanki zaten bu ülkede demokrasi olmaz, bu insanlar demokrasiyi zaten yapamazlar türünden. Derginin yine giriş yazısında da belirttiğim gibi Türkiye halkı demokrasiye yatkındır. Türkiye aydınlarının da bir kaç yüzyıllık bir demokrasi mücadelesi tarihinden geçmişlikleri var ve Türkiye pek çok halkın oluşturduğu bir kültüre sahip. Bu büyük bir sentez kültürüdür, Türkiye kültürü. Batılı aydına bunu anlatmak, bunun örneklerini sunmak ve ülkeyi bu yoldan tanıtmak ülkede demokrasi mücadelesine yardım etmek isteyen aydınlar için de Batılı aydın için de bu önemli bir olanak. Sanat kültürü yayınları kanalıyla ülkeyi tanımak yani edebiyatımızın kültürümüzün atan nabzını duymak. Realist bir kavrayışına varmaları Türkiye'nin.

ANKA adı şundan çıktı. Anka işte bildiğiniz gibi Phenix Fransızcası, yani o efsanevi kuş, kendi atışından kendi kendini doğuran, kendi kütllerinden doğan bir efsanevi kuş. Ben Türkiye aydınının durumunu ona benzetiyorum. İki ateş arasındaki bir insan, iki ateş arasında yanıp kavranan bir insan diye düşünüyorum. Bunu kendi benliğimde yaşadım. Kendi ülkede özgürlük için mücadele ediyorsun ve binbir bela geliyor başına. Yabancı ülkelerde de Türkiye'li olduğun için olumsuz önyargılarla karşılaşıyorsun. Bu iki ateş arasında kalan aydın yine de ayakta kalmayı başarıyor, bir mücadele veriyor. Türkiye'de işte gördük, yani gerek Barış Derneği davası, gerek Aydınlar Dilekçesi davası ve gerekse diyebilirim ki bütün davalarda ve genel olarak insanlarımızın bu bilinç düzeyi gösterdiler, bir yiğitlik örneği verdiler, kendi kendini yaratma gücünü gösterdiler, tıpkı o efsanevi kuş gibi. Bu ANKA adı oradan geldi aklıma. Bir sembol gibi, zaten giriş yazısı da "İki Ateş Arasında" başlığını taşıyor ve bütün bunları anlatıyor. Dergi geliştirdiği ölçüde yayınlar yapmayı da düşünüyoruz.

Telif yazılar mı demek istiyorsun?

Hayır, kitap yayınlarını kastediyorum. Tabii telif yazılar da olacak, yani sadece Türkiye'deki dergilerde yayımlanan yazılardan çeviriler yapmakla yetinmeyeceğiz. Nitekim bu sayıda benim giriş yazım telif bir yazı. Önümüzdeki sayılarda telif yazılar da olacak. Gerek yurtdışında yaşayan seçkin aydınlarımızın, sanat kültür adamlarımızın yazıları yer alacak gerekse Türkiye sanat kültür ve edebiyatıyla ilgili yabancı araştırmacıların, yazarların yazılarına yer vereceğiz, gerekse de Türkiye'den doğrudan doğruya dergimiz için yazılmış yazılar gelebilecek, yapacağımız özel sayılara bağlı olarak.

Peki kitap yayını dedin?

Bir de kitap yayını da düşünüyoruz. Düşünürüz derken bu şöyle bir şey istekli, edebiyatla kültürle ilgili arkadaşlar var. Zaten dergiye ünlü bir ressam olan Yüksel Arslan'la beraber kurduk ve çevremizde değerli arkadaşlarımız var. Bu aydın insanlarla beraber bu işi yürütmeye çalışacağız.

F. Almanya'daki aydınlarımızın ürünlerine de açık olacak mı?

Hiç kuşku yok elbette. Dediğim gibi ANKA yurtdışında yaşayan tüm yazarlarımıza açık. Şimdi bu soruyu şöyle cevaplandırmak lazım. Yurtdışında yaşayan aydınlarımızı, sanatçılarımızı bir kaç kategoriye toplamak lazım. Genel olarak öyle düşünmek lazım. Kimileri, diyelim ki, benim gibi zorunlu nedenlerle ve kısa sayılabilecek bir süre önce Türkiye'den —geçici olarak— gelmiş. Kendi adıma söyleyeyim Türkiye edebiyatının kopmaz bir parçasıyım ben. Yani söz konusu değil benim için başka türlü bir yazar olmak. Yine mesela Almanya'da yaşayan yazarlardan Dursun Akçam gibi, Fakir Baykurt gibi yazarlar, Fransa'da yaşayan Server Tanilli edebiyat üzerine de yazılar yazan değerli bir bilim adamı. Yani bizler Türkiye sanat, kültür, düşün dünyasının burdaki, şu andaki temsilcileriyiz. Elbette bu arkadaşlarımızın yazıları buralarda yayınlanacak. Bir de buralarda yetişmiş, buralarda doğmuş yazarlar var. O tabii ortaya ilginç sorular getiriyor. Şimdi elbette bu arkadaşlarımızın yazılarına da bizim sayfalarımız açıktır, açık olacak. Yurtdışında doğmuş, oralarda yaşayan ve ürün veren yazarların ürünleri de belli kalitede olmak koşuluyla bu dergide yer alacak. Türkiye sanat ve kültür dergisidir adı, niteliği de budur dergimizin. Göçmen kültürü kavramını gündeme getiriyor aslında bu soru bir bakıma.

Evet ben de bunu diyecektim şimdi. Son zamanlarda biraz da kavram kargaşasıyla beraber ortaya göçmen edebiyatı, göçmen kültürü ya da azınlık olmak psikolojisinin kültüre yansımaları diye kavramlar

çıkıyor ortaya. Bu konuda sormak istiyordum sana.

Bir kere şunu söyleyeyim, bizim dergimiz bir göçmen edebiyatı dergisi değil. Bu kesinlikle böyledir. Demin de dediğim gibi, amaç Türkiye edebiyatını yurtdışında tanıtmak. ANKA gerek Türkiye'de yaşayan yazarlarımızın, gerekse Türkiye dışında yaşayan Türkiyelilerimiz için ürünleriyle oluşan bir dergidir. Ayrıca ben zaten göçmen edebiyatı kavramına karşıyım. Göçmen edebiyatı kavramı bence kendi özünde ikinci sınıf bir edebiyat anlayışını taşıyor. Yani şöyle diyeyim, Almanya'da ya da Fransa'da doğmuş, buralarda ürün veren yabancılar varolabilir, yahut Hollanda'da. Şimdi bu arkadaşlar buldukları ülkelerin dillerinde de yazabilirler, iki dilli de yazabilirler. Bu konuda daha önce bazı konuşmalarda da görüşlerimi belirttim. Bence bir sentez edebiyat ürünü söz konusu. Bu arkadaşlar bir bakıma, eğer Türkiye kültürünün değerleriyle buldukları, yaşadıkları ülke kültürünün değerlerini kaynaştırmayı başarabilirlerse, her iki kültürü zenginleştirecek, her iki edebiyatı da zenginleştirecek sentez ürünler ortaya koyabilirler. Böylece bir bakıma sentez bir edebiyat. Bunun birçok ilginç örnekleri var Sovyetler Birliği'nde. Mesela orada bir Kırgız yazarı ya da Azeri yazarı bir yandan kendi halkının kültürüne bağlıyken öbür yandan Rus edebiyatının kültürü ile bağıntı içinde ve yine dünya edebiyatı içinde ve zatendünya genellikle bir iletişim içinde. Kırgız yazarı dar anlamda Kırgızistan'ı yazmıyor. Rus edebiyatının geleneklerinden de yararlanıyor. Diyelim ki, Cengiz Aytmatov gibi büyük bir yazar ortaya çıkıyor, bir bakıma belki bir sentez edebiyatı ürünü denebilir bu yazara. Zaten iki dilli yazarlar gibi bir kavram var, Sovyetler Birliği'nde üniversiteler düzeyinde, edebiyat bilimi düzeyinde tartışıyorlar. Bizim yurtdışında yaşanan, oralarda doğmuş, büyümüş yazarlarımız için de ben böyle bir olanak görüyorum. Göçmen edebiyatı gibi ikinci sınıf bir kültür edebiyatı kavramını reddetmek gerektiğini düşünüyorum ve sentez edebiyat kavramını ortaya atıyorum, bu arkadaşlar için.

Ataol, şunu sorayım, Batılı aydının Türk aydınına bakışındaki olumsuzluklardan ve önyargılardan bahsettin. Yine senin zaman zaman kullandığın bir deyimle söyleyeyim, "Gece Yarısı Ekspresi" anlayışıyla Türkiye'ye bakıyorlar. Son yıllarda yapılan tüm çalışmalara rağmen bu bakış açılarında iyiyeye doğru bir gelişme yok mu?

Şimdi bence bu soru daha çok geniş sorular getiriyor kendi içinde. Acaba bizler kendi kendimize nasıl bakıyoruz? Bizler, Türkiye insanları, çeşitli etnik kökenlerden gelen insanlar. Türk, Rum, Ermeni, Kürt, Arap, Gürcü, şu bu. Yani bildiğimiz gibi Türkiye bir halklar sentezi. Bizler kendi kültürel varlığımıza nasıl bakıyoruz? Bu konu her şeyden önce kendi aramızda çözüme ulaştırılmalı. Bir Fransız için, bir Arap için, bir Batılı ülkeden bir aydın için, bir Güney Amerikalı için aşağı-yukarı belirgin şeyler var. Tarihsel anlar var. Onun kültürünü oluşturan, dolayısıyla ulusal benliğini, kişiliğini, bilincini oluşturan. Türkiye bence

çok benzersiz sayılabilecek deney yaşanmış bir ülke. Yüzlerce yıllık bir imparatorluğun, klasik deyimiyle söylersek, yıkıntılarında ortaya çıkmış bir ülke olduğu söylenmekte. Şu halde Türkiye acaba 50-60 senelik bir geçmiş mi sahip? Yani 50-60 yıllık bir kültüre mi sahip Türkiye? Bana göre değil. Bana göre binlerce yıllık kültüre sahip bir ülke. Bu kültürün içinde konuşmanın başında da söylediğim gibi sayısız halkın katkısı vardır. Bugün yaşadığımız Türkiye toplumunda, üyesi olduğumuz Türkiye toplumunun kültürünü oluşturan sayısız etken var ve bu yüzlerce yıllık bir tarihe dayanıyor. Bizim önce bu bilinci taşımamız lazım. Biz çok köklü kültürel değerleri olan, köklü kültürel geçmiş olan ve o anlamda siyasi geçmişi de olan bir ülkemiz. Ben demiyorum ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun devamıyız. Fakat geçmişten bugüne varan değerler var. Diyelim ki Divan Edebiyatını, yahut Tevfik Fikret'i reddetmediğimize göre, Namık Kemal'i... Hayır o bizden değildir, o Osmanlı idi, bizle alakası yoktur demediğimize göre, bütün bir geçmiş, doğrusu, kavramamız lazım. Bugünkü durumu saptamak için, hem kültürel, hem siyasal bakımdan halkın eğilimleri, davranış biçimleri, değerleri, yargıları, önyargıları nelerdir, bütün bunları siyasetçilerin, kültür adamlarının bütün bu konuları bana göre araştırmaları lazım. Her alanda gerekli bir mesele bu. Ancak bu araştırma süreçlerinde Batı'nın bize bakışını da özelliklerini ve nedenlerini çözümleriz. Neden Batı bize karşı önyargılı? Bana göre olumluya dönüşebilecek önyargılar da var. Türkiye'ye egotikçe bir bakış, bir garip hayranlıklar, temelsiz şeyler, 19. yüzyıldan kalma romantik bakış açıları da bugün aslında geçerli. Öte yandan tabii düşmanlıklar var. Yüzlerce yıllık, haclı seferlerine kadar bir ucu uzatılır, öteki ucu işçi göçüne kadar gelir. Birdenbire tanımadıkları, bilmedikleri, onlara göre garip adamlar ülkelerine geliyorlar çok sayılarda, Batılılarda yeni bir durumla karşılaşılıyor. Şu halde gerekli olan, sözkonusu olan karşılıklı bir uyum ve bütün bunları incelemek lazım. En önce onu bizim yapmamız lazım, Türkiyeliler kültür adamları ve siyaset adamları olarak bu araştırmalar bize düşüyor. Ve Batılı insanlarla da bu konuda diyaloga girmemiz gerekiyor. Zaten son zamanlarda fazla bir şey yapıldığını da zannetmiyorum. Bir kere, bu konuda devletin herhangi bir kaygısı zaten sözkonusu değil, bugünkü yapısıyla. Bu bizlere düşüyor, ilerici insanlara, örgütlere, kültür meselelerini irdelemek, ulusal meseleleri üzerinde düşünmek ve bu önyargılara karşı mücadele etmek. Ancak o zaman hem yurtdışında yaşayan insanların bana göre sayısız sorunlarına, kültürel alanda —ki ekonomik sorunlardan daha az yakıcı olmayan sorunlar olan, kültürel sorunlar— iki arada bir derede kalmış yüzlerce, binlerce insanımız, yüzbinlerce insanımız çocuğumuz var. Bu bir sorun. İkinci sorun Türkiye'de varolmak meselesi. Siyaset olarak da, kültür olarak da. Orda da yine halkla ortak bir dil, bir anlaşma dili, bir anlaşma zemini bulmak lazım. Bu da yine bu kültür sorunlarını bence irdelemekten geçiyor. Türkiye'ye karşı şu ya da bu olumlu ya da olumsuz önyargıları düzeltip doğru bir Türkiye

görüntüsü, imajı yaratmak da yine bence bu çalışmanın sonucu olacak ve uzun zamanı alacak bir görev bence.

Peki Ataol, ülkemizin kültürel bakımından kimlik arayışı sürecini yaşadığını söylersek, evrensel olanla ulusal olanın hümanizm temelinde ileri bir senteze ulaşmasında aydınlarımızın ve özellikle sanatçılarımızın rolü nasıl olmalı sence?

Şimdi şöyle cevap vermeye çalışayım bu soruya. Sanat ve kültür bildiğimiz gibi sınıfsal temellere dayanır. Ulusal bir niteliği vardır, fakat temelde sınıfsal bir niteliği vardır aynı zamanda. Türkiye'de gerek Osmanlı İmparatorluğu'nun, diyelim, son yıllarında gerekse Cumhuriyet'in başlangıç dönemlerinde hakim sınıflar, aristokrasi diyebilirmiyiz bilemiyorum, daha sonra bir miktar burjuvazinin oluşum süreçlerinde küçümsenemeyecek değerler ortaya çıktı. Tanzimat aydınları bildiğimiz gibi bunlar Batı kültürü ile Doğu kültürü arasında sentezler aradılar. Bir Namık Kemal, bir Fikret, bir Yahya Kemal gibi düşünürler ulusal kimlik arayışları sözkonusu oldu. Cumhuriyet döneminde de bu sürdü. Halide Edip'ler, Yakup Kadri'ler, Refik Halit Karay'lar, Ömer Seyfettin'ler önemli yazarlardı. Fakat benim görebildiğim kadarıyla, bu ülkede ulusal bir burjuvazi, güçlü bir ulusal burjuvazi oluşamadı. Gerek Osmanlı'nın son dönemlerinde, gerekse Cumhuriyet döneminde. Tersine, giderek çöküntüye uğrayan, yozlaşan ve emperyalizmin boyunduruğu altına düşen bir burjuva oluştu. Ve buradan şöyle bir tablo çıktı. Burjuvazi artık kültür yaratamıyor, ulusal nitelikli bir kültür yaratamıyor. Yani burjuvazinin bugün gelip takıldığı nokta bugün Türkiye'de arabesk ya da Batı özentisi bir kültür, bir taklitçilik, yozlaşmış bir kültür, bir kozmopolitizm. Hangi sınıftan gelirse gelsin, namuslu, yetenekli insanlar için tek çıkar yol bence halkın yanında yer almak. Ulusal ve evrensel değerlerin sentezini arayan bir kültüre yönelmek. Aslında görebildiğim kadarıyla olanda bu. Son 20-30 yılın dikümü yapacak olursak, yani Sait Faik'lerden, Orhan Veli'lerden Sabahattin Ali'lerden, işte Aziz Nesin'e, Yaşar Kemal'e, Orhan Kemal'e, Kemal Tahir'e, Haldun Taner'e kadar günümüzün yaşayan pek çok şairine, yazarına kadar, çeşitli sınıflardan, tabakalardan gelen insanlar. Halka yakın oldukları ölçüde ulusal kültürle evrensel kültür değerleri arasında bir sentezi aramak ve başarmak. Süreçlerinde değerli ürünler yaratılmakteler. Onun dışında ortaya çıkan şeyler ya kozmopolit, Batı hayranı şeyler, ulusal kültür değerlerini hiçe sayan ürünler ya da işte son derece kalitesiz, sözünü ettiğim türden arabesk ürünler. Aslında ben şöyle bağlamak istiyorum bu konuşmayı. Bence Türkiye'de burjuva sınıfının yapamadığı, artık yapamayacağı şeyi yani ulusal birliği sağlamayı da işçi sınıfı öncülüğünde halk yaratacaktır. Bunun kültür savaşçıları da işçi sınıfının ve halkın yanındaki aydınlardır, sanatçılardır.

Sağol Ataol, teşekkür ederim. Ben de teşekkür ederim.

Ingeborg Drewitz'in Anısına

Özdemir BAŞARGAN

"Yazınsal gerçekçilik, gücünü tabanın burkulmaz dilinden alır. Yazınsal gerçekçiliğin hiclenmesi ise, "tavandan gelir."

Ingeborg Drewitz

26 Kasım 1986 günü, ikindileyin televizyon göstergesi değerli yazar hanım Ingeborg Drewitz'in büyükçe bir portresini gösterince içim cız etti. Ardından ölüm haberini verdi. İnanmadım, inanasım gelmedi. Duygudaşım, kavgadaşımdayım çünkü. İnsanlığı, sanatsal üretkenliği evrensel boyutlara varan, bir yazın savaşçısının, düşenlerin, ezilenlerin, sürgündekilerin, sığınmacıların dostu, ablasının 63 yaşında sonsuza dek ayrılmasıyla nice argın, enez düştüm. Zamansız ölümüne yanmamak elde değil. Ertesi günü gazetelerde resmini görünce içsel sızım debreşti. Kanserin ölümcül kolları acımasızca onu alıp götürmüştü kuşluklayın.

1923'de Berlin'de doğdu. Babası mühendis, annesi piyano sanatçısıydı. Konservatuarda müzik öğrenimi gördüyse de, o, abc yi beller bellemez yazmağa gönül bağlamıştı.. 1945'de, henüz 22 yaşında, ilk anlaşmasını yapar bir yayıneviyle. Ve bu tarihten itibaren yazarlığa başlar. Edebiyat ve felsefe öğrenimi görür. Doktorasını verir. 1946'da evlenir. Üç kız anasıdır. Çocukluğu, gençliği savaş dönemine rastlar. 1945'de savaş bitimi, Berlin'in örene dönmüş bir kentten Moabit semtinde büyümesi, faşizmin kundakladığı 2. Dünya Savaşı ve bu savaşın yıkıntıları, çöküntüleri arasında yetişen, bilinçlenen bir yazar olarak Ingeborg Drewitz için ana-baba evi, bir yazgı evi değildi. Müzisyen annesinin seven kucağında bol bol insanseverlik, gerçekçilik emmişti. Çağdaş toplumu dünya görüşünün ereklerine sıkı sıkıya bağlı kaldı. Romanlarında, öykülerinde, oyunlarında esin ve gözlemlerinin kucakladığı kişiler, dünya halkıyla, kişilerle özdeşleştirmiştir adeta.

Barış, insan hakları, diktatörlüğe, ırkçıyımcağına, sığınmacılarına karşı, nerede bir direnme varsa, orada Ingeborg Drewitz'i görürdük. Rengi, uyrugu, konumu ne olursa olsun, yardıma gereksinim duyanları sevecen kanadının altına alırdı. Bu soylu inancı yüzünden 1965 yılında Alman Yazarlar Birliği'nin uzun süre başkanlığını yapmıştır. Daha sonra 1969-1980 yılları arasında DGB'ye bağlı Kağıt Sanayi ve Basım Sanayi sendikasına bağlı Alman Yazarlar Birliği'nin kurucularından olup, uzun süre 2. Başkanlığını yürüttü. Uluslararası Şairler, Yazarlar ve Öykücüler Klubü olan PEN-Zentrumun Federal Almanya 2. Başkanlığını yürüttü. Batı Berlin'de NGL-Neue Gesellschaft für literatur kurucularından ve burada uzun süre Başkanlık yaptı. Başlıca yapıtları:

Bettina von Arnim (Biographie), 1969, Oktoberlicht, Wer Verteidigt Kat-

rin Lamberts, roman, 1974, Das Hochhaus, roman, 1975, Gestern war heute, roman, 1978, Eis auf der Elbe, roman, 1982, en son romanı ise, Eingeschlossen. Yazınsal uğraşları dışında Sanatçılar için Sosyal Sigortayı kurdurdu. Sürgünde yaşayan yazar için bir "Exilfond" kurulmasına önyak oldu. Cezaevlerindeki tutukluların sorunlarına da eğildi. Gazete, kitap, dergi okumalarını sağladı. Krefelder Appel için girişimcilerin arasında yer aldı. Künstler für den Frieden Batı Berlin örgütünün kurucuları arasında etkin görevler üstlendi. Dur durak bilmez üretkenliği, özverili eylemlerinden dolayı pek çok ödülleri de aldı. Bunlar arasında:

Liga für Menschenrechte İnsan Hakları Liga'sinin her yıl verdiği Carl von Ossietzki Ödülü,

1981 Berlin Senatosu tarafından fahri profesör ünvanı verildi.

İda Dehmel Edebiyat Ödülü

1982 yılında Gertrit Engelke Edebiyat ödülü

1983'de Buchpreis des deutschen Verbandes de Ev. Bücherverein.

Geçtiğimiz yıl, Batı Berlin'de bir Ortaokula "Heinrich Böll veya Nazım Hikmet Oberschule" adı verilmesi konusunda bir podyumda da yer aldı değerli yazar Ingeborg Drewitz. Nazım Hikmet Oberschule adında karar kılıştı. Görüşlerini şu sözlerle belirtmişti:

"Heinrich Böll benim otuz yıllık arkadaşım. Onun yerine konuşacak değilim. Ama o, benim yerimde olsa ne derdi? Berlin'de Türklerin yoğun olduğu bir kentte, Türk çocuklarının yoğun olarak katıldığı bir okula Nazım Hikmet adının konulmasından yana olurdu kuşkusuz. O da takdir ederdi ki, Nazım Hikmet de, uluslararası bir üne sahip. Nazım Hikmet gibi insancağı, uyanıklığı, gelecek kuşaklar için, tüm çocuklara kendini adaması, gözden, gönülden kaçacak değildi. Yineleyim: Heinrich Böll ile arkadaş olmam, onun adına konuşmak hakkını vermez bana, ama şuna inanıyorum ki, Böll hayatta olsaydı, büyük Türk arkadaşı için "Nazım-Hikmet-Oberschule" adında karar kılardı.

Ingeborg Drewitz arkadaşımız, ablamız bir barış güverciniydi. Savaşa karşı olduğu kadar, savaşı körükleyenlere, sömürüye, emperyalizme, faşizme, ırkçılığa da karşıydı. Bu nedenle Nazım Hikmet'i kollayacaktı, kucaklayacaktı elbette. O, salt kendi Alman halkının değil, dünya halkının esenliğinden, gönencinden sorumlu olduğu yazarlık bilincindeydi. Yapıtlarında çağdaş toplumu dünya görüşünün ereklerine bolca yer verdiği izlenir. "Gestern war heute" adlı romanını Türkçeye çevirmek istedim. Yazık ki, Türkiye'den değil yardım, yanıt alamadım önerime. Alman Yazarlar Birliği Batı Berlin Şubesi üyesiydi. Üyelik görevini, sorumluluğunu hiç aksatmazdı. Hemen tüm toplantılara katılır,

katkısını esirgemezdi. Görevi nedeniyle Berlin'de olmadığı sürelerde mektupla, mesajla gönül bağını, iletişimini koparmazdı.

15 Eylül'de doğum günümü onurlandırmıştı. Bana armağan ettiği "Hinterm Fenster die Stadt" adlı kitabına şöyle yazmıştı:

15 Eylül 1985— biz Alman için gene bir yas günü:

Nürnberger Gesetz 1935!...

Ve böylece geçmişle geleceğin gelgitinde yapıtlarının motifini ören bir sanatçı olduğunu özel yaşamında da vurgulamaktan geri kalmıyordu. Bu kısa sunuşuyla nice duygulandım. O güne kadar doğum tarihim o denli önemli değildi benim için. 15 Eylül 1935'de doğduğumda, Nürnberg'de de Naziler "Soykırımı" yasasını yürürlüğe koymuşlardı.

2 Aralık saat 11'de Erns-Moritz-Arndt Protestan kilisesinde dinsel törende buluşuldu. Arkadaşlar, dostları, edebiyatseverlerle dolup taşmıştı kilise. Merhumun isteği üzerine çiçek sunulmayacaktı. Kilise önüne bir kumbara konulmuştu. Buraya tutukevindeki yazarlara bağış atılacaktı. Çağrılılar arasında yabancılar, yabancı işçi dernekleri temsilcileri de gözleri dolu gelmişti. Onun insan haklarına, barışa saygınlığını biliyor olacaktı kilise papazı ki, dinsel töreninde yalvaç İsa'nın sevgiye, mutluluğa değgin ünlü "Bergpredigt", Dağ Vaziyetini yineledi:

"Ne mutlu halim olanlar: Çünkü onlar yeri miras alacaklar. Ne mutlu salaha acıkıp susayanlara: Çünkü onlar doyurulacaklar. Ne mutlu merhametli olanlara: Çünkü onlar Tanrı'yı görecekler. Ne mutlu barıştan yana olanlara: Çünkü onlar tanrının çocukları olarak çağrılacaklar. Ne mutlu kurtuluş uğruna eza çekmiş olanlara: Çünkü göklerin melekutu onlarındır."

Daha sonra ilahiler söylendi:

"Dar kapıdan girin: zira kötülüğe götüren kapı geniş, yol enlidir. Ordan girerler çoktur. Çünkü hayata götüren kapı dar, yol sıkışıktır ve onu bulanlar azdır..."

İlahi bitiminde vasiyet üzerine O'nun çok sevdiği Mozart'ın Flöte Senfonisi çalındı.

Cenaze alayına katılıp gömütlüğe dek yürüyecektik Ingeborg abla, olmaz demiş. Kilisenin genişçe salonunda oturun, birbirlerini uzun süre görmeyenler görüşsün, tanışıklar kucaklaşıp, tokalaşıp, hoşbeş edip, yiyin için... demiş. Ve biz de oturduk, hoşbeş ettik, yedik içtik dostlarla, arkadaşlarla. Ve böylece yazar arkadaşlarını, dostlarını bir sohbet sofrasında topladı, bir dostluk bağıyla bağlayıp gitti.

Gün puslu, burgundu.

Dışarda, tanışıklar, arkadaşlar, dostlar birbirlerine soruyordu; Yerini kim dolduracak?

Anısı önünde sevgi, saygıyla eğiliriz●

Bir Öykü

Köy Yeri

Sami SÜLÜK

B inbir çileyle kazdırdığı su kanalının doldurulduğunu gören Raşit, öfkeden küplere binmiş, rastgele sövüp saymış, hızını alamayıp yakıcı güneşin altında saatlerce çalışarak kanalı tekrar temizlemişti.

O günden sonra kanalı sürekli gözetliyor, sabahtan gece yarlarına kadar kanal boyu nöbet tutuyordu. Ancak her kimse, her defasında kanalı tekrar dolduruyor, elinde baltayla kanalı beklemeye gelen Raşit'i deli ediyordu. Başa çıkamayacağını anlayan Raşit, kanala boru döşeyip üzerini kapamaya karar verdi. Şehre inip yeteri kadar boru ısmarladı. Boruların gelmesi bir hafta sürecekti. Buna canı sıkılıysa da, elinden bir şey gelmediği için başına bu işleri açana küfür etmekle yetindi.

O gece kanal boyu gidip geldi, Raşit. Bir taraftan da korkuyordu. Nedense o gece hiç uykusu gelmemişti. Bunu kötüye yormaya başladı. "Eceli gelen karınca kanatlanırmış, acaba benim de mi ecelim geldi?" diye düşündü. Korkuyla çevresine, yukarılara, ağaç kümelerinden oluşan karartılara baktı. Bir yerde bir kıpırdanma olsa, bir çekirge, bir gece kuşu ölse kalbinin derinliklerinden gelen endişeyle paniğe kapılıyordu. Nedenini bilemediği bir içgüdüyle koşar adımlarla kapıya girdi. Kapıdan içeri girdiğinde korkudan hâlâ titrediğini hissetti. "Bendeki de amma cesaretmiş ha!" diye içinden geçirdi. "Her kimse malmıza kastı varmış, canımıza neden olmasın? Çekse tabancayı, uzatsa beni boydan boya, kim vurduya giderim. Öyle değil mi ya? Kim bilir, kim vurdu Raşit'i?" Kendi kendine konuşarak korkusunu yenmeye çalışan Raşit, gecenin bu saatinde ne yapacağını bilemiyordu. Karısı Şefika çoktan uykuyu yarılamıştı. Gürültü etmeden evin içinde gidip geldi bir süre. "Yapsa yapsa, bunu Kör Abdullah yapar!" diye düşündü. Kör Abdullah, Raşit'in bacanağı ve kapı komşusuydu. Raşit'in kendine komşu gelmesini istememiş, ona bir sürü engel çıkartmıştı, evini yaptırırken. Aslında aralarında herhangi bir dargınlık, kırgınlık yoktu. Kör Abdullah'ın tek tasası, Raşit kendine komşu gelirse tavuğu civcivi, iti ineği bahçesine girecek, kavgaydı, gürültüydü rahatı bozulacaktı.

"Başka birisi bize kötülük yapmaz." diye düşüncesini sürdürdü Raşit. Pencerenin kenarına sinerek perdeyi hafifçe araladı. Camdan dışarıya, Kör Abdullah'ın evine baktı. Her yer karanlığa gömülmüştü. Dışarıda herhangi bir ışık, bir hareket görünmüyordu. Ayaklarının ağrıdığını hisseden Raşit, tam yatmaya karar vermişti ki, uzaktan bir karartının yaklaşımını gördü. Nefesini tutup beklemeye başladı. "Kim acaba?" diye söylendi. Karartı yaklaştı ve Kör Abdullah'ın evine yöneldi. "Anlamıştım zaten." dedi, Raşit. "Ondan başkası olmaz. İyi tahmin etmişim."

Ertesi günü öğlenden hazırlandı. Yıllardır duvarda asılı duran, pas tutmuş av tüfeğini temizleyip yağladı. Çalışıp çalışmadığını kontrol etti. Fişeklerinin içindeki dom dom kurşunlarını çıkartıp hepsini saçmayla doldurdu.

Küreği alıp doldurulan kanalı temizlemek için evden çıktı. "Dananın kuyruğu bu gece kopacak." diye düşünüyordu yol boyu. Kızgın, sinirli yukarılara baktı. Hava kararırken işini bitirip eve döndü. Akşam yemeğinden sonra tüfeği omuzlayıp evden çıktı. Kimseye görünmeden köyden ayrıldı. Köyün dışından dolanıp Koca Taş yanındaki tepeye gizlendi. Her tarafı rahatça görebileceği bir yere sindi. Omuzundaki tüfeği iyice nişan alabileceği bir tümseğe yerleştirip beklemeye başladı.

Bütün bunları yaparken çevresini kontrol etmekten de geri kalmıyordu. İzlenebileceğinden, avlamak isterken avlanabileceğinden korkuyordu. Tek dostu elindeki tüfeğiydi. Kötü bir durumda ondan başka hiç bir şeyden, hiç bir kimseden yardım gelmezdi. Tüfeğe bakarak, "bu ıssız yerde tek

dostum, tek yardımcım sen ve Allah'ım." diye fısıldadı.

Güzel bir yaz gecesiydi. Ay ışığı her tarafı aydınlatıyordu.

Saatler geçiyor, hâlâ gelen giden olmuyordu. Beklemekten bezmişti, Raşit. Uykuyu bastırıyordu yavaştan. "Eninde sonunda gelecek, benim temizlediğim yerden tekrar başlayacak doldurmaya. İşte o zaman belinden aşağısını saçmayla dolduracağım." diye söylendi, Raşit. Sanki biriyle konuşuyordu. "Gör bakayım o zaman öküzün kırık boynuzunu."

Bir süre daha öylece bekleyen Raşit, tüfeği başının altına koyup bir iki saatliğine uyumayı düşündü. "Ama, ya ben uyurken kanalı doldurmaya gelirse!" diye kaygılanarak bundan vaz geçti. Zaten çekirgelerin, gece kuşlarının seslerinden uyumasına imkan yoktu. Hafiften esen rüzgar da üşütmeye başlamıştı. Bütün bunları başına getireni düşünen Raşit'in sinirleri gerildi. Uzun süre sövdü saydı. Üşümesini, uykusunu unuttu. Birden gençlik günlerinden kalma, sözlerini iyice anımsayamadığı bir türkü geldi aklına. Türkünün sözlerini anımsamak için hafızasını yokladı. Anımsayabildiği bir dörtlülüğü mırıldanmaya başladı:

Arabam eski model,
Yokuşa çıkmıyor.
Genç kızları görünce,
Firenlerim tutmuyor.

Kalın ve boğuk sesiyle mırıldandığı türküyü beğendi. "Tam benim sesime göre yakılmış bir türkü." diye düşündü. İkinci bir dörtlülüğü daha içten, daha hüzünlü söylemeye çalıştı. Sesini biraz daha yükseltmişti.

Türkünün tamamını anımsayamadı, ama bu türküyü gerilere, ta gençlik yıllarına kaydını düşünceleri.

Şafak sökerken gizlendiği yerden çıktı. Uykuyu iyice bastırmıştı. Eve giderken kanalı tekrar kontrol etti. "Boşuna beklemişim." diye düşündü. "Her kimse, verilmiş sadakası varmış. Yanlışlıkla yolu bu tarafa düşmedi. Yoksa yakmıştım çarasını!"

Yorgun, uykulu eve girdi. Oğlunun Almanya'dan gönderdiği yataklık koltuğa uzandı. Uyandığında gün çoktan yarı olmuştu. Bir şeyler atıştırdıktan sonra çoktandır boşladığı işlerini yapmaya karar verdi.

Hastalara iğne vuruyordu. İğne başına yetmiş beş lira alıyor, günde beş mahalleyi dolaşıyordu. Askerde edinmişti bu mesleği. Daha sonra kısa bir zaman için Ereğli kömür İşletmesinde sıhhiye olarak çalışmış, mesleğinde tecrübe edinmişti.

Evden çıkmadan önce karısına seslendi. "Ben iğne yapmaya gidiyorum. Dikkat et kanalı tekrar doldurmasınlar!"

Şefika öfkeyle yanıt verdi. "Sen de sözde bütün gece kanalı gözetledin. Çoktan doldurmuşlar. Kim bilir bütün gece ne yaptın? Belkide uyudun!"

"Nasıl olur? dedi, Raşit. "Bütün gece gözümü bile kırpmadım. Bekledim!" Tüfeği kapığı gibi merdivenlere yöneldi. "Şu deyyusu öldüreyim de başkasına zararı dokunmasın." diye haykırdı. Öfkeden her yanı titriyordu.

Şefika kaşla göz arası kocasının elinden tüfeği kapığı gibi en yakın odaya kaçarak kapıyı içerden kilitledi.

Neye uğradığını şaşırmıştı Raşit. Karısının içerden kapıyı kilitlediğini görünce aklı başına geldi. Kapıyı tekmelemeye, yumruklamaya başladı. Bir taraftanda bağıriyordu. "Ulan kanı gibi senin geçmişinden başlarım. Aç şu kapıyı... Aç diyorum sana!"

Şefika ağlar gibi yanıtladı kocasını. "Açmıyorum. Açmam da hem. Git köyleri dolaş. İğnelerini yap. Kapıyı da açmam, tüfeği de vermem. İstersen, öldür beni sonra!"

Raşit bir süre daha tekmeledi kapıyı. Çaresiz iğne takımını alıp evden çıktı. Biliyordu karısının ne kadar inatçı ol-

duğunu. "Açmıyorum." dedi mi, açmazdı daha. Öldürse de açmazdı kapıyı. Öfkesi yatışınca karısına hak verdi. "Karı dediğin böyle olmalı. Kocasını beladan korumalı!" diye düştü. Gülümseyerek, "geçmiş tenekeli karı..." diye mırıldandı. O sinirli anında karısı önüne geçerse Kör Abdullah'ı vuracaktı. "Olsa olsa odur kanalı dolduran." diyordu. Saplanmıştı bu düşünceye. "Yine de bunu yanına koymam!" diye söylendi.

O gün çok geç eve döndü. İğne takımlarını her zamanki gibi yerine koyup, karısına, "ben Kör Abdullah'ın yanına gidiyorum." diye seslendi.

"Ben de geliyorum" diye diretti Şefika.

Birlikte evden çıktılar.

Kör Abdullah yer sofrasında akşam yemeğindeydi. Bacanağını ve baldızını görünce ayağa kalkıp yer gösterdi, yemeğe buyur etti.

Raşit, "karnım aç değil." dedi, duvarın dibine çöktü.

Kör Abdullah hal hatır sordu. "Ee bacanak, nasılsın? İyisin ya? Halin, keyfin yerinde mi?"

Raşit, "soyunu suladığının gavattı, benimle dalga geçiyor aklı sıra." diye düşündü. "Şükürler olsun" demekle yetindi.

Geç saatlere kadar sohbet edip ayva yaprağından yapma çaylarını içtiler. Tam kalkacakları sıra, "Ee bacanak," dedi Raşit, "Söyle bakalım, bizimle ne alışverişin var? Bizden ne istiyorsun? Bu güne kadar ne yaptınsa hoş gördük. Kaç kez kanalı doldurdun, sıcakın altında yanarak temizledim. Dün gece sabaha kadar dağın başından kanalı gözetledim, gelmedin. Benim eve döndüğümü görüp sabaha yakın yine aynısını yaptın. Bütün bunlara sebep ne, söyler misin?"

Raşit öfkeden kıpkırmızı olmuştu.

Kör Abdullah, "Valla bacanak," dedi. "Söylediklerinden hiçbir şey anlamıyorum. Benim sizinle ne alışverişim olsun? Sizin kanalı niye doldurayım? Şu iki günlük dünyada komşuluk yapıyoruz. Yarın ahirette hesap soran olur! Ben böyle şeyden korkarım! Bu yüzden hiç kimsenin işine karışmam. Ama bu işte bir bit yeniği var!"

Raşit öfkeyle, "Bir de inkar mı ediyorsun?" dedi. Karşındaki biraz diklense saldıracaktı. Kendini ona göre hazırlamıştı.

Kör Abdullah Raşit'in niyetini anladı, buna fırsat vermek için alttan aldı. Zaten hayatı boyunca kimseye diklenmemiş, kimsenin yüzüne kötü konuşmamıştı. Her zaman "saman altından su yürütmeyi" kendine prensip edinmişti. Önce karısına seslendi. "Pamuk kızı, bize yeni bir çay yap hele. Bu ayva yaprağı bayatladıkça tatlı oluyor. Şu eniştene de yemek hazırla bakayım. Akşamdan beri karnı acıkmıştır." Raşit'in dizine vurarak, "Bacanak..." dedi, "Dört yaşında bir tek oğlum var. Onun üzerine yemin ederim, eğer sizin kanalı ben doldurduysam oğlumun ölüsünü öpeyim. Bundan daha büyük bir yemin olmaz. Ama, yine de bana inanmadığını biliyorum. Sen şimdi bu kanal işini bırak, git, boruları getir. Ondan sonra kanalı ben temizleyeceğim. İşimi gücümü bırakıp kanal boyu nöbet tutacağım. Şimdi anlaştık mı?"

Raşit böyle bir hareket beklemiyordu. İster istemez ses tonunu yumuşatmak zorunda kaldı. "Sence..." "Kim yapıyor bunu?"

Kör Abdullah, "Bunu yapan bizden biri... Yabancı yapmaz. Ama kim, bilemiyorum."

Kör Abdullah verdiği sözü tuttu. Kanalı yalnız başına temizledi. Raşit'le birlikte boruları döşediler. Ancak boruların kapatılması geceye kaldığı için ertesi güne bıraktılar. O gece de borular kesildi, bir kısmı da çalındı. Raşit bunu da Kör Abdullah'dan bildi. Onun ne kadar sinsisi, ne kadar kurnaz olduğunu biliyordu. Bir türlü onun böyle birşey yapamayacağına inanamıyordu. Kesilen boruları tamir edip çalınan boruların yerine de başkasından emanet boru aldı. Kanalı doldurduğunda ellerinin içi şişmiş, kötü kötü yanmaya başlamıştı.

Aradan uzun bir zaman geçmişti. Raşit o gün cuma namazından çıkmış, yolu üzerindeki kızına uğramıştı. Yemek sırasında torunu Ercan, "Yahu bee dede..." dedi, "Biliyor musun, sizin kanalı kim doldurmuş? Boruları kim çalmış? Ercep... şu Hebiş teyzemin Ercep!"

"Allah allah" dedi Raşit, "Biz onlara karşı ne kusur etmişiz?"

Ercan, "Hebiş teyzem oğluna Kör Abdullah'ın kızkardeşini istemiş. Kör Abdullah da pek oralı değilmiş. Kızkardeşini Almanyalı birine vermek istiyormuş. Ercep, Kör Abdullah'a kendisi birşey yapmayınca sizinle takıştırmak istemiş. Nasıl olsa Kör Abdullah'tan şüphelenecekler, diyormuş."

Du.Rheinhausen 25.10.1986

Sevgi

sevgi çelişkilerin tümüdür
yaşamda

açlıklar

gereksinimler

susuzluklar ve doyumlar

sevgi akasyanın yaprak dökümüdür
sonbaharda

ve tohumlar gömülür yaşama

sevgi

gayri zemheride

suya, havaya, güneşe

sevdalanmasıdır tohumların toprakta

sevgi

yağmur sularının meşe yapraklarından

süzülmesidir mayısta

ve çınarın söğütüyle yaprak sürtmesidir

temmuz ortasında

gül ve diken

dişi ve erkek

donma ve çözülme

gece ve gündüz

tohum ve toprak

embriyonun dağınıklığı yola çıkıştır

aydınlığa, umuda

aydınlıklar umudun

umut sevgilerin tanrısıdır

hemen her organik hücrede

sevgi

en bereketli birikimdir doğada

öyle olmasaydı

kıran girerdi yaşama

ve böyle olmasaydı

yaşam çoktan yenik düşerdi

sapıkların ürettiği

atoma, hidrojene, nötrona

ve daha bir yığın zehire

Özgürlük I

hendekler var

hendeklerden öte

zeytinler dik durur toprağa

hep beraber

açar, yeşerir, morarırlar

hendeklerden öte

güneş var

umudum orada yuvadadır

Özgürlük II

bu mayısta

gülü, çiçeği, toprağı

koklamak gibidir bizde özgürlük

Hakkı ÇİMEN

Ich träume nie mehr wieder, Euer Ehren

De ANGELI

Ich hatte einen Traum:

In einem großen, festlichen Saal tagt ein hochaufgeblasenes Gericht. Eine künstlich hergezauberte Ernsthaftigkeit flimmert in der ganzen Atmosphäre. Alles hat sich darauf eingestimmt und diesem Festakt untergeordnet. Die Sitzpulte aus stabilem Holz glänzen edelschwarz verziert mit allseits verknickbaren Mikrofonen, an deren Standgestell rote und grüne Tasten eintönig emporblitzen. Von den hohen Wänden schauen ehrenhafte Gesichter in mittelalterlichen Gewändern herunter, leicht vorgebeugt, eingölt in den edelgrau eingerahmten Hintergrund. Eine gewisse hellgrüne Tönung verschleiert gänzlich die Tiefe der Galerie, von der nur noch spöttisches Gelächter zu vernehmen ist. Der Gerichtsdienner steht aber ganz stramm neben der großen Saaltür, felsenfest entschlossen, jeden unerwünschten Eindringling zurückzuwerfen. So ist das Geschehen im Saal von allen Seiten völlig abgesichert und kann seinen schicksalhaften Gang ohne jeglichen Einfluss von außen nehmen.

Am Richtertisch tummelt sich eine merkwürdige und absolut mehrheitliche rotgekleidete Menge von großmäuligen Korpulenzen. Das tonangebende Durcheinander ist perfekt organisiert und funktioniert einwandfrei. Man sieht es sofort, daß diese Rolle fabelhaft eingespielt ist, als etwas, was man vielleicht täglich mehrmals wiederholt. Alles ist also unter Kontrolle, die Absprachen werden eingehalten, die Routine behält die Oberhand und keiner ist ernsthaft dagegen. Alle Gesichter sind mit guter Dosis selbstbewußten Stolzes gewürzt, die dann, wie die bunten Masken im Karneval, den merkwürdigen Charakter dieser Merkwürdigkeit dezent unterstreichen und noch um eine Nuance betonen. Aber hier, wie auch im Karneval, verrutschen diese Masken ab und an und es kostet eine gewisse Anstrengung, den Gesichtsausdruck beizubehalten, den die Situation erfordert, bzw. auf den man sich vorher geeignet hat. Wie gesagt, die Absprache ist das Allerwichtigste. Denn, die ganze Stimmung riecht nach einem Todesurteil. Es ist zwar noch nichts verkündet, aber es liegt einfach in der Luft. Man kann es nicht verfehlen. Man braucht nur noch abzuwarten.

Am niedrigeren Podium halblinks vor dem Richtertisch wälzen sich zwei-drei wichtigtuende Schreiberlinge, im unnatürlichen Edellglass, durch das der rote Hintergrund fleckenweise durchschlägt. Eine merkwürdige Besetzung. Sie tut nur so, als ob sie etwas schreibt. In Wirklichkeit zieht sie ständig fertige Akten heraus, die sie erfolgreich hinter dem Rücken mit dem Richtertisch austauscht. Präzise Absprache ist auch hier eindeutig. Es soll nur nicht jedermann wissen.

Am rechten Flügel des Saales vom Richtertisch gesehen hat sich ein Häuflein unklarer Gestalten eingefunden, das man gar nicht so einfach definieren kann. Es tut nichts und es ist ihm gar nicht danach, es stöhnt aber unaufhörlich und plappert etwas vor sich hin. Aus dem ganzen Gemurmel kann man da und hier nur ein paar Satzbrocken verstehen, wie etwa »... denn, sie wissen nicht, was sie tun!«, oder »... wir würden es viel besser machen!« Dies bezieht sich, klar, auf die, die da den Richtertisch besetzt haben, aber was ihnen konkret an denen nicht gefällt, ist beim besten Willen nicht herauszubekommen.

Somit ähneln diese grauen Eminenzen unverwechselbar den sich in der Minderheit befindlichen Personen, die einen jeden Verurteilten zum Galgen begleiten und ihm ihre halblaute Mißbilligung des im Angetanen als letzten Trotz servieren. Sie tun dies ohne große Betroffenheit und Mitgefühl für den Galgengänger. Sie tun das wahrscheinlich nur noch aus purer Opposition zu der herrschenden Mehrheit. Sie denken aber nicht mal bei alledem daran, die Rolle einer gewissen Verteidigung des Beklagten oder so was ähnliches zu übernehmen. Es ist gar nicht strittig, ob jemand zu verurteilen ist, sondern wer berechtigt ist, dies zu tun. Aber wann hat schon heutzutage eine Opposition dieses Recht der Herrschenden widerstandsfrei gebilligt!? Dieses Spielchen ist also allgemein bekannt. Hier wiederholt es sich nur. Demzufolge handelt es sich hier keineswegs um eine Verteidigungs-, sondern um Mißbilligungsbank, egal worum es geht. (Komisches Verständnis eines demokratischen Parlamentarismus, nicht wahr!?)

Am äußerst linken Rand des Geschehens brummt gelassen ein Sammelsorium verschiedenster Konturen. Aus dem stinkenden Rauchdunst setzen sich ein paar Silhouetten ab, die die Vorderfront bilden und die eigene Folgschaft im eigenen trüben Pfeifenrauch eingewickelt diszipliniert hinter sich verstecken. Sie benehmen sich als echte Bosse, versuchen ihre Überheblichkeit gar nicht zu vertuschen, sie sind eher stolz darauf und verlangen von der Umgebung rund herum, dies als geschichtliche und geschickte Errungenschaft wahrzunehmen und zu akzeptieren. Alles andere, besonders aber das Geschehen im Saal, geht sie gar nichts an. Offensichtlich haben sie eine gute Beziehung zum Richtertisch und volles Vertrauen zu den dortigen Gesinnungsgenossen. Sie werden es schon irgendwie schaffen und das anstehende Problem bewältigen oder zur Seite schieben. Mehr will man auch nicht.

Hinter diesen Pfeifenträgern gucken mal einzeln, mal wieder in Grüppchen, überwiegend schnauzbärtige Kreaturen heraus, von denen nur noch die gelbe Inschrift »Mach meinen Kumpel nicht an!« einigermaßen deutlich zum Vorschein kommt. Sie starren diszipliniert die Vorderreihe an und versuchen konzentriert jeden ihrer Laute und jede ihrer Körperbewegungen konsequent und liebevoll nachzuahmen. Mehr verstehen sie nicht, mehr wollen sie offenbar nicht verstehen und mehr wird auch von ihnen nicht verlangt. Oder es ist aber jedenfalls beim besten Willen nichts mehr von ihnen bei diesen undurchsichtigen Sichtverhältnissen zu sehen. So bekommt man irgendwie Eindruck, daß das ganze Gerichtsverfahren hier im Saal an ihnen vorbeigeht, was nicht unbedingt von jemandem bedauert wird. Vielleicht ist auch dies einfach so abgesprochen in einer von vielen vorangegangenen Vorabsprachen, wer weiß es? Sicher ist nur, daß es Absprachen gibt und nichts dem Zufall überlassen wird.

Bei diesem allgemeinen erschreckend kalten Anblick wird es mir plötzlich unangenehm eng ums Herz. Instinktiv suche ich ein ruhigeres Eckchen. Nun, es ist alles mehr oder weniger besetzt. Nur in der Mitte gibt es noch reichlich Platz. Da sind einige Kreaturen postiert, ohne erkennbare Ordnung und Linie, einfach so, wie die Weizenkörner von einem Bauern im Vorbeigehen aus der Hand frei zerstreut. Sie scheinen erstarrt zu sein, ganz auf verlorenem Posten, schweigsam frustriert, deprimiert, verzweifelt... Einige fangen doch an zu reden, lauter und immer lauter, aber abwechselnd. Sobald der eine aufhört, fängt der andere ganz leise an, steigert sich stetig aufsteigend, bis er die Pointe im letzten Schrei mit der letzten Puste herausbrüllt. Dabei wandern ihre verwesenen Blicke hoffnungslos durch die Gegend. Sie sehen schrecklich aus. Sie schreien ohrenbetäubend. Nur mit letzter Mühe ist der Sinn ihrer Worte zu verstehen.

- Der Erste : »Was für ein Gericht ist das hier? Hier ist nur ein Schauplatz für parteipolitische Machtkämpfe, nichts mehr und nichts weniger...«
- Der Zweite : »Wir haben viel zu viel Partei hier. Hier wird nicht die Person und die Sache bewertet, sondern die Parteizugehörigkeit...«
- Der Dritte : »Fraktionsdisziplin und Machenschaften hinter den Kulissen lähmen unsere Arbeit...«
- Der Vierte : »Ihr entscheidet alles in Parteiräumen und wir hier müssen nun, wie dumme Statisten, für jeden euren halsbrecherischen Wahnsinn unseren Kopf hinhalten...«
- Der Zweite : »Gibt's gar nichts Heiliges für euch, was die Opposition nicht in den Dreck ziehen würde. Oder ist vielleicht selbst das Wort Amen aus dem Munde der Minderheit pure Verdammung für die Herrschenden?«
- Der Fünfte : »Hier handelt es sich um Menschenleben, um Sein oder nicht Sein, um Leben von Tausenden und Aber-tausenden, von Generationen und Generationen und nicht um euren verflixten Wahlkampf...«
- Der Erste : »Können wir uns nicht mal auf Menschlichkeit einigen, die parteipolitisch unabhängig sein dürfte? Oder zählt nur das, was die Fraktion beschließt?«

Der Dritte : »... und die Anderen sind immer im Unrecht!«
 Der Fünfte : »... und das Volk ist dumm und versteht nichts!«
 Der Dritte : »... und ihr seid allmächtige Parteidötter, welchen
 alles erlaubt ist!«
 Der Sechste : »Fehlerfrei! Heiliger Bürokratismus!«
 Der Zweite : »... Heiliger Schwachsinn!«
 Der Erste : »... Heilige Parteidiktatur!«
 Der Zweite : »Heilige Tyrannei!«

Die Anklagen aus der Mitte werden immer lauter, die Intervalle zwischen den Rednern immer kürzer und kürzer... bis sich das Echo des Vorgehenden nicht mit dem Schrei des darauffolgenden vereint und durch den Saal jagt. Erstaunlich, daß dies keinen hier Anwesenden besonders stört. Jeder tut das Seine weiter ohne Rücksicht auf den Anderen. In jeder beliebigen Kneipe würde aus so was eine kräftige Schlägerei entstehen, aber hier passiert nichts. Gar nichts.

Es wird mir langsam unheimlich. Wie soll es erst dem Angeklagten zumute sein?! Ja, wo ist der Angeklagte? Oder die Angeklagten? Wo sind sie? Wo ist die Anklagebank? Was? Sie gibt es gar nicht! Die Angeklagten sind gar nicht hier im Gerichtssaal?! Hier wird also über jemanden geurteilt, der gar nicht anwesend ist, der sich gar nicht wehren kann?! Das ist doch nicht möglich! Oder doch?!

Das Ganze ist mir zu gespenstisch. Ich verliere langsam den Boden unter den Füßen. Oder vielleicht auch den Verstand?! Nichts, wie

schnell weg hier,... 'raus aus diesem verdammten Gericht!...' raus, 'raus, schneller... ! ... Ich kann nicht mehr! Ich sitze irgendwie fest. Ganz fest. ... 'raus!!!

Ich wachte endlich aus diesem schrecklichen Traum auf. Schwere Schweißbrocken zitterten über mein Gesicht. Draußen ist gerade ein verregener Herbstsamstag neun Stunden alt geworden. Ein sonderbarer Tag, an dem ich zur sonderbaren Zeit einen sonderbaren Traum geträumt habe.

Ich stieg aus dem Bett und nahm mir die Post zur Brust, die gerade hereingebracht wurde. Es waren drei Briefe; eine Rechnung, eine schriftliche Einladung für die nächste ordentliche Sitzung unseres Ausländerbeirates und eine ebenfalls schriftliche Einladung für die vorbereitende Fraktionssitzung der soeben angekündigten Sitzung des Ausländerbeirates.

Ich taumelte noch durch die Wohnung, betäubt von meinem Traum. Oder, war es doch kein gewöhnlicher Traum? War das nicht vielleicht nur ein pathologischer Vorgriff in die anstehenden Sitzungen? Kann das möglich sein? So grausam und doch wahr?! Gott behüte mich vor allen meinen künftigen Träumen, wenn es nur annähernd Wahrheit sein sollte! Lieber gar keine Träume mehr! Ich träume nie mehr wieder, Euer Ehren!

Euer
Hochachtungsvoller

Bir Gülümsemeydi O

(Nergiz'e)

Bir gülümsemeydi kimi kez
 Bakınca görürdünüz
 göz bebeklerimde
 Bir damla gözyaşıydı kimi kez
 Mutluluktan sanırdınız
 kirpiğimin ucunda
 Ateşten gömlekti kimi kez
 Elinizi uzatsanız dokunabilirdiniz
 taşırđım sırtımda
 Promethe'ydi bir kez Alkışlamıştınız
 Olimpos'tan ateşi çalıp
 yüreğimde sakladığında
 Başı pare pare dumanlı bir dağdı kimi kez
 Kimi kez bengisu olup aktı Erciyas'tan Toroslar'a
 Kimi kez martı olup uçtu Toroslar'dan Akdeniz'e
 Yel olup esti kimi kez Akdeniz'den Afrika'ya
 Siyah Antilop'un Türküsü'ydü kimi kez Angola'da
 Senin için yalnız senin için bir kez
 firar etti
 Dünya Nimetleri Hapishanesi'nden
 üryan
 giyotini de göze alarak
 Yakalayıp kurşunu dizdiler
 sorgusuz yargısız
 Hamburg'un varoşlarında
 Bir gülümsemeydi O aramızda
 bir anlık mutluluğumuzdu insanca
 Hiçbir ressam çizemedi bu gülümsemenin
 resmini daha

27.08.1985

B.KARAKURT

Yazın Yarışması

STADT DORTMUND
DER OBERSTADTDIREKTOR

Stadt Dortmund Postfach 807 4600 Dortmund 1

Dienststelle - Kulturamt -

K. Nr. 104
Von 1. 1. 1987
41-21 41-02 41-

Strasse/Zimmer Südwall 2-4
Buchbinder/Mr. Herr Fichter
☎ (0231) 542 42 50
Ihr Zeichen
Ihre Nachricht
Geschäftszeichen 41
Datum 21. 11. 85

1. Literaturwettbewerb für ausländische Mitbürger

Sehr geehrte Damen und Herren,

in der Auseinandersetzung mit Ihrer Situation als Arbeits-
emigranten in der Bundesrepublik haben viele ausländische
Mitbürger begonnen, ihre Gedanken und Gefühle literarisch
auszudrücken. Diese Literatur ist jedoch bis heute einer
breitern Öffentlichkeit unbekannt. Um diese Situation zu
verändern, hat das Dietrich-Keuning-Haus der Stadt Dort-
mund mit Unterstützung durch das Kulturamt Dortmund, das
Sekretariat für gemeinsame Kulturarbeit NW und den Tapir-
Verlag (Dortmund) den ersten Literaturwettbewerb für aus-
ländische Mitbürger ausgeschrieben. Aufgabe und Sinn dieses
Vorhabens ist es, Schreiben der Ausländer/innen zu fördern
und zu unterstützen. Alle interessierten Erwachsenen aus-
ländische Mitbürger sind eingeladen, sich an den Wettbewerb
zu beteiligen. Die Texte können in der Muttersprache oder
in Deutsch eingereicht werden. Es sollen bisher unveröffent-
lichte Gedichte und/oder kurze Erzählungen sein. Einsende-
schluß ist der 31.01.1987. Weitere Einzelheiten entnehmen
/ Sie bitte dem beiliegenden Fallblatt.

Mit den "Tagen der Emigranteliteratur" im Juni 1987 findet
der Wettbewerb seinen Abschluß.

Dortmund'daki Dietrich-Keuning
Haus, diğer bazı kültür kuruluşlarının da
katılımıyla ilk kez yabancılara açık bir
yazın (edebiyat) yarışması düzenledi.

Yarışmanın amacı, edebiyatla yaz-
ma düzeyinde ilgilenen yetişkin yabancı-
ları bu alanda teşvik etmek ve destekle-
mek. Yarışma, katılmak isteyen tüm ya-
bancılara açık. Yalnız, gönderilecek şiir
ve kısa öykülerin şimdiye değin yayım-
lanmamış olması gerekiyor.

Yarışmaya gönderilecek tekst (me-
tin) ler, yabancı yazarlar, dernek temsil-
cileri ve yazar Max von der Grun'den o-
luşan uluslararası bir jüri tarafından de-
ğerlendirilecek ve seçilen tekstler 1987
Sonbaharında kitap olarak yayınlana-
cak.

Yarışmaya katılmak isteyenlerin a-
nadilde ya da Almanca yazılmış olan
tekstleri 31. 1. 1987 tarihine kadar, Diet-
rich-Keuning-Haus-Stadt-Dortmund,
Leopoldstr. 50-58, 46 DORTMUND 1,
adresine göndermeleri gerekiyor.

Bu konuda daha fazla bilgi almak
isteyenler, (0231) 542-25 144 numaralı
telefonundan Bayan Chiummariello, Bayan
Grochla veya Bayan Holhausen'e baş vu-
rabilirler.

Bir Öykü

Ah'la Oh

Bedri KONAK

GARDAŞ, dünyanın en küçük iki kelimesi ah'la oh'tur, bütün alem bu ikisi üzerinde kurulmuştur. Bunu bildiği için Mevlam köyde de, şehirde de bunları ısıtır, ah dersin; peşinden yaran kapanıp geçer, oh dersin... köyü jandarma basar, ah dersin; kaçak tütünü bulamaz, oh dersin... evin gelini gebe kalır, ah dersin; sonunda oğlan doğurur, oh dersin... Her an bu ikisiyle uğraştığımızdan, bizim köy gibi güzel ah edip oh çeken bir milleti, daha yeryüzünde bulamazsın...

Ben yarı yaşında şehire gelip yerleştiğimden bilirim; bu ikisi şehirde de vardır, ama hem köydekinin tadını vermezler, hem de o kadar yaygın değildirler. Bu yüzden ben şehire bir türlü alışmamışım, hep kıraç köyümdeki ah'la oh'u, bir de kara gözlü kuzuyu çok aramışım.

Niye dersen gardaş, köydeki ah'la oh insancıldır, şehirdeki ise parasaldır... daha doğrusu birisi bedavadır da, diğeri paraylıdır; ne kadar paran varsa, ancak o kadar oh diyebilirsin. Öbürü beleş olduğundan isteyen bol bol kullanır, ama şehirdeki maaşçıda oh diyecek para nerede? Bu yüzden Allah'ın emriyle, hükümet maaşlara deh der, dar gelirli oh der, esnaf hah der... çok geçmez, şeytanın emriyle birileri çarşı fiyatlarını yükseltir, hükümet vah der, memur ah der, esnaf oh der...

Eğer dikkat ederseniz, hükümet yalnız deh'le vah derken, esnaf hah'la oh diyor... ah'ı ise söyleyen, yalnız dar gelirli oluyor.

Ama ne dedik, ah'ın olduğu yerden oh da uzak değildir demedik mi? Memur devlete nazını esnafa sözünü geçiremeyince, daha fazla oh çekmek için mesai saatlerinde çareler arar ve de bulur; gardaş, devletin denizinde akıl, can simidi gibi herkesin peşindedir, ama kimi maaşçılar oh'a kavuşmak için hızlı kulaç atarlar... bu yüzden içlerinde bazıları buldukları çareyi yüzlerine gözlerine bulaştırırlar, gazetelerin eline, hatta mübaşirlerin diline düşerler ama, gine de yaz geldi mi köy yerinden Adana'nın, Mersin'in, Tarsus'un sıcak yerlerine sürü sürü insanlar yollara düzülürken, şehir içinden de Antalya'nın, Marmaris'in, Bodrum'un sulak yerlerine araba araba yola çıkanları çok olur. İşte oralara varınca, bunlar bir buçuk ay boyunca sırf el çırıp, oh çekerler. Bölgeyi iyi bilenler ise, zaten oralarda ah çekmek katiyen yasaktır diyorlar.

Gardaş bunların hepsi sizce malum, ben boşuna zamanınızı aldım. Benim esas anlatmak istediğim dış gurbetteki ah'la oh'tu. Burada bir kağıt dolusu oh varsa, bir kağıt dolusu da ah vardır. Artık Almanlar çat pat Türkçe öğrendiklerinden lisan mevzuunda sıkıntımız kalmadı, çok şükür o işi bir oh'la kapayıp kurtulduk. Ama bir oh'la kağıt boşalır mı, geride daha ne ahlamız var!

Ne hikmetse bilinmez, Almanlar bu köylü çocuğu, bu şehirlî çocuğu diye ayırmadan ve de kız mı, oğlan mı olduklarına bakmadan, her bebe başına, adama aylık dağıtırlar; üzerinde kaç çocuk kayıtlıysa, o kadar para alırsın. Birinciye 60 mark verilerse, ikinciye 80, üçüncüye 120 mark öderler... ondan sonra ise 120, 120 diye habire sayarlar. Buna oh'tan başka ne denir gardaş?

Bizim köyde halihazırda komşuların 13 çocuğu vardır ki, biz üç Almanca bunları p...laşmışızdır, her birini üçer dönder kendi üzerimize yazdırmışızdır. Burada onlar için aldığımız çocuk paralarının çoğunu ise, izine gidince analarına, babalarına teslim ederiz; hepsi de oh diye diye, el açıp dua

ederler. Dua edilmez mi gardaş, köyde bir yaşındaki sümük-lünün çocuk parası bile, memlekette koca bir tarlanın bir senelik gelirinden fazla oluyor. Bu paralarla bizim köyde camını çerçevesini yenileyen, çiftini çubuğunu yeni baştan düzenler çok olmuştur.

Yalnız, son zamanlarda başımıza bir ah çıktı ki, her üçümüz birden ne yapacağımızı şaşırдық... köyde muhtar tutturdu, benim Memet Ali'yle, Osman'ı da içinizden biriniz kendi üzerine yazdırıp, bana da Almanlardan çocuk parası getirtsin, diyor...

Gardaş, Memet Ali'nin kendi çocukları var, evini barkını düzmüş, kasabada kahvecilik yapıyor, palabıyıklı, koskoco bir herif... Osman ise, askerliğini bitirip çoktan gelmiş, ağa-beğiyle ortak çalışıyor, yarın bir gün de düğünü olacak... biz bunları kendi çocuğumuz diye, üzerimize nasıl yazdırırız? Ben her ne kadar,

"Dayı, Memet Ali'nin yaşı benden büyük olmasa, valla baş üstüne... ama ne var ki, Almanlar doğum tarihine çok önem verirler, çağırıp da, sen kendi oğlundan sonra mı doğdun derlerse, ben ne cevap veririm?" diye itiraz ettiysem de, muhtar,

"Bak hele hödüge!" diye çıkıştı, "La sen Tilkilik'ten İzzet Hoca'yı tanımayan musun? İşte onun oğlu, öz anasıyla babasını bile kendi üzerine kayıt ettirmiş, boyuna çocuk parası alıyormuş. Siz ne diye korkuyorsunuz, Türk kısmı korkar mıymış, he?" dedi. Ben gine,

"E dayı, Türk kısmı düşmandan korkmaz, ama dosttan korkmamak olur mu?" filan dediysem de dinlemedi, "Şu köyde herkesin döviz geliri var, muhtar olarak bir benim yok... buna bir çare bulasınız, son sözüm budur!" deyip çıktı...

Arkadaşlarla çok düşündüysük de, bir yolunu bulamadık. Sonunda Rıza'yı peşime takıp, komşuları tek tek dolaştım,

"Gardaş başka çaremiz yok, bu işimi yapmazsanız Almanya'daki muhtarınıza mektup yazıp, hepinizi süründürürüm diye bizi tehdit ediyor" didim. Peşinden de,

"Bu deyyus yapar mı, yapar... en iyisi sizin çocukların rızından kesip, Memet Ali'yle Osman olacak zıkkımlara da birer pay çıkartalım, bu iş böylece kapansın." diye ilave ettim. Komşular dövündüler mövündüler ama, sonunda ah çeke çeke razılıklarını da gösterdiler.

Köyden Almanya'ya dönünce, oturup muhtara mektup yazdım; yalandan Memet Ali'yle, Osman'ı birinci çocuk olarak Alman dairesine kayıt ettirdik diye bildirdim, peşinden ise ferahlanmış olarak derin bir oh çektim.

Ama aradan iki hafta geçmedi ki, muhtarın cevabı yetiştirdi: "Sizin yaptığınız iş, insanlığa yakışmaz. 30-40 yaşındaki adamlara 60 mark çocuk parası olur muymuş, bu hangi vicdanınıza sığıyor? Acele her ikisinin de yerlerini değiştirip, üçüncü mevkîye kayıtlarını yaptırın. İzine geldiğinizde hesap görürken, bebe başına 120'şer marktan başkasını kabul etmem, bilmiş olun. Aksi halde, sizin Alman muhtara mektup yazıp hazırladım, bir postaya vermesi kaldı... aman aklınızı başınıza toparlayıp, köyümüzü rezil etmeyin!" diye yazmış...

Gardaş, ah'ın büyüğüne işte bu mektuptan sonra düşüktük. Ama dedim ya, ah'la oh yan yana bulunur, birbirinden ayrılmaz diye. Bu yüzden Allah'tan umut kesilmez, daha izine çok var... ya bizi toptan Almanya'dan sürerler, bu ah ortadan kalkar, yahut da muhtar it ısırp kudurur, bütün köy yeniden oh der.

Ölümünün 30. Yılında

Çağdaş Tiyatronun En Büyük Kuramcı-Deneyci Yazarı: Bertolt Brecht

"OKUMUŞ BİR İŞÇİ SORUYOR
Yedi kapılı Teb şehrini kuran kim?
Kitaplar yalnız kıralların adlarını yazar.
Yoksa kayaları taşıyan kırallar mı?
Bir de Babil varmış, boyuna yıkılan
Kim yapmış Babil'i her seferinde?
Yapı işçileri hangi evinde oturmuşlar
altınlar içinde yüzen Lima'nın?..."¹

Ölümünün 30. yılında anılan Bertolt BRECHT hemen hep o elinde purosu, şapkasının altındaki kısa saçları, gözlüğü ve basit giyimli hali çağrışır onu biraz olsun tanıyanların kafalarında.

Varlıklı bir ailenin —babası büyük bir kağıt fabrikasının müdürü— oğlu Eugen Bertolt Friedrich BRECHT 1898 yılında Ausburg'da doğmuştur.

Kimi eleştirmenler onun edebi kişiliğinin ana ilkesinin onun yüz anatomisinde, "Genç Brecht'in yüz ifadesiyle yaşlılığındaki ifadenin ve hatta ölü maskesindekinin değişmeyen bir çelişkili birlikte belirlendiğini, bu çelişkili birliğince dudaklarındaki kurnaz, hatta ürkek inceliğinde, saçların inatçılığında ve delip geçen, soğuk ve acımasız araştırmacı gözlerinde hüküm sürdüğünü" vurgularlar."²

Ailesinin ona vermek istediği burjuva eğitiminin aksine bujuva sınıfına karşı kin duyması daha gençlik yıllarında başlar. Bir şiirinde bu eylemini şöyle dile getirir:

"Varsıl insanların çocuğu olarak yetiştim.
Ailem boyuma bir kiravat bağlayıp,
Bana hizmet edilme alışkanlığı ve
emretme sanatını öğrettiler.
Ama ben,
Yetişip çevreme baktığımda,
Sınıfımın insanlarını beğenmedim.
Ve
Sınıfımı beğenmeyip,
Yoksul insanlarla ahbaplık ettim."³

16 yaşında lisede yazdığı şiirden ötürü ilk dikkatleri çeker ve bir arkadaşıyla okuldan atılmakla karşı karşıya kalır.

Brecht'in okul sıralarında yazmaya başlamasını 1922 yılında edebiyat dünyasında "Trommel in der Nacht" adlı devrim dramı Münih'te oynanır ve hemen ardından "Kleist Ödülü'nü" alır. Daha sonra Berlin'de Kurt Weill'in bestelediği "Dreigroschenoper" ile en yüksek başarıya ulaşır. 1927 yılında yayınlanan "Hauspostilla" ise Brecht'in şiir alanındaki dehasını kanıtlıyordu.

Şiirini didaktik yazıları ve "Epik Tiyatro" üzerine denemeleri "Versuche" izler.

Brecht'in Marksizm öğretilerine kayması, daha sonra 1933 yılında onu göçmeye zorlayacaktır. Brecht'in sürgün yılları üç kıtaya yayılmış ve bu yıllarda tiyatro eserlerinin, şiirlerinin, hikâyelerinin ve teorik yazılarının büyük bir kısmını yazmıştır.

1948 yılında İsviçre üzerinden Almanya'ya (Doğu Berlin) dönen yazar ölümüne kadar, karısı tiyatro artisti Helene WEIGEL'le, burada yaşadı. 1949 yılında Weigel'le Berlin'de kurdukları "Berliner Ensemble" ile dünya çapında üne kavuşmuş ve aldıkları ödüller birbirini izlemiştir.

14 Ağustos 1956 tarihinde, Doğu Berlin'deki evinde damar tıkanıklığından 58 yaşında öldüğünde bıraktığı eser aşağı yukarı altmış ciltliktir.

Kapsam, çeşitliliği, estetik gücü, sertliği ve angajmanı bakımından 20. yüzyıl Alman edebiyatı tarihinde Brecht'in eserlerini aşan bir külliyyet yok gibidir.

Tiyatro üzerine görüşlerini ve beklentilerini şöyle belirtir: "Tiyatroyu, estetik bir tartışma açısından uygun olduğu

Desen: Sebba

oranda, bir eğlence yeri olarak kabul ederim, ama ne çeşit bir eğlencenin bize uygun olduğunu keşfedelim."⁴

1950 yılından sonra "Epik" terimini, "diyalektik" olarak değiştirmenin daha doğru olacağına inanan Brecht bu "eğlence" sözüyle de "dünyanın değişikliğini" gösterecek "eğlenceden" söz eder. Diyalektik tiyatronun kesin ve belirgin bir ereğinin olması gerekliliğini şöyle savunur: "Özellikler bilinçli bir yolda —diyalektik birimler olarak— tiyatronun ilk biçimlerinden geliştirilerek yeni baştan var etmek ve onları eğlenceli bir duruma getirmektir."

Bu Epik ya da diyalektik tiyatroyu geliştirirken şu üç öğeden yararlanır: Dışa vurumculuk ve gerçekçilik akımı ve de Çin tiyatrosu. Brecht'in Çin tiyatrosundan etkilenmesini eserlerindeki Çince isimlerden de anlarız. Eski Çin tiyatrosundan "yabancılaştırma" efektini alır. Eski Çin tiyatrosunda oyuncu bir karakteri canlandırmaz anlatır. Kendisiyle rolü arasında bir uzaklık koyar. Duygulanmaz düşündürür.

Epik tiyatro ile alışlagelmiş dramatik tiyatro arasındaki farkı şöyle belirtir:

"Dramatik tiyatro seyircisi şöyle der: 'Evet, bunu ben de yaşadım. —Ben de böyleyim.— Eh, doğal bir şey. —Ve hep böyle olacak bu. —Adamın durumu yürekler acısı, zavallı için çıkar yol yok. —Sanat buna derler işte: Her şey ne kadar doğal! —Ağlayanla ağlıyor, gülenle gülüyor insan.'

Epik tiyatro seyircisi ise şöyle söyler: 'Bak, bunu düşünmemiştim işte! —Ama öyle de yapar mı adam! —Çok garip, çok garip, inanılır gibi değil! —Ee, yeter artık! —Adamın durumu yürekler acısı, bir çıkar yol var, göremiyorum. —Sanat buna derler işte: Her şey ne kadar da şaşırtıcı! —Ağlayanın durumuna gülüyor, gülenin durumuna ağlıyor insan.'

Epik tiyatro üzerine görüşünü A. DÖBLİN bir yazısında şöyle kısa ve öz anlatır: Bir epik yapıtı, dramatik yapıtın tersine, bir makasla keser gibi parça parça kesip doğrayabilirsiniz, ama yine de parçalar asla yitirmez diriliğini.

"Bütün sanatlar en üstün sanat olan yaşama sanatına hizmet eder." diyen Brecht bu aşamaya gelinceye kadar çeşitli evreler geçirir. Bu evreler ne kadar kesin dönemler içine alınmazsa da üç basamaktan oluşur.

İlk basamakta "Karamsar, anarşist ve nihilist bir yazar İkincide kendini disipline sokmak için maddeci dünya görüşünü kabul etmiş bir deneyci ve üçüncüde de güçlü, etkin bir kuramcı, uygulayıcı ve yazar."⁸

Duygusalığın egemen olduğu ilk evrede konu genellikle; insanlık, çaresizlik içinde kör bir güç tarafından sürüklenip götürülmektedir. Olayları olduğu gibi izler, çaresiz, çevresine ilgisiz sonunu bekler. Kadercidir.

İlk evre özelliklerini genellikle şiirleri içerir. "Mazepa'nın Baladı" adlı şiirinde, "Ölü Erin Öyküsünde" ve "Ev Duvarları'nda" hep Kazak askeri Hetman, Jakop Apfelböck ve Marie Farrar tipleriyle çaresiz, kaderci insan tipini çizer. Aynı konuyu ilk tiyatro yapıtı "Baal"da de işler. Baal'le Kazak askeri Hetmann birbirine benzerler.

Gençlik yıllarında Büchner'den etkilenir ve "Komün Günü'nü" yazarken "Danton'un Ölümü" onun için bir çıkış yolu olmuştur. Bu tutumu "Gece Çalan Davullar", "Kentlerin Ormanı'nda" ve "Adam Adamdır" adlı eserlerinde de belirgindir. Dünyanın boşluğunu, insanın çaresizliğini "Dünya yoksul, insan kötüdür."⁹ "Yaşayan en aşağılık varlık, en zayıf yaratık insandır."¹⁰ "Ne biçim bir dünya ile karşılaştık, her yanda yoksulluk, bayağılık, pislik."¹¹ sözleriyle vurgular.

Brecht'in bu evrede yazdığı insanlarda iki tip hakimdir. Aktif karakterler: sömürenler ve pasif karakterler: sömürülenler.

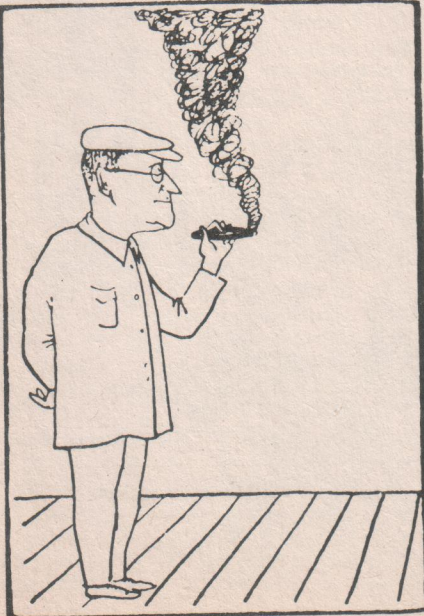
"İlk evrede Brecht, her türlü savaşa karşıdır; çünkü ona göre savaş, henüz ikelliğinden kurtulamamış bir insan topluluğu içinde kaçınılmaz bir olaydır. Böyle savaşın durmadan sürüp gittiği dünyada adalet de yoktur."¹²

İlk evredeki olumsuz ve karamsar tutumuyla ortaya çıkan nihilizmi yenmesi için Brecht'in disipline ve inanca ihtiyacı vardı. Bunu da Marx'ın öğretilerinde buldu. Bilimsel diyalektiğin düşünme tarzında buldu. Maddeci düşünce ile Brecht kendini denetleme, disiplin ve akılcı yöntemi tanıyıp, artık aşırı duygusalılığı yadsıyıp bilimselliğe yöneldi. Bu sistem içinde "Deliliği değil, deliliğe son vermeyi, karmaşayı değil, karmaşayı yok etmeyi"¹³ benimser.

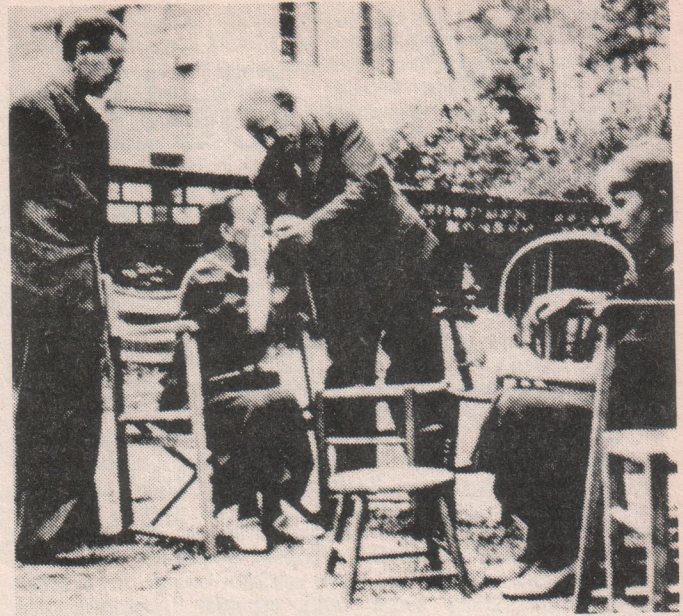
Brecht'in bu evredeki yapısını "Baden Öğreti Oyunu", "Evet Diyen", "Hayır Diyen", "önleyici Çareler" ve "Die Rote Fahne" gibi eserlerinde ötürü Marksçı aydınlar tarafından eleştirilir. Bunun üzerine Brecht "Bay Keuner'den Hikâyeler" adlı eserinde parti doğmatizmini yerer.

Brecht, Marx'ın ülkücü yönünden çok eleştirel yanından etkilenmiştir.

Bu evrenin belirleyicisi şu görüştür: insan iyi ama sistem kötüdür. Sistemi düzeltmeli ve bu da bilimsel diyalektik yo-

Desen: Sebba

Brecht Danimarka'da (1939)

luyla, senteze yönelme yoluyla ve kuşku ile olur. Toplum ancak kuşku ile öğrenilebilir ve denetlenebilir. Artık bu evrede ilk evreye karşı sert karakterler başkaları tarafından öldürülür. Ticari toplumun adaletsizliğine ve zorbalığa karşı çıkar ve işçi sınıfına ilgi duyar eserlerinde bu konulara değinir.

Son evrede artık Brecht Epik Tiyatroya yani Diyalektik Tiyatroya gelmiştir. Bu gelişmesini Özdemir Nutku şöyle şöyle belirtir: "Bilinç-altı güdülerini kendi kendini akılcı denetim arasındaki sürtüşme ve çatışma Brecht'in asal temalarından biridir. Onun bu tutumu, bazan insanın içgüdüsel yanına karşı yoğun bir biçimde belirtir, bazan da Schweik'in arkadaşı Baloun'da olduğu gibi, yumuşak bir ruh durumu içinde ortaya çıkar."¹⁴

Bu evreye en iyi örnek olarak "Sezuanın iyi insanını" gösterebilirim. İyi yürekli, duygularının kölesi, küçük oda-sını tanırlara açan, etrafındaki yoksullara yardım eden Shen Te kötü duruma düşer. Bu sırada katı yürekli ve becerikli kuzeni çıkagelir. Aslında bu, Shen Te'nin çaresizlik içinde ta-kındığı bir maskedir. Shui Ta olur. Shen Te'nin tam karşıtıdır.

Aynı kuram "Kuralla Kural Dışı'nda", "Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü'nde", "Üç Kuruşluk Opera'da", "Cesaret Ana ve Çocukları'nda", "Kafkas Tebeşir Dairesi'nde" ve bu evrede yazdığı eserlerinde açıkça görülür.

Bu evrede yazdığı oyunlarında —yukarda andığım eserlerinde— akıl ve duygu çatışması iki yönlü karakterlerle yansır. Bu düzenin değişmesinden söz eder. Düzenin değişmesi için eylem ve zora başvurmak gerektiğini savunur. Bunca yıldır sömürmek ve kötülük etmek için kullanılan şiddet ve baskı niçin iyi bir amaç için; düzen değişikliği için kullanılsın. Brecht düzenin değişmesiyle duygu ve aklın dengeleleneceğine ve birbirini destekleyeceğine inanır.

Brecht yalnız 20. yüzyılın en büyük tiyatro adamı değil, bundan sonraki yüzyıla ışık tutacak kapsamda, kültür tarihinin önemli bir yol göstericisi olacaktır.

- 1) Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri, Çeviri: A.Kadir, 1975
- 2) Çağdaş Alman Edebiyatı, Prof. Dr. Gürsel AYTAÇ, Ankara Üniversitesi Basımevi 1978
- 3) Brecht, Maria Kesting, Rowohlt 1976
- 4) Versuche 12
- 5) Die Dialektik auf dem Theater, Schriften II
- 6) Epik Tiyatro, Brecht, Çeviri: Kamuran Sıpal, Say 1981
- 7) Kleines Organon für das Theater, Brecht, 1953
- 8) Türkiye'de Brecht, Özdemir Nutku, Tiyatro 76
- 9) Üç Kuruşluk Opera, 1.Bölümün sonu, Brecht
- 10) Adam Adamdır, X Tablo, Brecht
- 11) Sezuanın iyi insanı, Ara Oyunu, Brecht
- 12) Türkiye'de Brecht, Ö. Nutku, Tiyatro 76
- 13) Ana, Brecht
- 14) Türkiye'de Brecht, Ö. Nutku

Bir Öykü

Cellat Fuchs Kent Halkına Nasıl Karıştı

Sevgi SOYSAL

KENTİN ortasından kıvrıla kıvrıla kentin dışındaki surlara varan ırmak cellâdın evinin orta ikiye ayrılıyordu. Kentle ve ırmakla kesin bir sınırı vardı cellâdın evinin. Kentin bittiği yerdin bu ev. Kentin olabilecek en irak noktası. 1400 yılından bu yana kent-cellâtlığını babadan oğula devreden Fuchs ailesi. Onlar kentin içinde oturmazlardı. Yasaktı bu. Kentin insanları arasına karışmaları da. Evlerinin önünden ırmağın bir kolu akardı. Cellâdın bahçesine girebilmek için ırmağın üstündeki özel köprüden geçmek gerekirdi. Kentin gözüpek çocukları bazan bu köprüye kadar sokulurlar, sonra cellâdın bıçağı boyunlarına değımişçesine kente kadar soluk almadan koşarlardı. Ortaçağdan 1900'lere kadar kaç çocuk bilir bu korkuyu. Yabancı, cellât çocuklarını iraktan seyretmenin ne olduğunu bilir. Fuchslar kızsıaçlıydılar. Ortaçağdan beri. Kızsıaçlılık bir şeytan işareti sayılırdı. Hem şeytanla, hem cellâtlarla ilişkili çocuklar. Kimselerle konuşmazlardı. Kimse onlara cevap vermezdi. Bunu gerektirecek bir durum olamazdı. Ailenin kadınları kent pazarına gidemezdi. Kimse onlara bir şey satmazdı. Yemek ihtiyaçlarını belediye karşılardı. Her gün bir at arabası gelir, bir şeyler bırakır giderdi. Arabacı nevaleyi bir köprü dibine bırakır, dört nala uzaklaşırdı ordan. Kente vardığında doğru birahaneğe koşar, korkunç ev halkı üzerine kendinin de inandığı hikâyeler uydururdu. Kent kadınları haftalık çaylarında yüzleri kızarak onları konuşurlardı. Ailenin kızsıaçlılığı, akıttıkları kanın belirtisiydi. Bu kent, ortaçağdan bu yana idam seyretmeye bayılırdı. Çoluk çocuk güle eğlene, fındık fıstık yiyerek idamları seyrederdi. İdam edilene hakaretler savururlar, başı kesilirken alkışlarılardı. Çocuklar günlerce idamcılık oynardı arkadan. Köklü bir eğlentiydi bu. Ama sonra, baş kesildikten bir süre sonra, kesilen başa özel bir sevgi duyulur, bu haksızlığı işleyen cellât lanetlenirdi. Cellat bütün bu haksız ölümlerin tek suçlusuydu. Bu neşeli ölümlerin. Kentin cadılarının, kili-seye tanrıya karşı gelenlerin, kralın savaşlarından kaçanların, prense vergi ödemeyenlerin, ırz düşmanı papazların başını, bazen prenslerine ayaklanan halkın başını, bazen halkın dileğiyle prenslerinin başını hep bu aile kesti. O hem hüküm sürenlerin, hem başkaldıranların cellâdıydı. Hüküm sürenlerin ve başkaldıranların somut haksızlığıydı. Kesilen her baş için ağıt yakıldı. Bu ağıtta cellât düşmanca anıldı. Ta ortaçağdan bu yana. Yağmurlardan sonra, kent surunun ordan, cellâdın evinin önünden kente varan ırmak kızıl akardı. Kent halkı o zaman bilirdi ki cellât yeni bir idama karar verdi. İdamlar belli mahkemelerden sonra olurdu, görünüşte, ama önce cellât şeytandan işaret alır almaz, idam edilecek zavallıya suç işletirdi. Doğa üstü güçleriyle. Kızıl saçlarıyla.

Joseph Fuchs uyandıığında başı çok ağrıyordu. Atalarından kalan şarapları, mahzendeki şarapları yaralamıştı dün gece. Ortaçağdan bu yana ailenin imal ettiği şarapları. İnsanlarla görüşmemek uzun bir hayat demektir. Fuchs ailesi zamanlarını, bu çok uzun zamanlarını değerlendirmeyi öğrenmişlerdi. Şarap yaparlardı. Kilim dokurlardı. Örgü örerlerdi. Gitar çalarlardı. Şiir yazar, şarkı söylerlerdi, dört sesli. Tavuk yetiştirirlerdi. Her güz evlerini onarırlardı. Her güz pancurları boyarlar, damı aktarırlar, evlerine yeni ek duvarlar örerler, kapılar yontarlar, marangozluk yaparlar, yaptıkları eşyaları cilalarlardı. Aralarında duvarlara resim yapanlar da çıkmıştı. Gözlerini göğe kaldırmış, kukuletalı başlıklar giymiş, kızıl saçlı adamların resimleri. Meyve resimleri. İsalar, Meryem analar, haçlar, kuzular, çayırklar, çobanlar, çiçek açmış şeftali ağaçları. Aileden biri, idam edilen ihtilalcilerden birinin resmini yapmıştı arkadan. Cellât soyunu etkilemiş tek idamın resmini. İnce boyunlu, kıvrıkcık uzun saçlı bir oğlan çocuk yüzü. Mavi gözler inatçı. Gözyaşlarıyla güzelleşebilecek gözler. Kuru, inatçı, öleceğini bilen, sonu bilen gözler. Joseph Fuchs bütün gece kadehini o resme kaldırdı durdu. Orta-

çağdan atalarından miras kalan bıçağı mahzene kaldırmıştı. Ortaçağdan bugüne uzanan bir damar kopmuştu. Damardan oluk oluk kan akmıştı. Bütün o ölümlerin kanı. Joseph Fuchs onların unutmak için şarap içmişti. Artık özgürdü. Artık uzanan boyunları kesmek zorunda olmamak. Artık öldürmemek hakkına sahip olmak. Bu artık kızsıaçlı olmamak gibi bir şeydi.

Joseph Fuchs köprüyü geçti. Surun dibinden yürüyerek kente vardı. Önüne gelene günaydın diyordu. Bir şarkı söyler gibi, tutkusunu haykırır, aşkını açığa vurur gibi. Günaydın bay postacı, Günaydın bay gazeteci, Günaydın bay polis, Günaydın bay çöpçü. Kimse selâmını almıyordu. Alışırılar. Bir adamın artık öldürülmesine alışmak, öldürülmesine alışmaktan belki daha zor. Belediyenin merdivenlerinden çıktı. Günaydın bay kapıcı, Günaydın bay odacı. Bütün günaydınları merdivenlerin, hollerin gri boyası üstünde yapıştı kaldı. Kirle karışık. Odacı duvarların kirini siliyordu bezle. Fuchs'un günaydınlarını da sildi. Kirli bezi kovaya sıktı. Günaydınlar boğuldu kovada.

Fuchs birahaneğe girdi. Kediler kaçıştılar. Kaçışmasalardı vuracaktı tekmeyle. Belediyedeki memurun kışına atamadığı tekmeyle. Belediyede çalışıyordum. Ortaçağdan buyana ailem belediyede memurdu. Şimdi, biliyorsunuz, kanun değışince, belediyede başka bir göreve atanmak istiyorum. Memur bakmamıştı yüzüne. Hep pencereden bakmıştı. Bir eyleyle boynunu tutarak. Sonra, anlıyorum, demişti. Toplantıda bunlar hep görüşüldü. Fuchs düşünüyordu. Başka bir göreve, kent içinde başka bir eve. Oğullarının öbür çocuklarla futbol oynaması. Haftada iki kez pazara gitmek. Memur yüzüne

bakmamıştı, bir eliyle boynunu ovarak. Saygılı konuşmuştu. Anlıyorum bunları, yazılı dilekçeniz komisyonda görüşüldü. Biliyorsunuz halkın hizmetindedir belediye. Bir cellâdın —bağışlayın— hizmetinden halkın hoşlanmayacağını anlatmak güç de olsa anlayacağınızı umarız. Bu bakımdan size emekli maaşı bağlanmasına, surun yanındaki evde oturmakta devam etmenize... Ama evi istemiyordu, en çok evi. Kentin meydanında oturmak, sinemalara gitmek istiyordu. Kalabalık bir işyerinde çalışmak istiyordu. Bir gün bir geneleve gitmek.

O gün bütün gün gazetede gördüğü ilânların peşinde koştu. Kediler, kadınlar ve çocuklar; kaçtılar, kapıları çarptılar, ağladılar. Pencereler örtüldü, telefonlar cevap vermedi. Perdeler kapandı, ziller çalmadı. Fuchs meyhaneye vardığında 500 yıllık idamı bir günde gerçekleştirmiş gibiydi. Bira ve gulaş ismarladı. Hancının karısı sert sert baktı. Gulaşı kediye verdim. Ve sonra başka bir şey isteyip istemediğini sormadı. Fuchs tezgâhın oraya gidip boş bir bardağa bira doldurdu içti, doldurdu içti. Hancı kadın, müşteriler bir şey demediler. Ona bakmadılar. Bitmesini, idamın bitmesini, gitmesini beklediler öyle. İdam bitti sonunda. Dışarı çıktı. İrmak boyunca yürüdü. İrmak boyunca müşterileriyle sevişen orospular paralarını bile almadan kaçıştılar. Müşteriler sövdüler. Gece kapılarını örttü. Ay saklandı. Bulutlar arkalarını döndü. Karanlık

kaçışan orospuları, söven müşterileri sakladı. Onu almadı. Karanlık kapılarını kapadı Fuchs varmadan. Koşmaya başladı. Yeniden oynaması çocukların, kadınların gülümsemesi, yeniden mırlaması kedilerin, kapıların yeniden açılması için. Kentin idamları yeniden neşeyle seyredebilmesi, birahane-kilerin yeniden sarhoş olması, şarkı söylemesi, orospuların müşterilerini memnun etmesi, tek suçlunun CELLAT olabilmesi için. Bu eski, bu ortaçağdan kalma, bu aşağılık ve o kadar güzel, o kadar vazgeçilmez rahatlık için. Kentten kaçmaya başladı. Karanlığın çözülmesi, ayın görünmesi için. Karanlık açmadı kapılarını, ay görünmedi. Fuchs ansızın ırmağı buldu onunde. İrmak açtı kapılarını ama. Karanlık suların derinlikleri Fuchs'u içeri aldı. Orada, o çok hızlı geçen son anda Fuchs, artık öldürmemenin zor olduğunu anladı. Artık öldürmemekten vazgeçti. Ortaçağdan bu yana bildiği tek şeyi bırakmaktan. Tek suçlu olmaktan. O son anda, elinde atalarından kalma kılıç, kentin bütün memurlarının, komisyon üyelerinin, karlılarının, metreslerinin, çocuklarının kafasını kesti durdu, kesti durdu.

Karanlık kapılarını açtı. Ay görüldü. Kıpırcıl akıyordu ırmak. Ay baktı ırmağa. Fuchs'un suçunun kentin kanıyla kardeşçe aktığını, Fuchs'un suçunun kentin kanına karıştığını gördü.

On Yıl Geçti Aradan

Aydın YEŞİL YURT

"Demek on yıl oldu ha?" dedi arkadaşım. Ben de "çağımızda zamana yetişmek mümkün değil" diye "bilgece" bir cevap verdim. Yalnız o mu? Bize dün gibi gelen ama takvimle hesap tuttuğumuzda nice insanlarımızın, dostlarımızın, tanıdık veya tanımadık, ülkemizin yüzakı sayısız değerlerimizin aramızdan bazen sessizce, bazen işkence gecelerinde, bazen de kahpe kurşuna hedef olarak ayrılışlarının üzerinden bunca yıl geçtiğini şaşarak görmez miyiz? Ama aradan geçen bunca yıla rağmen o tanıdık yüzler, dost bakışlar, bize kendilerini unutturmuyorsa, anıları hep belleklerde taze kalıyorsa, o bizim belleğimizin güçlü oluşundan değil, gidenlerin geride bıraktıkları ile uğrunda mücadele ettikleri soylu kavgaın yaşıyor olmasındandır.

Arkadaşımın üzerinde konuştuğumuz kişi öykü, roman ve köşe yazarı Sevgi Soysal'dı. Gerçi biz ikimiz de O'nu yakından hiç görmemiştik. Birlikte hiç bir anımız olmamıştı ve ona ilişkin anılarımız hep üçüncü kişilerden dinlediğimiz şeylerdi. 12 Mart mahkemelerinde güdümlü hakim ve savcılarla alay ediş, kırmızı trafik lambasından geçtiği için kendisine ceza kesen polis memuruna 5 liralık bozuk parası olmadığı için 50 lira verdiği, polis memurunun parayı bozmadığı için illa 5 lirada ısrar ettiği ve bunun üzerine Sevgi Soysal'ın aynı yerde 10 defa kırmızı ışıktan geçerek 50 lirayı polis memuruna vererek oradan uzaklaştığı gibi şeyleri biraz da ona yakıştırarak dinlediğimiz öyküler, onun pratik zekasına, toplumsal olaylara yaklaşımına güzel, örnek hicivlerdi. Ama olsun, biz onu yalnız anlatılan öykülerinden değil, 12 Mart savunmalarından, dahası öykü, roman ve köşe yazılarından tanıyor, seviyorduk. Onun kitaplarında, insanı tüm boyutları ile bulabiliyor, bireyi öne çıkararak oradan toplumsala varan diyalektik bütünlüğü daha o zamanlar genç bir edebiyatsever olarak, ondaki bu toplumsal bileşkeyi sezebiliyorduk. Tutkulu Perçem onun ilk romanı olmasına rağmen edebiyat dünyasında Sevgi Soysal'ın izleyeceği yolun hangi çizgide olacağını ipuçlarını gösteriyordu. Toplumcu geçkeç bir kimlikle sürdürdüğü edebiyat yaşamı peşpeşe gelen öykü ve romanlarıyla devam etti. 1968 yılında yayınlanan "Tante Roza" adlı öykü kitabı edebiyat dünyamızda önemli yankılarıyla birlikte, onun bu alandaki özgünlüğünü de kabul ettirdi. Bu öykülerinde düşünce gerçeği içiçe işleyen Sevgi Soysal derin gözlem gücünü, imgelem yeteneğini, kara-mizah anlatımının, onda vardığı boyutu anlatıyordu.

Sevgi Soysal, her ilerici Türkiye aydını gibi 12 Mart'ın kahırlı günlerinde düzmece davalarla ve faşist rejimle bo-

ğuştı. Tüm baskılara ve yıldırma girişimlerine rağmen bu önemli sınavdan başarı ve yüzakı ile çıkmasını başardı. Ne var ki, güdümlü mahkemeler onu mutlaka cezalandırmak istiyordu. Bir yıl süre ile hapsine ve 4 ay da sürgünde kalmasına karar verildi. Tutukluluk günleri anılarından oluşan "Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu" adlı kitabı ile egemen sınıfı ve ideolojisini alaya almakta, aynı zamanda hapishanelerin içinde bulunduğu kötü yaşam koşullarını gözler önüne sermektedir.

"Yürümek" adını taşıyan romanı ile Sevgi Soysal, burjuva ahlak anlayışına, onu çevreleyen üstyapı kurumlarına karşı gözüpek bir savaş yürütür. Burjuva akıl hataları ve kimi sanat çevreleri sınıfsal sarıldıkları tabulara sadırılmasından dehşete düşerek çok yönlü bir yıpratma ve sindirme kampanyası başlattılar. Ama o saldırları bilinçle ve yüreklice göğüsler.

Sevgi Soysal roman olayını iyi kavramıştı. "Yenişehir" de "Bir Öğle Vakti", romanında biçim ve içeriğin bir bütünü oluşturan en önemli iki unsur olduğunu göstermesi bakımından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir yapıt olarak ayrı bir değerdedir.

Yüreği insan sevgisi ile dolu, iyiden, güzelden yana ne varsa hepsine sahip bu güzel insanımız; ne yazık ki çok daha ileri bilinçle güzel eserler verebilecek bir yaşta kanser denen illetin pençesine düştü. O, ölümün kendisini en kısa bir zamanda yakalayacağını biliyordu. Buna rağmen üstün bir yaşama mücadelesi vererek ölümlü boğuşulabileceğini, altilmez olsa da, son ana kadar hayattan zevk alınabileceğini biliyordu, bu yüzden yaşama tutkusunu hiç yitirmedi. "Hoş Geldin Ölüm" tamamlanmamış olsa da ölüm karşısında bu soylu insanın davranışlarını sergilemesi bakımından alanında tek yapıt olma özelliğini taşıyor. Yapmayı planladıklarını bir an önce yapmalıydı. Sevdiği, uğrunda nice acılara seve seve katlandığı halkına karşı son anına kadar kendini görevli hissediyordu. Tedavi olmak için gittiği Londra'da BBC radyosundan hemen her gün başta kendi halkı olmak üzere tüm insanlığa sesleniyordu: "Hayır deyin analar. Bir gün çocuklarınızı savaşa götürmek isteyenlere hayır deyin"

On yıl geçti Sevgi Soysal'ın ölümü üzerinden. Daha dün gibi gelen on yıl. Onun gazetelerden, kitap kapaklarından tanıdığım güzel yüzünü insanlığa hep gülümseyen bakışlarını hep anımsayarak geçen on yıl... Aradan daha nice on yıllar geçsi de onu sevmeliyiz. Yüreği insan sevgisiyle dolu bu yüce insanımıza karşı gönül borcumuzdur bu.

Nedim Gürsel ile "Kadınlar Kitabı" Üzerine Bir Konuşma ya da Mektup

Ahmet Sel RESMO

Nedim Gürsel'le Paris'in güney mahallelerinden birinde küçük apartman katında buluştuk. Soluk soluğa, altıncı kat, asansörsüz... Kireç badanalı duvarlarda bir kaç tablo, Abidin Dino'nun bir resmi, eski bir Hint minyatürü, kitaplar, kitaplar... Niyetimiz "Kadınlar Kitabı"ndan söz etmek. Nedim, sarışın sakalı avuçlarının içinde karşımda oturuyor. İstiyoruz ki bu söyleşi bir dışardan "Gazel okumak" olmasın; bunun için adını mektup koyuyoruz, böyle anlaşılabiliriz...

Nedim Gürsel, Kadınlar Kitabı, senin anlatı türünde yazdığın ikinci kitap, birincisi Uzun Sürmüş Bir Yaz' dı. Son kitabının genel yapısıyla ilgili olarak neler düşünüyorsun?

KADINLAR KİTABI'nın bir iç bütünlüğü olmasını istedim. Çeşitli metinlerden oluşan, ama birbirini tamamlayan bir kitap. Onun için başlıkta kitap sözcüğü var. İlk metin, buna bir uzun öykü de diyebiliriz, bir kısım roman da. Yüz sayfa tutuyor, adı ilk kadın. Sonra daha kısa metinler var, bunlar okura öykü biçiminde sunuluyor. Ve bu yapısal bütünlüğün içerik düzeyinde yansması, eğer bir tematik bütünlükse, kentlerle kadınlar arasındaki ilişki diye özetlenebilir bu... Sanıyorum Kadınlar Kitabı'nda, kentler de en az kadınlar kadar önemli bir yer tutuyor. Beni ilgilendiren, çeşitli mekanların kurgusu oldu. Öte yandan kitabın kahramanı ile bu kitabın yazarı arasında bir bağ söz konusu. Kitabın yazarı çeşitli mekanların kurgusunu yapıyor. Bunlar yaşadığı kentler. Bir Anadolu kasabası, çocukluğunu yaşadığı bir mekan; İstanbul kenti, hem tarihi, hem coğrafyasıyla ve Paris kenti. Ancak kitabın genç, delikanlı kahramanı, ki bu kitapta asıl onun nevrozu anlatılıyor, İstanbul'da yaşamaktadır. Yazarın koruyuculuğundadır. Yani yazarın gençliği, delikanlılık olarak vardır. Sanıyorum kitabın iskeleti ve bütünlüğü böyle özetlenebilir.

Kitapta sık sık yinelenen tümceler dikkati çekiyor, örneğin "Unutmadım seni", "Fırtınada bir deniz feneri kadar yalnızdım, bir zeytin gövdesi gibi de buruk, acılı"

Bunlar isteyerek, bilinçle yapılmış yinelenmeler. İlk Kadın'ın üçüncü bölümündeki "Unutmadım seni", kahramanın bilincinde sürekli olarak yankılanan bir tümce, geçmişi çağırıyor. Unutulmayan, kitabın kahramanının düşlediği bir kadın, ama aynı zamanda da İstanbul kenti. Bu tümcenin metinde yinelenmesinin nedeni, bir lirizm katması.

(Aynı isimli kitap 1986 içerisinde Dağyeli-Verlag tarafından Almanca olarak yayımlanmıştır.)

"Fırtınada bir deniz feneri kadar yalnızdım, bir zeytin gövdesi gibi de buruk, acılı" derken, bir tür müzikalite de yakamaya çalışıyor kitapta. İlk kadın hem annedir, hem de ilişki kurulabilecek öteki kadındır. Bu da kitabın kahramanının ilk cinsel deneyini yaşadığı fahişe. İlk kadın imgesinin böyle çift yönlü bir işlevi var, fakat ağır basan, anneyle olan ilişki ve çocukluğun dünyasından gelen bir anne imgesi. Bu sevecenlikle, yumuşaklıkla ilgili bir imge ama, aynı zamanda çocukluğun ilk korkuları da var, yani karanlıktan korkma, annenin anlattığı masaldaki korsanlar padişahından korkma ve giderek ilk kez bütünleşilen kadının gövdesinden korkma. Tüm bunları kitabın kahramanı, 16 yaşındaki bir yatılı okul öğrencisi, aynı anda yaşıyor. Bunların birlikte yaşandığı bir atmosfer yaratmak istedim, fakat sanıyorum anneyle olan ilişki daha ağır bastı.

Kitapta özyaşam öğeleri var mı, sen ve kitabın kahramanı aynı kişi mi, Kadınlar Kitabı'nda kurmacanın yeri ne?

Bu kitapta otobiyografik öğeler var, yalnız kitabın yazarı ile kahramanı aynı kişiler değil. İnsan yazdıkça bir dünyanın içine girer, o gerçekliği olan bir dünya olmakla birlikte, yaşamdan ayrı birşeydir. O bakımdan ben, kendi deneyimlerimden çıkarak ve bizim kuşağımızın deneylerini düşünerek bu kitabı yazdım. Ama yazdıkça kitap kendi gerçekliğini oluşturdu, kurmaca ve düş payı da, en az kendi yaşam deneyimlerimden edindiğim izlenimler denli ağır bastı bu kitapta, hayatta daha da önemli yer tuttu. "Uzun Sürmüş Bir Yaz" kitabında da, "Kadınlar Kitabı"nda da bir yazma sorunsalı var. "Uzun Sürmüş Bir Yaz"da, bir öğrenci Poitiers'de, kendi kuşağının trajedisini dile getirmek için bir öykü yazar. Aslında okuduğumuz, "Uzun Sürmüş Bir Yaz" kitabının öyküsüdür. Fakat yazamaz, anlattığı da bir baskı dönemidir ve o baskı döneminin yol açtığı kırılmalar, parçalanmalar ve ölüme yakınlıktır. Odasının ışığında yalnızdır, kendisiyle başbaşadır ve böyle bir öykü yazmaya kalkar. Kadınlar ki, yani bu yazma sorunsalı kitabın içinde gittikçe daha fazla yer kaplıyor. Bunun da nedenlerinden birisi, yazma ediminin, yazma sürecinin bir yalnızlığı getirmesi. Yani yazar, düşlediği kişilerle bir diyalog kurabilir ama sözcüklerle ve ak kağıtla bu yalnızlığı aşıyor ve o zaman bu kitabı okuyanlarla yazar arasında bir bağ oluşuyor.

Yabancı bir ülkede yaşamak ve yazmak, bir tür sürgünlük durumu senin yazışını nasıl etkiliyor?

Odasında, lambasının ışığında beyaz kağıdın karşısında yazar kişi, kendi

Desen: Ali Özenc

Nedim Gürsel 1951 yılında Gaziantep'te doğdu. Galatasaray Lisesini (1970), Sorbonne Üniversitesi Modern Fransız Edebiyatı bölümünü bitirdi (1974). Aynı üniversitede karşılaştırmalı edebiyat doktorası yaptı (1979). Şimdi Paris'te Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi'nde görevli.

İnceleme ve eleştirileriyle de tanınan Nedim Gürsel ilk öykü kitabı Uzun Sürmüş Bir Yaz'la TDK ödülünü kazanmış, kitap yabancı dillere çevrilerek yurt dışında da ilgi uyandırmıştı. Bu yeni yapıtında yazar kentleri ve kadınları anlatırken edebiyatımızda alışılmamış bir cinsellik anlayışından yola çıkıyor. Yarattığı kadın kahramanların aynasında kendi özel tarihini, çocukluk ve ilk gençlik yıllarının ihpertici anılarını seyrederiyor.

Cem Yayınevi'nin okurlarına sunduğu Kadınlar Kitabı'nın bazı bölümleri geçen yıl Le Monde gazetesinde yayımlandı ve ilgi gördü.

bilinciyle başbaşa olan kişi, yazar imgesi, yabancı bir ülkeyle özdeşleşiyor benim kafamda. Uzun süredir Paris'te yaşıyorum ve bir yazar için kendi dilinin sıcaklığından uzakta olmak, olumsuz bir durum. Ama olumlu yanı da başka bir

dünyayla başka bir kültürle zenginleşmesi. Yani yazar somut bir ülkeden somut bir coğrafyadan çok bir dilin içinde oturur. Yabancı bir ülkede yaşamak Türkçeye bakışımı değiştirdi. Türkiye'de yaşasaydım kendi anadilimle bu tür bir ilişki kuramazdım. Burada yaşamam, kendi dilime dışarıdan bakmama yolaçtı. Bu da ister istemez ama iyi ama kötü, yazımı etkiledi. Yazar sürgündedir. Çünkü toplumda var olan egemen ideolojiye karşı çıkar. Aydın genellikle böyle bir tutum içindedir ve aydını belirleyen de budur. Bu bizi biraz da Sartre'in aydın tanımına götürüyor. Sartre, aydını bir çeşit kötü bilinci yaşayan birey olarak tanımlar ve "Aydını aydın yapan toplumun egemen ideolojisine karşı tavır almasıdır." der. Yazar da tabii bu konunun bir parçasıdır. Uzaklığı belli bir anlamda düşünmek gerekir. Alışılmış, yerleşmiş, benimsenmiş değerler sistemini sarsan, ona karşı tavır alan, ama bu tavırlar olumlu tavırlarda olabilir. Aydın yakıcı birisidir demek istemiyorum, yapıcıdır ama önce yakıcıdır. Aydın olarak onu belirleyen karşıtlığıdır.

Nedim Gürsel, seni Türkiye'deki yazarlar, bugünkü koşullarda insanlara somut çıkış yolları gösteren, bilinç indiren metinler yerine bir takım "erotik masallar" yazmakla suçlanırsa bir gün, yanıtın ne olur?

Bu tür eleştirilerin sol kesimden geleceğini biliyorum. Ben anlatı türünde az kitap yazdım. Daha çok inceleme-araştırma dalında çalıştım ve ele aldığım yazarlardan en önemli bir tanesi de Nazım Hikmet. Anlatı türündeki ilk kitabım sanıyorum politik içeriği ağır basan bir kitap. Kadınlar Kitabı ise, dediğin gibi, "erotik masallar" olarak tanımlanabilir fakat bu tür bir kitabın da politik bir işlevi vardır bugünkü Türkiye toplumunda. Çünkü bir anlayışı, cinsellik ki var oluşun temel konularından biridir bence, değiştirmek isteğini taşır. Bizde, edebiyatta cinsellik konusunda belli bir tutuculuk vardır. Bu sol kesimde de vardır, sağ kesimde de. Cinsellik, cinsel ilişkiler, onların edebiyata yansması hep Fransızların deyimiyle, püdik bir biçimde anlatılmıştır. Bu kitapla onu yıkmaya çalıştım ve bu anlamda politik bir işlevi olduğunu iddia ediyorum. Ama Türkiye'nin gündeminde bu yoktur, daha önemli, daha öncelikle anlatılması gereken bir takım durumlar var, diyorsan, buna katılıyorum. Yalnız ben edebiyatta öncelik konusunu hiç bir zaman bu biçimde ele almadım. Yani öncelik şuna, ya da şuna verilmelidir, diye bir görüş, bence sekte ve sığ bir görüştür. O tür kitaplar da yazılır, benim ilk kitabım politik içeriği olan, baskı dönemini anlatan bir kitaptı. Ama benden hep o tür kitaplar bekleniyorsa, yanılır. Bunda ilk kitaptaki yazı sürüyor özünde, bu da yazar için ortaya koyduğu içerik kadar önemlidir.

Bugünün Türkiye'sinde yaratma özgürlüğü konusundaki düşüncelerin nelerdir?

Bir çok yazarın başına gelen benim de başıma geldi. Örneğin, "Uzun Sürmüş Bir Yaz"ın ikinci baskısı toplandı, mahkemede aklandım. Bugün Türkiye'nin gündemindeki en önemli sorun, demokrasi sorunudur. Biz hâlâ kendimizi Avrupa ülkesi olarak görüyoruz

ama, gerçek anlamda demokrasiyi kurabilmiş değiliz. Bunun düşünce özgürlüğü planına da yansdığı kesin. Aydınlar, yazarlar ister istemez kendilerine sansür uyguluyorlar. Bu yaratma özgürlüğünü körelten, kısırlaştırıcı bir durum. Önemli olan, politik demokrasiyle birlikte, tam ve sınırsız düşünce özgürlüğünün de gerçekleştirilmesidir. Ama bu her alanda olmalı, yani salt politik anlamda düşünülmemeli, düşünüyü ve yaratma özgürlüğü. Sanatta, edebiyatta müstehcenlik olmadığı gibi, şu ya da bu biçimde dev-

letin güvenliğini sarsacak bir eğilimde söz konusu olamaz. Çünkü edebiyat, sanat doğrudan içinde yaşadığımız gerçeklerle ilgili değildir. Bir devrimin romanı, o devrimin kendisi değildir. Ya da bir tablodaki çıplak kadın, bir kadının plajda çıplak olarak kendini göstermesi, değildir, tablonun kendi gerçekliği içindeki durumdur. Bu bakımdan, sınırsız bir yaratma ve düşünce özgürlüğü Türkiye için lüks sayılmamalıdır...

Paris

Bulmacamsı şiirler

CUMHURİYET

Bir araba çarptı bizi
Ne biçim uzak şimdi geçmiş
Tarih kapı önünde bekler de
Sahi yahu biz kimdik?

KÖLN RADYOSU

Her akşam
Biz yüklü kocaman gemi
Çalar kapımızı
Bir bizimkiler bilir
Her akşam

"DERGİ"

Utana sıkıla gelir
Gelişi bilmecedir
En çok adı benzer kendine
Kendisi bize

"FEMİNİST SEVGİLİ"

Mor ötesi
Küçük bir hesaptı
Sınıf düşmanıya yattı da
Gülen bir sabahtı

ÖZLEDİĞİM SEVGİLİ

Bir kadını düşünüyorum
Çok uzaklarda
Ne giyer sevinçlerinde
Beni düşününce
Gözleri nasıl güler
Biliyorum

Tayfun DEMİR

1986 Uluslararası Barış Yılı Biterken Barışı Öğrenmek

Yüksel SELEK

"Barış" sözcüğü, barış özlemi son on yıldır, insanlık tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar günlük yaşamımıza girdi. Eskiden savaşa ve barışa ilişkin kararlar, devlet ve hükümet adamlarının işi olarak bilinirdi. Halka düşen görev ise, kayıtsız şartsız itaatla cepheye gidip "yurdu savunmak" ve savaşın acılarına katlanmaktı. Ne var ki, günümüzde yıkım güçleri eskileriyle karşılaştırılmayacak kadar geliştirilmiş klasik silahları bir an bir yana bırakacak olsa bile, yalnızca bugün varolan nükleer başlıkların toplam yıkım gücünün 15 milyar ton dinamite eşdeğer düzeye çıktığı dünyamızda, savaş cephesi artık tüm yeryüzü haline gelmiştir. Bu 15 milyar ton patlayıcıdan, çocuklarımız da dahil her birimiz payımıza düşen 3 ton dinamitin üstünde oturduğumuza göre, barış artık hepimizin işi olmalıdır.

Barışı, hem de ne pahasına olursa olsun bir barışı değil, dünyamızda "adil ve kalıcı bir barış"ı istiyoruz. Ama bu özlemin gerçekleşmesi için neler yapmamız gerektiğini yeterince biliyor muyuz? Barışa dair bilinmesi gerekenlerin başlıcalarını biliyor muyuz? Örneğin, barışın da bir "bilim"i var mıdır? Ger-

çek barış nedir, "eksik barış" nedir? Barış silahlarının patlamadığı, savaşın fiilen olmadığı devletler-arası bir durum mudur? Savaşların kaynağı nedir?

Haklı sorular bunlarla bitmiyor:

Dünyamızda silahlanmayı kim körüküyor, neden? Silah araştırmaları bilimin gelişmesine sahiden hizmet ediyor mu? SDI Yıldız Savaşları projesi nedir, neyi amaçlıyor? SDI'yi durdurmak için yaşamsaldır? Atom denemelerinin durdurulması neden öncelikle zorunludur? Karşılıklı denetimle ve eşit silahsızlanma temelinde 2000 yılına kadar genel ve tam silahsızlanma, gerçekleştirilebilir bir öneri midir? Bir atom savaşı sonucunda uygarlığımızdan geriye ne kalacak ve o koşullarda dünyamızın iklimsel ve biyolojik koşulları ne hale gelecek?

Savaş tehlikesi bölgemize ve ülkemize nasıl yansıyor? Ülkemizde barış hareketi neden yargılanıyor? Dünyada ve ülkemizde barış hareketinin örgütlü gelişiminin hangi evrelerden geçtiğini biliyor muyuz? Türkiye'de bugünkü rejimin baskıları altında barış savunucuları neler yapıyorlar? Türkiye'de daha yoğun bir barış hareketinin potansiyelleri var mıdır? Ülkemiz bir nükleer savaşta

ilk hedeflerden biri durumuna nasıl getirildi? Bu tehlikeyi ortadan kaldırmanın yolları nereden geçiyor?

Ülkemizde ağır yasal kısıtlamalar altında ve dar maddi olanaklarla sınırlı barış savunucuları da barış sorununa örnek bir sorumlulukla sahip çıkıyorlar. Son yıllarda, özellikle de Uluslararası Barış Yılı öncesinde ve sırasında ard arda kitaplar, yazılar yayınladılar, karikatürler çizdiler, barış şenlikleri, toplantıları düzenlediler, müziği de içeren çeşitli kültür etkinliklerinde bulundular. Sonuç olarak, ülkemizde barış düşüncesi derinleşiyor, yaygınlaşıyor; ana dilimizde barış kitaplığımız büyüyor. Yurt dışında yaşayan barış savunucusu aydınlarımız da bu katkıya katkıda bulunuyorlar.

Dergi olarak, Uluslararası Barış Yılı sona ererken, dünyada adil ve kalıcı bir barış kuruluncaya kadar sürecekle olan barış mücadelesine, ortaya koydukları yapıtlarıyla omuz vermeye çalışan bilim, sanat, kültür adamlarımızın yapıtlarını tanıtarak onları desteklemek ve okurlarımızın barışın sorunlarına ilişkin bilgilenmelerine bu yolla katkıda bulunmak istedik.

Anadilimizde Barış Kitaplığımız Büyüyor

"YILDIZ SAVAŞLARI, Teknolojisi, Sorunları, Sakıncaları", Haluk Gerger, Kalem Yayıncılık, Ankara, Ağustos 1985

Haluk Gerger, "Bu kitabın yazılış amacı, çağımızın önde gelen sorunlardan biri olmaya aday Yıldız Savaşları programını, kaba hatlarıyla da olsa, çağından haberdar olmak isteyen okuyucuya tanıtmaya çalışmaktır." diyor önsözünde. Kitabı hazırlamak için iki yıllık yoğun bir çalışmaya karşın, SDI diye bilinen bu programın çok yönlü teknolojisini tam anlamının güçlüğüne işaret ederek, "Buna karşılık, yaşam hakkımızla ilgili bir sorunu sadece fizikçilere veya mühendislere bırakmanın doğru olmadığına inanıyorum," sözleriyle açıklık getiriyor kitabı hazırlama girişimine. Haluk Gerger, bu projenin kaçınılmaz sonucu olarak görülmemiş bir silahlanma yarışı, siyasi bunalımlar ve nihayati nükleer savaş olacağına dikkati çekerek, "Bu ölümcül kumara karşı çıkmak", özellikle de ABD'deki bilim adamı ve uzmanlarla dayanışma içinde olmanın kaçınılmaz bir görev olduğu yolunda uyarıyor. (s. 14) "Taarruz Karşısında Savunma", "Yıldız Savaşları Teknolojisi", Yıldız Savaşlarının So-

runları", "Yıldız Savaşlarının Sakıncaları" başlıklı dört bölümden oluşan kitaba eklediği, Türkiye Üzerine Bir Not özellikle önemli. Yıldız Savaşlarının Türkiye açısından getireceği sakıncaların Batı Avrupa'ninkini kapsamına ek olarak, "yerden bir füze ucunda çatışma anında uzaya gönderilecek olan x işini laseri silahının konumlandırılacağı çoğrafi bölgeyle ilgili olarak ortaya çıkmakta," (s.150) oluşuna açıklık getiriyor.

"NÜKLEER TEHLİKE VE NÜKLEER SAVAŞ: Haluk GERGER, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, Kasım 1983

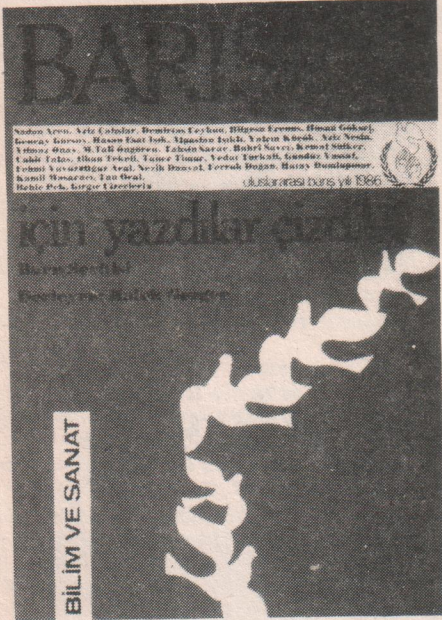
Türkiye'de barış konularında imzasına en sık rastlanan, üretken, yorulmaz bir barış savunucusu Haluk Gerger. "Nükleer Tehlike ve Nükleer Savaş" adlı kitabını, "Türkiye'de ve dünyanın her yerinde, nükleer silahlara karşı ve kalıcı bir barış için uğraş verenlere," adanmış. 7 bölümden oluşan kitapta Gerger, nükleer fiziğin tarihine, nükleer silahların işleyişine, nükleer silah taşıyıcılarına ilişkin bilgileri, nükleer silahlara karşı savunma araçları ve olanaklarını, nükleer silahlara sahip ülkelerin güçlerini, nükle-

er silahların sınırlandırılması yolundaki çabaları ve anlaşmaları ve son olarak da, nükleer silahların patlaması halinde ortaya çıkacak çeşitli etkileri kolay anlaşılır bir dille anlatıyor.

"NÜKLEER SAVAŞ ve GEZEGE— NİMİZİN BİYOLOJİK-İKLİMSEL DEĞİŞİMİ", Serol TEBER, de Yayınevi, İstanbul, Mayıs 1985

F. Almanya'da yaşayan tanınmış bilim ve kültür adamımız Serol Teber, nükleer bir savaşın, "değil salt insanların, yeryüzündeki tüm canlı yaşamın da sonu olacağı"nı, "bir insan, bir baba, bir hekim, bir psikiyat, bir barışsever olarak, korkutucu olmamaya çalışarak anımsatmayı ahlaksal bir zorunluk," saydığı- nı açıklıyor önsözünde. 6 bölümlük yapı- tına, "Nükleer Silahlanma Çalışmalarının Gelişmesi" ve "Nükleer Silahlanma Girişimlerine Karşı Sürdürülen Barış Hareketleri" üzerine kronolojik kısa anımsatmalar bölümlerini eklemiştir.

"BARIŞ İÇİN YAZDILAR, ÇİZ— DİLER", Barış Seçkisi, Derleyen: Haluk Gerger, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, Aralık 1985

Bilim ve Sanat Yayınevi, 1986 Uluslararası Barış Yılı'nı bu değerli "Barış Seçkisi" ile karşıladı. Bu kitap Türkiye'de tüm baskılara karşın barış hareketinin canlılığını sürdürdüğünün, barış düşüncesinin zenginleştiğinin bir örneği olarak okuyucuda geleceğe güven duygusunu yükseltiyor.

Barış Seçkisi, çeşitli eğilimlerde bilim adamlarından, sanatçılardan, eski bakanlardan 22 Türkiye barışseverinin yazılarını, çok sayıda karikatürümüzün barış için çizdiklerini derliyor.

Yayınevinin çok anlamlı önsözünden bir alıntı yapmadan geçemeyeceğim: "1986'nın ilk günlerine yetişen bu kitabın apayrı bir önemi var: Önemi, Barış Yılına sağır kalan ülke yönetiminin yapmadığını bir parça da olsa yapmaya çalışmasından kaynaklanıyor. Dünya halklarına, halkımızdan bir barış selamı göndermesi, Türkiye'nin içinde yer aldığı bölgenin tüm karışıklığına karşın, halkımızın da barışçı bir halk olduğunu dünyaya duyurması, "barış" kelimesinin yeterince korkutucu olduğu günlerde bile barış inancının bu topraklarda bitmediğini ilan etmesi..."

"TÜRKİYE BARIŞ DERNEĞİ DAVASI Sorgular, Savunmalar-Cilt I" Bilim ve Sanat Kitapları, Ankara, Eylül 1986

Yayınevi sunuş yazısına, Tarihe Türkiye Barış Derneği Davası adıyla geçecek olan bu dava yüzyılımızın en ilginç davalarından biridir." diye başlıyor. Herbiri ülkemizin yetiştirdiği seçkin aydınlardan olan bu insanlar yalnızca tarihsel savunmalarıyla değil, onurlu ve kararlı kişilikleriyle de barış mücadelesinin unutulmayacak adları oldular. Yayınevinin de belirttiği gibi onlar, tek tek ve toplu çabalarıyla, "Barışı istemek, Barışçı olmak tek başına ülkemizde suç sayılır" olmuşken, bu politik ortamın büyük ölçüde değişmesine, Türkiye'de de Barış ve Barışçılığın hak ettiği saygın yere oturmasına katkıda bulundular.

Bilim ve Sanat Kitapları, T. Barış Derneği Davasının bu I. Cildinde, davada, sorgulamaya esas olmak üzere yazılı verilen ifade metinlerini hiçbir kısaltma, hiçbir düzeltme yapmadan, 27 BD yöneticisinin kısa biyografilerini ekleyerek yayınlamış.

"BARIŞ SAVUNMALARI" Turgan Arınır, Ortadoğu Verlag, Oberhausen, Ekim 1986

T. Barış Derneği Davasında sanık savunucusu, 2. Barış Derneği Davasının, hakkındaki tutuklama kararı çıkartılmış sanığı, İstanbul Barosu Eski Yönetim Kurulu üyelerinden Turgan Arınır da yurtdışında yaşamak zorunda bırakılmış bir barış savunucusu. Ülkemizde bazı tarihsel davaların tutucu iktidarlarca dosyalarının yok edildiğini —hem de sanıkları kamuoyuna 'vatan haini' ilan edildikten sonra— bir hukukçu olarak çok iyi biliyordu. Bu nedenle bu tarihsel davanın savunmalarını ölümsüzleştirmeye hizmet etmek için yurtdışında imkanlarını zorlayarak savunmalarını kitap haline getirmeye koyuldu. Kitabın I. Bölümü, "Dünyada ve Ülkemizde 'BARIŞ' Düşüncesinin Gelişimi" üzerine genel bir bilgilendirmeyi içeriyor. Bilimsel bir iddiası olmadığını ifade ettiği bu bölüm (61. sayfada), barış düşüncesinin tarihsel gelişimi içinde ele alındığı gerçekten yararlı bir anımsatma. II. Bölümde, beraat edenler ve savunmalarını elde edemedikleri dışında, 20 Barış Derneği yöneticisinin savunmalarının özetle yapılmış özetleri ve kısa biyografileri yer alıyor. Yalnızca BD Genel Başkanı M.Dikerdem'in son savunması, ülkemizde barış savunucularının genel görüşlerini topluca yansıttığı ve davanın tümüne ışık tuttuğu için olduğu gibi alınmış.

"TÜRKİYE'DE BARIŞ SAVAŞI— MINİN Küçük Seyir Defteri" G. Doğan Görsev, Ruhr Uluslararası Barış Yılı Girişimi 1986, Barış Yayınları: 1, Duisburg, Ocak 1986

Barış Derneği Onur Kurulu üyesi G. Doğan Görsev, tutuklu bulunduğu süre içinde Metris Özel Askeri Tutukevinde hazırladığı bu "Defter"le neyi amaçladığını özetle şöyle açıklıyor: Dünya barış hareketinin onurlu bir parçası olan Türkiye barış hareketinin geçmişini kısaca sergilemenin yanı sıra, hareketin genel yönelimini tanıtmak ve güncel geliş-

melerin temelindeki tarihsel anlamların, genel eğilimlerin, yasallıkların da tanınmasına olanak vermek. Her sahici bilginmede olduğu gibi, hem nesnel bakımdan içinde yaşanılan anı daha derinden kavramaya, geleceğe için öngörüle bulunmaya olanak verecek, hem de öznel bakımdan tek tek bireylerde yeni ihtiyaçların oluşmasına, kişilerin yeni ihtiyaçlar doğrultusunda aktifleşmesine, böylece barış davasının aktif katkılarıyla güçlenmesine hizmet edebilmek. Görsev kitabına ayrıca, "Hiçbir şey unutulmadı, Hiçbir şey unutulmayacak" başlığı ile bir "Özel Adlar Dizini" ekleyerek, barış savaşına katkıda bulunmuş kimse-lerin —eksiğiyle de olsa— topluca hatırlanmasına yardımcı olmak istemiş.

"BİR SES" Zeynep ORAL, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1. Baskı Mayıs 1986, 2. Baskı Haziran 1986

Zeynep Oral sunu yazısında, "Ona insan onurunu korumakta gösterdiği yüreklilik için, çaba için, dikkat için, süreklilik için, inanç için teşekkür ediyorum.

(...) Ona, yaşama böylesine sağlıklı bir biçimde yürekte bağlı kalabildiği için teşekkür ediyorum. Acılara, kin ve öfke tohumlarına karşı geleceğin daha güzel, daha mutlu, daha insanca yaşam olacağına inancımı yitirmedikleri için... Teşekkür ederim Reha İsvan." ve daha birçok şey için teşekkür ediyor. Z. ORAL'a katılmamak elde değil.

"BİR SES", Reha İsvan'ın Barış Derneği Yöneticisi olarak ilk tutuklanışından tahliyesine kadar cezaevi koşullarına ve cezaevi yönetiminin mahkumları öncelikle manen yoketmeyi amaçlayan insanlık dışı uygulamalarına karşın insan onurunun savunulmasının destansı öyküsüdür. Böyle bir kişilik nasıl biçimlenmişti? Zeynep Oral bu sorunun yanıtını Reha İsvan'ın yaşam öyküsünden çıkarmaya çalışıyor. Bu anı kitabını hapishane günlerini, bir ana gibi sevip kolladığı koğuş arkadaşı genç kadınların, kızların kişilikleriyle, öyküleriyle de iç içe ve geri dönüşlerle R. İsvan'ın yaşam öyküsünden bölümlerle öreke yazmış Z. Oral. "Bir Ses" sürükleyici bir roman gibi bir solukta okunuyor.

